

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Iljaž

(Ne)priznavanje makedonske narodne manjšine v Grčiji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Iljaž

Mentor: izr. prof. dr. Miran Komac

Somentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

(Ne)priznavanje makedonske narodne manjšine v Grčiji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

*Za uporabne komentarje in vso strokovno pomoč
se zahvaljujem svojemu mentorju izr. prof. dr. Miranu Komacu
ter somentorju izr. prof. dr. Marjanu Brezovšku.*

Prav tako se zahvaljujem družini in prijateljem za vso podporo in motivacijo.

(NE)PRIZNAVANJE MAKEDONSKE NARODNE MANJŠINE V GRČIJI

To diplomsko delo predstavlja poskus opredelitve problemov makedonske narodne manjšine v Republiki Grčiji ter glavne razloge, ki so skupaj z zgodovinskimi okoliščinami pripomogli k nastanku te problematike v okviru moderne grške države. Delo izhaja iz temeljne predpostavke, da je manjšinski problem, s katerim se na takšen ali drugačen način soočajo vse balkanske države, povezan z nastankom in afirmacijo modernih nacionalnih držav ter prisvojitvijo nacionalizma kot državne ideologije, ki je v bistvu vsilil logiko: ena država, en dominanten narod in en uradni jezik. Tako poskuša prvi teoretični del razložiti pojav t. i. »makedonskega vprašanja«, katerega del je tudi vprašanje makedonske narodne manjšine v mejah Republike Grčije. V nadaljevanju poskušamo s pomočjo analize odnosa grške države do narodnih manjšin, poiskati glavne vzroke za kontinuirano in vztrajno nepriznavanje obstoja makedonske narodne manjšine. Predstavili smo tudi sintezo ugotovitev, povezanih z raziskovalnim problemom, ter razvoj argumentov, katerih cilj je prikazati razvoj in sedanjí odnos do tega problema. V zaključnem poglavju smo ugotovili, da je ravno dejstvo potvarjanja stvarnosti, da bi bila le-ta kar se da v skladu s trenutno politično naracijo in s t. i. nacionalnimi interesi, velikokrat krivo za ustvarjanje nerešenih nacionalnih vprašanj.

Ključne besede: narodna manjšina, nacionalizem, moderna nacionalna država, varstvo manjšin, nepriznavanje manjšine.

(NON)RECOGNITION OF THE MACEDONIAN NATIONAL MINORITY IN GREECE

This degree dissertation is trying to define the problems of the Macedonian national minority in Greece and the main reasons that have along with historical circumstances contributed to the origin of this issue in the modern Greek country. The degree dissertation originated in the basic assumption that the minority issue, which is a problem in all Balkan countries, is connected to the beginning and the affirmation of modern national countries and the appropriation of nationalism as a national ideology that has actually imposed the logic: one country – one dominant nation and one official language. In that way, the first theoretical part is trying to explain the phenomenon of the so called »Macedonian issue« that also includes the question of the Macedonian national minority within the borders of Greece. In continuation we are focused on finding the main reasons for the continued and persisting non-recognition of the existence of Macedonian national minority in Greece, with the analysis of the Greek's relation towards national minorities that are situated within its borders. We have also made a synthesis of findings related to the research problem and the analysis and the development of arguments whose goal it is to present the real image of the development and the present relation towards the problem. The last part of the dissertation ascertains that in the majority of cases is the fact of falsifying reality, for the years to be as much in accordance with the momentary political narration or so called national interests as possible, that is guilty for creating unsolved national questions.

Key words: national minority, nationalism, modern national country, minority protection, minority non-recognition.

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	Predmet in cilj diplomskega dela.....	9
1.2	Oprelitev pristopa in hipoteze.....	11
1.3	Metodološki okvir.....	12
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA	13
2.1	Nastajanje nacionalnih držav na Balkanu v XX. stoletju.....	13
2.2	Varstvo manjšin med obema vojnoma s posebnim poudarkom na varstvu manjšin v Grčiji.....	18
2.3	Varstvo manjšin po II. svetovni vojni s posebnim poudarkom na varstvu narodnih manjšin v Grčiji	28
3	NASTANEK REPUBLIKE MAKEDONIJE.....	37
3.1	Spor številka 1: grško-makedonski spor glede imena države »Republika Makedonija.....	39
3.2	Makedonski narod ne obstaja!	45
4	GRČIJA IN VARSTVO NARODNIH MANJŠIN	48
4.1	Makedonska narodna manjšina v Republiki Grčiji.....	51
4.1.1	Število pripadnikov makedonske narodne manjšine v Grčiji in področje naselitve	59
4.1.2	Delovanje makedonskih organizacij	61
4.1.3	Republika Makedonija in makedonska narodna manjšina v Grčiji	69
5	ZAKLJUČEK.....	70
6	LITERATURA.....	75
7	PRILOGE.....	81
	PRILOGA A: Intervju s predsednikom makedonske politične stranke "Rainbow" v Grčiji, Pavlosom Voskopoulosom	81

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Število pripadnikov makedonske narodne in jezikovne manjšine v sosednjih državah	60
--	----

1 UVOD

Republika Makedonija je 8. septembra 1991 z referendumom razglasila neodvisnost, s čimer je spremenila geopolitično karto južnega dela balkanskega polotoka. Pri nekaterih izmed njenih sosednjih držav je to povzročilo nemir in nesoglasja, saj zanikajo obstoj makedonskega naroda in s tem tudi legitimnost obstoja posebne makedonske države. Z ustanovitvijo Republike Makedonije kot neodvisne in mednarodno priznane države, ki je temeljila na samoodločbi makedonskega naroda, se je zaostri tudi vprašanje makedonske narodne manjšine v sosednjih državah – v Bolgariji, Grčiji, Albaniji in Srbiji.

Tako danes Republika Bolgarija sicer priznava državo, ampak v nasprotju s tem še vedno negira obstoj posebnega makedonskega naroda. Današnje stanje je v rahlem nesoglasju z odnosom, ki ga je bolgarska država gojila do tega vprašanja po II. svetovni vojni, ko so bolgarski uradni organi priznavali tako državnost Makedonije kakor tudi obstoj makedonskega naroda. In ne samo to, z zakonom je bil v izobraževalne institucije, kjer živijo Makedonci, vpeljan pouk v makedonskem jeziku, ustanovljeno je bilo tudi makedonsko narodno gledališče in makedonska knjigarna v mestu Blagoevgrad. Tako je bilo vse do resolucije Informbiroja leta 1948 in z določenimi spremembami do leta 1956, ko je novo politično vodstvo pričelo z novo doktrino v zvezi z makedonskim narodnim vprašanjem v Bolgariji. Danes makedonski narodni manjšini v Bolgariji niso zagotovljene niti osnovne pravice, in sicer se nacionalni in kulturni obstoj Makedoncev ne zanika samo na področju Republike Bolgarije, ampak tudi v sami Republiki Makedoniji.

Republika Srbija formalno in uradno ne zanika obstoja makedonskega naroda, saj priznava tako makedonsko nacijo kakor tudi državo in meje med obema državama. Že leta 1945 je Srbija uradno priznala obstoj makedonskega naroda in makedonsko državnost. Kljub temu pa je velik del političnega vrha vse do padca Miloševićevega režima 5. oktobra leta 2000 Makedonijo imenoval »Južna Srbija«. Poleg tega je potrebno omeniti tudi to, da ima Srbija od druge svetovne vojne pa vse do danes dvojno politiko glede odnosa Srbske pravoslavne cerkve do Makedonske pravoslavne cerkve, s tem pa verjetno tudi do makedonskega naroda kot posebne entitete.

Republika Albanija v osnovi priznava tako makedonski narod kakor tudi državo, v zadnjih petdesetih letih pa, čeprav se v praksi velikokrat pokaže, da samo formalno, tudi

obstoj makedonske narodne manjšine znotraj svojih meja. To se odraža v dovoljeni uporabi makedonskega nacionalnega imena in pa v zelo omejenem osnovnem izobraževanju v makedonskem jeziku.

Republika Grčija, ki je nosilka laskavega naziva »zibelka civilizacije in demokracije« v Evropi, ne priznava obstoja nacije in ne države pod njenim ustavnim imenom. Republika Grčija vztraja pri spremembi ustavnega imena Republike Makedonije. Iz tega razloga je Republika Makedonija leta 1992 z dvema amandmajema spremenila svojo Ustavo iz leta 1991, da bi lahko s tem dokazala, da nima nikakršnih teritorialnih zahtev do svoje južne sosede in da se ne bo vmešavala v notranje zadeve in suverene pravice sosednjih držav. Leta 1995 sta obe sprti strani, Republika Grčija in Republika Makedonija, podpisali začasno pogodbo¹, ki je omogočila stabilizacijo odnosov med obema državama ter nadaljevanje pogajanj glede tega problema pod posebnim pokroviteljstvom generalnega sekretariata Organizacije združenih narodov. Odločeno je bilo, da bo Makedonija vse do končnega kompromisa naslovljena s konstrukcijo »Bivša jugoslovanska Republika Makedonija«. Ime bi se naj uporabljalo samo začasno in samo v okviru Združenih narodov (v nadaljevanju ZN), vendar pa se je s pomočjo grškega lobiranja to ime razširilo in pričelo uporabljati tudi v mednarodnih dokumentih in mednarodnih odnosih (Taševska-Remenski 2007, 13-16).

Po koncu druge svetovne vojne se je položaj dela makedonskega naroda, ki se je po končanih balkanskih vojnah leta 1913 in po delitvi geografske regije z imenom Makedonija med tri države znašel znotraj Republike Grčije, vseskozi slabšal. Vse povojne grške vlade niso in še vedno ne priznajo ne makedonskega naroda, njegove zgodovine, etnosa, kulture, makedonskega jezika in tudi ne imena države svoje severne sosede - Makedonije. Tako so Makedonci zanikani kot poseben slovanski narod in stališče vseh dosedanjih grških vlad je, da so Makedonci, ki živijo znotraj meja Republike Grčije, v bistvu etnični Grki in tako sestaven del grškega naroda, ki pa v komunikaciji z drugimi »slovansko govorečimi Grki« uporabljajo nekakšen slovanski dialekt.

¹ Sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov 13. septembra 1995 z Resolucijo št. 32193. Veljati je začela 13. oktobra istega leta. Z njo je Republika Grčija priznala Makedonijo za neodvisno in suvereno državo ter se obenem tudi obvezala, da bo v najkrajšem možnem roku v Skopju ustanovila svoje diplomatsko predstavništvo. Vsaka izmed držav podpisnic se je zavezala k spoštovanju suverenosti, ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti sosednje države. Podpisnici sta se prav tako strinjali s tem, da bosta pogajanja nadaljevali pod pokroviteljstvom Generalnega sekretariata Združenih narodov v skladu z resolucijo Varnostnega sveta št. 845 (1993) ter z namenom, da bosta dosegli rešitev problema v skladu z resolucijo Varnostnega sveta št. 817 iz leta 1993, ki je predvidevala vstop Republike Makedonije v Organizacijo združenih narodov pod začasno referenco.

Kot posledica vseh teh zanikanj se seveda postavlja vprašanje, ali makedonska narodna manjšina v Republiki Grčiji resnično ne obstaja ali pa ne obstaja samo zaradi tega, ker je ne prizna Grčija. Ali v severnem delu Grčije obstaja prebivalstvo, ki govori v »nekakšnem« slovenskem jeziku oz. dialektu in ki samo sebe smatra za etnično, jezikovno in narodnostno drugačno od večine grškega prebivalstva? Ali je prebivalstvo tega dela Grčije kljub vsem vojnám (balkanski vojni (1912-1913), prvi svetovni vojni, drugi svetovni vojni ter grški državljanski vojni (1946-1949)) ter kljub prostovoljnim in neprostovoljnim preselitvam prebivalstva med Grčijo in sosednjimi državami, in zato tudi temeljiti spremembi etnične strukture prebivalstva v tem delu Grčije, uspelo ohraniti nacionalno zavest vse do danes? Kakorkoli, kot argument v podporo obstoja določene manjšine v sklopu določene države, ki njen obstoj zanika, lahko navedemo, da vsakršno zanikanje skupinske identitete v situaciji, kjer se ljudje jasno opredelijo za člane drugačne in različne etnične skupnosti, v bistvu povzroči nastanek t. i. manjšinskega problema. (Roter 2001, 234). Dejstvo, da se v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi etnične meje redko oz. nikoli ne ujemajo tudi s političnimi mejami in da so manjšinski problemi v posameznih državah nastali zato, ker so le-te v pogojih etnične, jezikovne, kulturne, verske in druge raznovrstnosti, poleg vseh konkretnih zgodovinskih kazalcev, želele ustvariti etnično homogenost prebivalstva, kaže na heterogenost prebivalstva v balkanskih državah, tudi v Grčiji (Roter 2001, 239).

Odnosi med balkanskimi državami so obremenjeni z nerešenimi problemi narodnih manjšin in takšna nerešena nacionalna vprašanja povzročajo težave v mednarodnih odnosih na Balkanu. Posledično pa podcenjevanje problemov, povezanih z manjšinami, povzroča in pogloblja nestrpnost, odsotnost medsebojnega zaupanja, spore in konflikte, kar pa onemogoča razvoj dobrososedskih odnosov in prijateljstva med državami. V prejšnjem stoletju je prevladovalo prepričanje, da se lahko vprašanje identitete in razvoj enega naroda zagotovi samo v lastni nacionalni državi, kar pa je imelo vpliv tudi na stanje in položaj narodnih manjšin. Ta politični koncept in takšno politično razumevanje je bilo vzrok za številne boje za »pravične«, »nacionalne«, »naravne«, »zgodovinske« in druge meje. V današnjih pogojih in potrebah se odpirajo nova vprašanja, povezana s to problematiko, pa tudi potreba po novih načinih soočanja z njo. Predvsem se morajo razvijati takšne oblike mednarodnega in predvsem medsosedskega sodelovanja, kjer meje med državami ne bodo predstavljale ovire za svoboden razvoj, kulturno izmenjavo in drugo sodelovanje med ljudmi, ki si delijo etnične in nacionalne vezi.

1.1 Predmet in cilj diplomskega dela

Da bi lahko kar se da celovito odgovorili na t. i. »Makedonsko vprašanje«² in trenutno stanje makedonske narodne manjšine v Republiki Grčiji oz. ali le-ta dejansko obstaja in kakšen je odnos grške države do nje, je potrebno narediti temeljito retrospektivno analizo zgodovinskih dogajanj, kljub temu da cilj raziskovalnega dela ni zaiti v neskončne debate glede številnih zgodovinskih nasprotij, ki so povezane s to problematiko. Za učinkovito in kvalitetno analizo pa je vendarle potrebno narediti časovni okvir in na kratko osvetliti določene zgodovinske trenutke, ki so pustili trajne posledice v razvoju makedonskega naroda.

Pričujoče diplomsko delo izhaja iz temeljne predpostavke, da je možno glavne vzroke nastanka »manjšinske problematike« tako v Grčiji kakor tudi na celotnem Balkanu iskati v načinu nastajanja modernih nacionalnih držav. Znotraj držav, v katerih manjšine obstajajo, pričnejo manjšine predstavljati oz. se jih prične razumevati kot živo grožnjo obstoječemu sistemu, gradnji enonacionalne države in ohranitvi le-te. Torej, manjšine s tem postanejo razumljene kot destabilizacijski faktor, ki ruši nacionalno homogenost.

S pomočjo zgodovinske analize pridemo do ugotovitve, zakaj so v določeni državi manjšine razumljene kot problem, ki nastane kot konflikt med vsaj dvema vpletenima entitetama, in sicer med dominantno in manjšinsko etnično skupino, ki imata medsebojno izključujoče interese oz. načine za izpolnitev le-teh (Roter 2001, 222). Kot izhodiščno točko bomo tako vzeli začetek procesa in način nastajanja nacionalnih držav na Balkanu, ki je povzročil, da so različne etnične skupine, ki so pred tem živele relativno mirno ena poleg druge, pričele za večinsko oz. številčno najmočnejšo etnično skupnost predstavljati oviro pri ustvarjanju enonacionalnih držav z enotnimi zakoni, »nacionalnim« jezikom, državno kontroliranim izobraževanjem ter dominantno kulturo. Nacionalna država je na ta način institucionalizirala željo skupine in idejo nacije kot simbol njihove enotnosti (Roter 2001,

² Po mnenju Steppana (2005, 43) je zadnja rusko-turška vojna (1877-1878), ki je pripeljala do Berlinskega kongresa (1878) povzročila nastanek in aktualizacijo makedonskega vprašanja. Na kongresu so Črni gori, Srbiji in Romuniji priznali samostojnost, Bolgarija pa je ostala s statusom avtonomije znotraj Otomanskega imperija. Medtem ko je Bosna in Hercegovina prišla pod avstrijsko okupacijo in upravo, pa sta bili Makedonija in Trakija vrnjeni Otomanskemu imperiju. To je pripeljalo do ločene politične identitete in aktiviranja lastnih političnih interesov makedonskega prebivalstva, ki je svojo željo po samostojnosti pričelo materializirati v narodnoosvobodilnem gibanju za neodvisno in samostojno državo kljub interesom imperialističnih držav in političnim načrtom balkanskih držav (Taševska-Remenski 2007, 43).

226). Vse to je povzročilo, da so postale nacionalne razlike tudi politično pomembne in kot takšne vzrok za nastanek t. i. manjšinske problematike.

V 18. in 19. stoletju sta bili celotna Vzhodna in Jugovzhodna Evropa del večnacionalnih imperijev, ki za svoj cilj niso imeli nacionalnega homogeniziranja svojih prebivalstev in so dovoljevali ohranitev ločenih identitet. Nezdostna enotna nacionalna, jezikovna, religiozna in kulturna identiteta, ki bi to raznoliko prebivalstvo uspešno povezala, je pospešila nastanek nacionalnih idej tudi v tem delu Evrope. Tako je preoblikovanje večnacionalnih imperijev v želene »enonacionalne« države ustvarilo t. i. manjšinski problem, hkrati pa so pričeli potekati tudi procesi nasilne asimilacije ali izгона manjšinskih skupnosti. Nacionalno prebujanje je na teh prostorih potekalo v odsotnosti centralizirane državne strukture, in sicer vzdolž etničnih (kulturnih, jezikovnih in religioznih) linij ne glede na ozemeljske meje (Roter 2001, 231). Posledica tega načina nastajanja nacionalnih držav je bila, da je bilo zaradi etnične definicije naroda izredno težko potegniti meje, ki bi dejansko ustrezale etnični strukturi prebivalstva. Zaradi nestabilnih državnih mej oz. strahu pred ozemeljskimi zahtevami, je bilo prebivalstvo na teh območjih še toliko bolj izpostavljeno homogenizaciji.

Teza diplomskega dela je, da je sam način nastanka države in naroda vplival tudi na ustvarjanje narodnih manjšin in na odnos teh držav do njih. Poskušali bomo osvetliti dinamiko razvoja gradnje nacionalnih držav v Zahodni in Jugovzhodni Evropi, ki so pripeljale do takšnega ali drugačnega odnosa do narodnih in etničnih manjšin, ki so se znašle znotraj ozemlja določene države, ter poiskati konkretne vzroke, zaradi katerih Republika Grčija še danes zanika obstoj makedonskega naroda, jezika, kulture in nenazadnje tudi države, kar pa za Grčijo pomeni tudi nesmotrnost kakršnegakoli govora o obstoju makedonske narodne manjšine znotraj svojih meja.

1.2 Opredelitev pristopa in hipoteze

Prva delovna hipoteza bo izpeljana iz analize zgodovinske dinamike nastanka nacionalnih držav na Balkanskem polotoku, natančneje Grčije in razvoja t. i. »manjšinskega problema«, ki vpliva na rigidni odnos grške države do makedonske narodne manjšine. Na Balkanu je bilo prebivalstvo, še preden je uspelo svoje nacionalne ideje uresničiti v lastni samostojni in suvereni državi, narodnostno ozaveščeno in si je s svojo etnično skupino delilo jezik, kulturo, vero, običaje itd. Po tej etnični percepciji narodnosti narodne manjšine ne ustrezajo ideji o nacionalni državi, saj že s svojo prisotnostjo ogrožajo enotnost države, ker bi si naj vedno prizadevale za ozemeljsko odcepitev in priključitev k »matični« državi.

Hipoteza A1:

V nacionalni državi, ki si prizadeva za etnokulturno homogenost, predstavlja prisotnost druge in drugačne narodne ali etnične manjšine skrajno nezaželeno stvarnost, ki onemogoča realizacijo ideje o nacionalni državi v njeni idealni obliki, in sicer »ena država - en narod - en jezik«.

Hipoteza A2:

Ker predstavlja etnična heterogenost realnost, kljub prizadevanjem za ustvarjanje podobe homogene družbe, bo nacionalizem vselej predstavljal grožnjo obstoju narodnih manjšin.

Vsakršen poskus države za asimilacijo skupine, ki je nosilka drugačne skupinske identitete in kljub želji za priznanje njene identitete in ohranitve njenih identitetnih značilnosti, bo zgolj prispeval h globitvi t. i. »manjšinskega problema«.

1.3 Metodološki okvir

Uvodni del diplomskega dela zajema metodološki in teoretični okvir naloge, kjer sem predstavila in pojasnila temeljne značilnosti dela, ključne teoretične pojme in teoretske pristope, ki se nanašajo na obravnavano problematiko. Pri tem sem uporabila metodo analize in interpretacijo relevantnih primarnih (dokumentov) in sekundarnih virov. Najprej sem uporabila metodo primarnih virov, kar pomeni, da sem pri opredelitvi vzrokov in pojmov raziskovalnega problema le-te poskušala karseda pravilno umestiti v primeren zgodovinski čas in prostor, in sicer s pomočjo dostopne literature in dokumentov. Preko analize sekundarnih virov sem ovrednotila in interpretirala dobljene informacije. Prav tako sem k temu dodala še družboslovni intervju s predsednikom makedonske politične stranke in organizacije »Vinožito«, Pavlosom Voskopoulosom, ki je etnični Makedonec in živi in deluje v mestu Florina v severni Grčiji.

Naloga je sestavljena iz štirih vsebinskih delov in zaključka. V prvem poglavju sem s pomočjo analize dokumentov, ki urejajo pravno varstvo manjšin, in s pregledom časovnega okvirja poskušala narediti pregled nastajanja in razvoja t. i. »makedonskega vprašanja«, katerega del je tudi vprašanje makedonske narodne manjšine v sosednjih državah, poleg tega pa sem probala odgovoriti na vprašanje, koliko nastanek le-tega sovpada oz. je mogoče celo posledica nastanka nacionalnih držav na Balkanu. V nadaljevanju sem prešla na obravnavo stanja konkretnega primera, in sicer na položaj in status makedonske narodne manjšine kot skupine, ki se nahaja zunaj meja svoje etnične domovine, in sicer v Republiki Grčiji kot polnopravni članici EU, s čimer sem preverila doslednost izpolnjevanja načelnih pravil, norm in vrednot, katere so skupne celotni družini evropskih držav. Obenem sem s pregledom ustrezne manjšinske literature poskusila identificirati tudi glavne razloge vztrajnega zanikanja in nepriznavanja manjšin na ozemlju Republike Grčije. Kar se tiče časovnega okvira, sem za jasnost analize pričela z začela s pojavom t. i. »makedonskega vprašanja« in z nastankom nacionalnih držav na Balkanu, z balkanskimi vojnami, razpadom otomanskega imperija, delitvijo geografske regije Makedonija leta 1913, osamosvojitvijo Republike Makedonije leta 1991 in z obravnavo trenutnega stanja. S pomočjo analize sekundarnih virov, družboslovnih intervjujev, primerjalnih analiz tin študije primera sem v nadaljevanju sintetizirala informacije ter ugotovitve in ovrgla oziroma potrdila začetne hipoteze ter podala svoje sklepne ugotovitve in predloge.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 Nastajanje nacionalnih držav na Balkanu v XX. stoletju

Pojav nacionalizma ter njegov vpliv na nastanek moderne nacionalne države v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi nas pripelje do pomembnih podatkov, povezanih z »makedonskim vprašanjem«, ter tudi do problema makedonske narodne manjšine v Grčiji. Pri tem sem za kar najbolj sistematičen pristop in širše razumevanje problema s pomočjo relevantne literature razložila spremljajoče koncepte, kot so narod, nacionalna zavest in nacionalizem.

Če se najprej osredotočimo na koncept naroda, se lahko strinjamo z naslednjo definicijo Andersona (1998, 14), ki pravi: »Narod je zamišljena politična skupnost – zamišljen je hkrati kot notranje omejen in kot suveren«. S tem ko je dejal, da narod predstavlja »zamišljeno skupnost«, je želel izpostaviti, da se ne glede na velikost oz. majhnost nekega naroda njegovi pripadniki nikoli vsi med seboj ne poznajo, vendar pa kljub temu v sebi nosijo občutek pripadnosti tej skupnosti. Ne glede na njegovo velikost pa je narod tudi omejen, saj so njegove meje vedno končne in za temi mejami se nahaja drug narod. Je tudi suveren in ne glede na vse razlike med njegovimi člani lahko govorimo o obstoju »globokega, horizontalnega tovarištva« (Anderson 1998, 16). Seton-Watson (v Anderson 1998, 14) pa meni, da narod obstaja takrat, ko se njegovi člani zamišljajo kot narod. Anderson dalje trdi, da je do rojstva »zamišljenih skupnosti« prišlo takrat, ko so si jih lahko njeni člani konkretno predstavljali, k čemur je definitivno pripomogla interakcija med razvojem kapitalizma, komunikacijske tehnologije in zavesti o različnosti jezikov (1998, 53). Kljub vsej množici definicij naroda za nobeno ne moremo trditi, da uživa univerzalno sprejetost in veljavnost. Iz tega razloga tukaj dodajamo še Deutschevo razlago, ki trdi, da je narod politično mobilizirano ljudstvo³, sestavljeno iz skupine ljudi, ki »lahko hitro in na veliko razdaljo komunicirajo med seboj o različnih stvareh in zadevah« (v Alter 1990, 226). Sklenemo lahko, da je narod oblikovan takrat, ko obstaja subjektivna zavest članov te skupnosti o tem in je možno

³ Deutsch razlikuje med narodom in ljudstvom. Po njegovem mnenju lahko o narodu govorimo takrat, ko na eni strani določena skupina posameznikov med seboj komunicira v skupnem jeziku in ima skupno zgodovino, religijo, kulturo, dediščino skupnih pomenov in zgodovinskih spominov, na drugi strani pa razpolaga tudi s svojo državo in državnim aparatom. Na kratko, njegovo mnenje je, da je narod ljudstvo, ki ima svojo državo (v Alter 1990, 226). Vendar je ta definicija preozka in odpira številna vprašanja ter je tudi kontradiktorna objektivnim stanjem – npr. napeljuje nas na misel, da obstaja samo toliko držav, kolikor je tudi narodov, kar pa vemo, da ni res.

opredeliti obstoj tipičnih označevalcev naroda: obstoj posebnega jezika, običajev, kulture, religije, zgodovinske zavesti, družbene komunikacije ter nenazadnje prisotnost skupnih političnih ciljev in politične mobilizacije.

Alter meni, da je nacionalna zavest tista, ki si preko občutka pripadnosti politični in družbeni skupnosti prizadeva ustvariti narod, organiziran v državo. Čeprav nacionalna zavest ni pogojena z obstojem nacionalne države, pa lahko v nasprotju s tem opazimo, da brez nacionalne zavesti tudi do politične mobilizacije ne more priti. Ohranja in krepi se preko izobraževalnega sistema, ki spodbuja razvoj skupnega jezika, kulture, religije in doseganje političnih ciljev.

Pri poskusu definiranja koncepta nacionalizem lahko kaj kmalu ugotovimo, da nam njegova ambivalentnost onemogoča, da bi lahko opredelili splošno in edino veljavno definicijo. Kljub težavnosti definiranja pa lahko poskusimo z opredelitvijo njegovih ključnih značilnosti, od katerih so najpogosteje omenjene naslednje: zavest o ločenosti in posebnosti določene skupine ljudi glede na uporabljan jezik, etničnost in religiozno pripadnost. Ta skupina si prizadeva ohraniti skupne norme in vrednote, poudarja skupno zgodovino, pomembne zgodovinske dogodke ter ima kolektivni zgodovinski spomin. Tudi nacionalizem ni pogojen z obstojem samostojne države. Eugen Lemberg in Theodor Schieder razumeta nacionalizem kot integrativno ideologijo, ki za svoje izhodišče vedno jemlje narod. Je torej generator politične mobilizacije in solidarnosti z namenom doseganja skupnih ciljev (v Alter 1990, 224-225).

O pojavu modernega nacionalizma pričenjamo v Evropi govoriti sredi 19. stoletja, ko so se posledično pričele na ruševinah stare Evrope, dinastičnih režimov in večnacionalnih imperijev ustanavljati samostojne nacionalne države. Čas nastajanja nacionalnih držav nam bo v nadaljevanju nudil referenčni okvir za lociranje »manjšinskega problema«, kjer se je z vzpostavitvijo novega družbenega reda in postavitvijo novih meja, razrasel konflikt med vsaj dvema nekompatibilnima skupinama prebivalstva v posamezni državi, od katerih je ena odslej v nedominantnem položaju.

Prebivalstvo na evropskem kontinentu se je vedno razlikovalo po jeziku, kulturi in verski pripadnosti, vendar pa to pred nastankom moderne države ni predstavljalo zadostne osnove za politično delitev, saj je glavna delitev potekala po liniji vladajoči in vladani. V sredini 16. stoletja pa so se stvari s prisvojitvijo političnega principa *cuis regio eius religio* spremenile, saj se je pričel občutek pripadnosti državi ustvarjati na podlagi verske opredelitve (Macartney v Roter 2001, 224). To je vplivalo na nastanek »manjšinskega problema«, saj za tiste z

drugačno veroizpovedjo od vladarjeve v politični skupnosti več ni bilo prostora. Religiozne manjšinske skupnosti so tako že zgolj s svojim obstojem predstavljale grožnjo glavnemu političnemu načelu *cuis regio eius religio*. Konec 18. stoletja je sledila francoska revolucija, ki je predstavila idejo novega nosilca suverenosti, in sicer ljudstva, ki je bilo tudi etnično povezano. Kakor je dejal Longhlin, je država na ta način postala utelešenje naroda (v Roter 2001, 225). Po Shaferju je s tem, ko se je oblast prenesla iz monarha na ljudstvo, ustvaril tudi mit o ljudstvu, ki je povezano s skupnimi zakoni, »nacionalnim jezikom« in državno nadzorovanim izobraževanjem. Po francoski revoluciji je postala ideja nacije simbol enotnosti in želja skupine se je institucionalizirala v nacionalni državi (v Roter 2001, 226). Kot rezultat procesa gradnje nacionalne zavesti so pričele manjšinske skupnosti predstavljati grožnjo državni enotnosti in zaradi tega odklon od želene realnosti, s čimer pa so postale etnične, kulturne in jezikovne razlike pomemben političen faktor tako znotraj kakor tudi zunaj države. V skladu s tem naj bi narodna homogenost pozitivno vplivala na ohranjanje celovitosti in samostojnosti države (Tilly v Roter 2001, 226). Ker pa je bila heterogena družba še vedno bližje realnemu stanju, so državne politike vse bolj stremele k favoriziranju ene dominantne kulture, jezika in vere. Zaradi nikoli doseženega ideala o etnokulturni homogenosti države, je Brubaker dejal, da je bila nacionalna država preimenovana v »nacionalizirajočo državo« in da je proces »grajenja naroda« dinamičen in večno trajajoč (v Roter 2001, 226).

»Manjšinski problem« je nastal kot posledica dveh stvari, in sicer zaradi identifikacije ljudi s pripadnostjo določeni etnični skupini in s prepričanjem, da je vsak posameznik hkrati tudi član določenega naroda, ter zaradi nastanka nacionalne države, do katere pride zaradi povezanosti oz. zveze med etnično pripadnostjo in politično skupnostjo (Roter 2001, 226). Nacionalizem je bil politična ideja, ki je bila gonilna sila pri grajenju nacionalne zavesti in pripadnosti politični skupnosti v obliki nacionalne države. Hkrati pa je ta ideja predstavljala resno grožnjo obstoju vsakršni heterogenosti prebivalstva določene države, saj je po Klyju ravno mit o homogenosti naroda bistvo nacionalizma. Po Packerju naj bi bil nacionalizem zaradi teh lastnosti konfliktno naravnani in ustvarja razmerje »mi« proti »njim« (v Roter 2001, 227).

Način nastajanja nacionalnih držav je de facto vplival na status in pojav manjšinske problematike. Kar se tiče Zahodne Evrope je tam že pred izbruhom francoske revolucije obstajal model državne strukture, ki se je uspel zgraditi v okolju z jasno definiranimi ozemeljskimi mejami in centralizirano strukturo oblasti. Znotraj tega okolja so se razvili pogoji za razvoj naroda. Kakor meni Smith, so osnovne značilnosti tega modela jasno

opredeljene ozemeljske meje, s katerimi se znotraj njih živeče prebivalstvo identificira in tako tvori politično skupnost (v Roter 2001, 228). Meineck (v Alter 1990, 229) takšen narod poimenuje s konceptom politični narod. Narod je nastal znotraj jasno opredeljenih meja, na podlagi enakosti državljanov pred zakonom ter ne glede na etnično in versko pripadnost. Skupnost državljanov s skupno državljansko ideologijo si je s pomočjo države prizadevala doseči skupne cilje. Narod in država nastopata v vlogi sinonimov, opredeljujoče lastnosti pa so enoten jezik, centralna oblast, administracija, pravni sistem ter politični cilji (Alter 1990, 230). V takšnih okoliščinah, ko je bila država oblikovana pred narodom, so manjšine pridobile politično in družbeno pomembnost šele s prevlado nacionalistične ideologije z motivom ustanovitve nacionalne države. Etnične, jezikovne in verske manjšine v teh državah nimajo svoje »matične« države oz. države, v kateri bi njihova etnična skupina predstavljala večinsko prebivalstvo.

Vzhodna in Jugovzhodna Evropa sta bili v času nastajanja nacionalnih držav na Zahodu sestavljeni iz večnacionalnih imperijev, ki pa si prebivalstva pod svojo oblastjo niso prizadevali narodnostno uniformirati in homogenizirati. To dejstvo je omogočilo ljudem oziroma narodnostnim skupnostim, da so ohranili dobršen del svoje ločene identitete, čeprav v odsotnosti svoje države in centralizirane državne strukture. Hkrati pa je ob pojavu in razmahu nacionalizma v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi prišlo do tega, da ti imperiji svojemu heterogenemu prebivalstvu niso bili sposobni nuditi enotnih identitetnih značilnosti, na katere bi se lahko njihova lojalnost vezala, zaradi česar so bile zahteve po avtonomiji in samostojnosti vse večje. Kakor meni Connor, je nacionalizem povzročil, da se ljudje v teh delih Evrope niso več strinjali, da jim vlada nekdo, ki je kulturno, jezikovno in religiozno drugačen od njih (Roter 2001, 230). Če so se torej narodi v Zahodni Evropi konsolidirali od zgoraj navzdol oziroma ob že vzpostavljeni državni strukturi in jasno opredeljenih mejah, pa se je sistem večnacionalnih imperijev pričel razjedati in razpadati od znotraj navzven, politična mobilizacija pa je potekala vzdolž etničnih linij v odsotnosti začrtanih meja in državne strukture. Če smo za zahodnoevropske narode uporabili koncept političnega naroda, pa lahko v primeru nastajanja oz. oblikovanja vzhodno in jugovzhodnoevropskih narodov uporabimo koncept kulturnega naroda. Ta temelji na etničnih skupnostih, skupnem jeziku, zgodovini, religiji, tradicijah in običajih. Gradnja državnosti je v tem primeru potekala v odsotnosti centraliziranih državnih struktur. Poseben pomen se pripisuje *Usodi*, ki je tudi »krivec« za pripadnost vsakega posameznika določeni skupnosti oz. narodu in ne toku razvoja zgodovinskih dogodkov, kot je to v primeru liberalne percepcije razvoja naroda, ki je značilna

za zahodnoevropske države. Ta model se zato pogosto opisuje kot determinističen, saj posamezniku ni dano, da bi izbiral, v kateri narod bo spadal. Na narod se gleda kot na nekaj preddržavnega, nekaj kar pogojuje razvoj in nastanek države in temelji na skupnih vedenjskih vzorcih, vrednotah in normah ter vseh drugih etničnih kazalcih (Alter 1990, 230). Na tej podlagi in kot posledica nacionalnih gibanj je prišlo do združitve kulturnega naroda v nacionalno državo, ki predstavlja politično, kulturno in jezikovno skupnost.

Manjšinski problem se je tukaj pojavil kot stranski produkt gradnje nacionalne države iz večnacionalnega imperija. Večinska prebivalstva so pričela na manjšinske skupnosti gledati kot na rakavo tkivo oz. faktor, ki bi lahko predstavljal oviro pri izgradnji nacionalne države. Druga razlika je bila ta, da so v Zahodni Evropi verjeli, da je edino država tista, ki lahko oblikuje politično skupnost, na drugi strani pa, kakor smo že rekli, so se ljudje v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi politično mobilizirali na podlagi pripadnosti določeni etnični skupnosti v odsotnosti državne strukture, saj je etničnost predstavljala ultimativen vir suverenosti. K kompleksnosti manjšinskega problema v tem delu Evrope je prispevalo tudi to, da je bilo kasneje izredno težko potegniti državne meje, ki bi ustrezale etnični strukturi prebivalstva na določenem ozemlju. Prav tako pa je bilo tudi več narodov hkrati prepričanih o upravičenosti do določenega ozemlja, nekateri zaradi zgodovinskih argumentov, spet drugi zaradi demografskih kazalcev. Določena ozemlja so bila na primer skozi zgodovino okupirana s strani različnih vladarjev in državnih struktur, v času gradnje nacionalnih držav pa so se različni narodi na podlagi zgodovinskih argumentov potegovali za isto ozemlje. To stanje bi lahko po Pearsonu opisali z besedami, da »preteklo lastništvo legitimizira sedanje zahteve« (v Roter 2001, 232). Ker meja med državami tudi po prvi svetovni vojni ni bilo mogoče potegniti v skladu z etnično in narodno strukturo, se znotraj držav Vzhodne in Jugovzhodne Evrope nahaja ena ali več narodnih manjšin, ki po identitetnih kazalcih spadajo k narodu, ki v eni izmed sosednjih držav tvori večinsko prebivalstvo.

2.2 Varstvo manjšin med obema vojnama s posebnim poudarkom na varstvu manjšin v Grčiji

Danes ne obstaja veljavna mednarodnopravna definicija manjšine. Pravzaprav je že sam pojem *narodna manjšina* problematičen. Obstaja več definicij, med katerimi lahko izbiramo, vendar pa nobena ne velja za pravno obvezujočo. Tako je vse do danes le malo držav uspelo najti rešitve, ki bi uspešno prebrodile težave, ki nastajajo zaradi nesoglasij med večinskim prebivalstvom in narodno manjšino. Roter (2007, 8) ja zapisala, da je vprašanje opredelitve jezikovnih, verskih, kulturnih ali drugače rečeno etničnih skupnosti kot narodnih manjšin vsekakor tisto vprašanje, ki je družbeno in politično zelo aktualno. Po njenem mnenju je opredelitev toliko bolj problematična, ker se dominantna etnična skupnost v določeni državi »z vso močjo upira deliti privilegije, ki izhajajo iz samega koncepta nacionalne države«. Tako na mednarodni ravni do danes še ni prišlo do soglasja o tem, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da bi lahko bila določena etnična skupnost upravičena do sistema pravic, ki sledijo iz modela manjšinskega varstva. Čeprav so se države že velikokrat poskušale uskladiti glede opredelitve objekta manjšinskega varstva, pa so se bile le redko pripravljene že vnaprej zavezati k spoštovanju manjšinskih pravic (Roter 2007, 10).

Večina avtorjev, ki so se in se ukvarjajo z manjšinami, le-te opredeljuje na podlagi obstoja objektivnih in subjektivnih kriterijev.⁴ Kar se tiče subjektivnih kriterijev, so le-ti izpolnjeni takrat, ko se manjšina jasno zaveda svoje ločene in posebne identitete, ki si jo želi ohranjati, hkrati pa si prizadeva, da bi bila priznana kot manjšina (Roter 2007, 11).

⁴ Kar se tiče kriterijev za opredeljevanje manjšin v okviru sistema manjšinskega varstva, lahko kot prvi takšen kriterij omenimo njeno številčnost, ki predpostavlja, da je število pripadnikov manjšine manjše od števila večinskega prebivalstva v določeni državi. Države bi naj pogosto težile k postavljanju pogojev glede doseganja minimalnega števila pripadnikov določene skupnosti, da bi lahko bila le-ta upravičena do posebnih pravic. Ta kriterij je pogosto povezan s številnimi problemi in manipulacijami, saj se lahko v velikem številu primerov vprašamo, koliko so posamezni statistični podatki resnični in točni. Naslednji kriterij opredeljevanja manjšine je njen nedominanten položaj, v katerem se nahaja v odnosu do večinskega prebivalstva. Tretji kriterij je drugačnost in posebna identiteta posamezne manjšine. V evropskem kontekstu tako dokumenti Sveta Evrope kakor tudi OVSE opredeljujejo narodne manjšine kot skupnosti posameznikov, ki se glede na svoje jezikovne, kulturne, verske ter druge značilnosti razlikujejo od preostalega prebivalstva. Člani teh skupnosti bi naj stremeli k temu, da te svoje značilnosti in posebnosti tudi ohranjajo. Naslednji kriterij pri opredeljevanju manjšin, ki ga lahko poimenujemo tudi kot subjektivna volja pripadnikov manjšin, da ohranjajo svojo drugačnost. Na tem mestu lahko omenimo, da je Capotorti (1979) izrazil določeno zaskrbljenost glede tega kriterija, saj bi naj po njegovem mnenju država, ki se želi izogniti obveznosti spoštovanja pravic določene manjšine, ta kriterij izrabila in dejala, da skupnost enostavno ne stremi k temu, da bi ohranila svojo manjšinskost. Poslednji, vendar pa prav tako pogost, kriterij opredeljevanja narodnih manjšin je državljanstvo oz. če povemo z drugimi besedami, pripadniki določene manjšine morajo biti državljani določene države, v kateri živijo, v kolikor želijo biti objekt manjšinskega varstva (Roter 2007, 19-25).

Če se držimo Capotortijeve definicije, dane za Organizacijo združenih narodov, bi naj manjšina pomenila skupnost ljudi, ki živi bolj ali manj strnjeno na ozemlju določene države, je številčno manjša od preostanka prebivalstva, njeni člani so državljani te države in se etnično, jezikovno ali kulturno razlikujejo od preostalega prebivalstva ter imajo hkrati tudi željo te lastnosti ohraniti (Capotorti v Pan in Pfeil 2003, XV). V Capotortijevi definiciji je moč zaslediti obstoj subjektivnih kriterijev (volja in solidarnost, usmerjena k ohranjanju lastne kulture, tradicije, vere in jezika) kakor tudi objektivnih kriterijev, ki se nanašajo na številčno podrejenost, nedominanten položaj in državljanstvo (Roter 2007, 12). Capotorti je z namenom interpretacije obsega 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah⁵, pripravil študijo o pravicah pripadnikov etničnih, verskih in jezikovnih manjšin. Med drugim se je zavzel tudi za sprejetje posebne deklaracije OZN, ki bi podrobneje opredelila pravice pripadnikov manjšin (Komac 2002, 97-98). Na podlagi 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah je kasneje Generalna skupščina Združenih narodov sprejela Deklaracijo združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin.⁶ Nastala je na prepričanju, da zagotavljanje in varstvo pravic oseb, ki pripadajo narodni ali etnični, verski ali jezikovni manjšini, zagotavlja in prispeva k politični in socialni stabilnosti držav, v katerih živijo, in da hkrati prispeva k ojačanju prijateljskih vezi in sodelovanja med narodi in državami. Po Komacu naj bi se pojem varstvo nanašal na sisteme norm, s pomočjo katerih naj se ohranja etnična, kulturna in religiozna pestrost prebivalstva določene države (Komac 2002,14). Za varstvo manjšin v Evropi je značilno, da objekt ni jasno opredeljen, temveč da izhaja iz »pragmatičnega razumevanja pripadnikov manjšin kot nosilcev posebnih pravic, in sicer z namenom varovati etnično, jezikovno in versko identiteto manjšin oziroma, natančneje, njihovih pripadnikov« (Roter 2007, 15).

Prav je, da na tem mestu navedemo nekaj ovir, ki v določenih primerih zaradi praktičnih ali političnih razlogov onemogočajo opredelitev konkretne manjšine po tem modelu. Manjšine se ne more opredeliti glede na očitne kazalce, kot so etnične, kulturne ali jezikovne značilnosti, saj mora poleg tega obstajati tudi subjektivna zavest in želja po pripadnosti skupini s takšnimi lastnostmi. Po drugi strani pa obstajajo skupine ljudi, ki so nosilke objektivnih in subjektivnih kriterijev, ki opredeljujejo manjšino, vendar pa zaradi političnih razlogov v državi, v kateri se nahajajo, niso priznane. Takšen je primer makedonske

⁵ Sprejela ga je Generalna skupščina Združenih narodov 16. decembra 1966 z resolucijo št. 2200 A (XXI). Veljati je začel 23. marca 1976 v skladu z 49. členom. Slovenija ga je ratificirala 16. julija 1993. Ratificiran je tudi s strani Grčije, in sicer 5. maja 1997.

⁶ Sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov 18. decembra 1992 z Resolucijo 47/135.

narodne manjšine, za katero Republika Grčija meni, da so njeni pripadniki samo »slovanizirani Grki«. Tako še vedno prevladuje prepričanje, da je opredelitev posamezne skupine ali posameznika tista, ki je ključnega pomena pri odločanju o tem, ali določena skupnost je ali ni manjšina (Pan in Pfeil 2003, XVII). Pri obravnavanju te problematike je ključnega pomena tudi razlikovanje med *narodno* in *etnično* manjšino. Manjšina je opredeljena kot narodna takrat, ko ima lastno kulturno identiteto znotraj večje skupine in ki tvori večino znotraj meja druge države, ki tvori nacionalno državo. Nasprotno pa se za člane manjšine, ki ne tvori nacionalne države zunaj meja države, v kateri njeni člani živijo, meni, da so člani etnične manjšine (Pan in Pfeil 2003, XVIII).

Kljub temu da ni sprejeta univerzalna definicija pojma manjšina, pa se v vseh danes mednarodno veljavnih dokumentih, med katere štejemo deklaracije in konvencije OZN, ki se nanašajo na manjšine, pojavlja opredelitev pravic in dolžnosti manjšin. Manjšinsko zaščito po Petriču (1997) tako urejata *lex generalis*, ki je splošen ravno iz tega razloga, ker v realnosti ni moč predvideti vseh možnih situacij. Na ravni Evrope so bile sprejete konvencije in resolucije Sveta Evrope in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE). Med *lex specialis* pa lahko uvrstimo vse bilateralne, tri- ali multilateralne sporazume, ki nastajajo na nivoju držav ali med njimi in s tem urejajo položaj konkretne manjšine (v Fišer 2003, 16). Na tej točki naj povzamemo še opredelitev, ki je navedena v Evropski listini o regionalnih in manjšinskih jezikih, ki jo je sprejel Svet Evrope.⁷ Listina opredeljuje »manjšinski ali regionalni jezik«, pri čemer v to skupino spada jezik, ki ga na določenem ozemlju države tradicionalno uporabljajo državljani te države, ki sestavljajo številčno manjšo skupino od preostalega prebivalstva te države, in ki se razlikuje od uradnega jezika ali uradnih jezikov te države (člen 1.a). Člen 1.b nadalje opredeljuje izraz »ozemlje, na katerem se uporablja regionalni ali manjšinski jezik«, pri čemer se le-ta nanaša na zemljepisno območje, na katerem se v tem jeziku izraža določeno število ljudi, kar pa opravičuje sprejem različnih varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih ta Listina predvideva (Evropska listina za regionalne in manjšinske jezike, 1. in 2. čl.).

Po koncu hladne vojne se je uveljavilo pojmovanje v skladu s predlogom Parlamentarne skupščine Sveta Evrope, ki ga je navedla v Priporočilu št.1201 (1993), o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in o pravicah narodnih

⁷ Sprejel jo je Svet Evrope, in sicer 5. novembra 1992 v Strasbourgu. Slovenija je Listino podpisala 3. julija 1997, ratificirala 4. oktobra 2000, veljati pa je začela 1. januarja leta 2001. Grčija ni Listine niti podpisala in niti ratificirala. Do sedaj je Listino ratificiralo 24 od 47 držav članic Sveta Evrope.

manjšin.⁸ Tako so manjšine opredeljene kot tiste skupnosti državljanov neke države, ki tvorijo številčno manjšo skupnost od večinskega prebivalstva v tej državi, so v nedominantnem položaju, izražajo posebne etnične kazalnike (jezik, kultura, veroizpoved), ki jih želijo tudi ohranjati, so državljani države, kjer bivajo kot manjšinske skupnosti, s to državo pa jih povezujejo 'dolgotrajne, trdne in trajajoče' vezi, ki jih pripadniki manjšin želijo tudi ohranjati.

Če naredimo kratek skok v zgodovino, lahko vidimo, da se mednarodne pogodbe z narodnimi manjšinami v glavnem ukvarjajo od prve svetovne vojne dalje, ko so zmagovite države predpisale varstvo manjšin poraženim oz. novonastalim državam. V času pred, med in po prvi svetovni vojni so različni evropski narodi, na podlagi narodnostnega načela, poskušali realizirati načelo samoodločbe narodov in tako oblikovati samostojne nacionalne države. Kakor smo že omenili v prejšnjem poglavju, je bilo v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi še posebej težko potegniti meje na etnično mešanih ozemljih, da bi te kar se da v največji meri ustrezale strukturi prebivalstva. Poleg tega so ta proces dodatno oteževali interesi velikih sil, katerim so obveznosti, ki so jih naložili novonastalim državam, pomenile samo razlog za vmešavanje v notranjepolitične zadeve teh držav. Vendar pa so kljub temu spremembe, do katerih je po prvi svetovni vojni prišlo, predstavljale pomemben napredek v nadaljnjem razvoju sistema varstva manjšin. Ker se narodnostno načelo v veliko primerih ni moglo udejanjiti v nacionalni državi ali pa se vsaj ni v popolnosti in ker je posledično ogromno število prebivalstva v tem delu Evrope po preureditvi političnega in demografskega zemljevida ostalo zunaj meja svoje matične države, je postalo jasno, da je potrebno uvesti določene mehanizme, ki bodo to prebivalstvo zaščitili (Komac 2002, 55). Neposredno po prvi svetovni vojni je nadzor nad izvajanjem predpisov in zagotovil s področja manjšinskega varstva prevzelo Društvo narodov (ustanovljeno 28. 4. 1919) oz. njegov Svet, ki je sprejemal peticije posameznih pripadnikov manjšin. Ker Svet v svojem delu največkrat ni bil uspešen, so v Ženevi 14. 9. 1925 organizirali prvo srečanje predstavnikov manjšin, na katerem so ustanovili tudi Kongres evropskih narodnosti, ki je deloval vse do leta 1939.

Sistem varstva manjšin, ki se je razvil neposredno po prvi svetovni vojni in ki je izšel iz Pariške mirovne konference (1919-1920), je v mednarodno pravo vnesel novost, ki pa ni postala univerzalno načelo mednarodnega prava – varstvo manjšin. Ta sistem se je nanašal predvsem na novonastale ali pa povečane države Vzhodne, Jugovzhodne in Srednje Evrope. Prva pomembna novost po Komacu (2002, 56-57) je bila ta, da je bil sistem razširjen, in sicer

⁸ Sprejela ga je Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, in sicer 1. februarja 1993 s Priporočilom št.1201 (1993) o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah in pravicah narodnih manjšin.

se je za razliko od prejšnjega sistema, ki je ščitil samo verske manjšine, tale nanašal tudi na jezikovne, rasne in pa verske manjšine. Kakor smo dejali že zgoraj, je nadzor nad izvajanjem novih zagotovil prevzelo Društvo narodov, za presojo o storjenih kršitvah zoper manjšine pa je postalo odgovorno Stalno sodišče mednarodne pravice. Sistem varstva manjšin je bil zagotovljen s sklenjenimi mirovnimi pogodbami po prvi svetovni vojni, s pogodbami med novonastalimi in povečanimi državami in velesilami. Med slednjimi se je tudi Grčija zavezala, da bo v sporazumih sklenjenimi z glavnimi silami, zagotavljala pravice in interese verskih in narodnih manjšin. Države so pod okriljem Društva narodov sprejemale in podpisovale tudi enostranske deklaracije, s katerimi so se obvezale spoštovati in izpolnjevati pravice iz naslova varstva manjšin, ki so se nahajale na njihovem ozemlju v času, ko so postale članice Društva narodov. Konkretno se je varstvo nanašalo na zagotavljanje enakopravnosti, enakosti pred zakonom, zaščito pred diskriminacijo, svobodo do veroizpovedi in verskega udejstvovanja, pravico do ustanavljanja lastnih ustanov in do uporabe materinega jezika tako v zasebnem življenju kakor tudi na delovnem mestu, v javnosti, tisku ... V določenih primerih je lahko manjšina uresničevala tudi pravico do določene stopnje avtonomije (Komac 2002, 60-61).

Če preidemo na področje naše problematike, vidimo, da je kot posledica balkanskih vojn (1912-1913) in sklenjenega mirovnega sporazuma v Bukarešti⁹, ki je bil kasneje sankcioniran z mirovnim sporazumom iz Neuillyja in mirovnim sporazumom iz Sèvres¹⁰, sledila trojna delitev geografske regije Makedonija med njene sosednje države. V nobeni izmed držav, ki so si razdelile Makedonijo, Makedonci niso bili priznani kot posebna nacionalnost.

Pri analizi po prvi svetovni vojni sklenjenih mirovnih sporazumov lahko vidimo, da je Republika Grčija v skladu z njimi sprejela kar nekaj obveznosti za zaščito svojih narodnih manjšin. Z mirovno konferenco v Parizu je bilo potrebno implementirati kar nekaj

⁹ Sporazum iz Bukarešte (sklenjen 10. avgusta 1913) je bil plod konference po koncu druge balkanske vojne in je bil sklenjen med bolgarskimi, romunskimi, srbskimi, črnogorskimi in grškimi delegati. Bolgarija je izgubila velik del regije Makedonija, katere teritorij je bil v glavnem razdeljen med Grčijo in Srbijo (The Treaty of Bucharest 1913).

¹⁰ V Neuillyju je bila 27. novembra 1919 sklenjena mirovna pogodba med silami antante in Bolgarijo. Bolgarija je morala odstopiti ozemlje zahodne Trakije Grčiji, s čimer je izgubila dostop do Egejskega morja. Poleg tega je morala vrniti tudi ozemlje Južne Dobruje, zmanjšati svojo vojsko, plačati reparacije ter priznati državo Srbov, Hrvatov in Slovencev. Posledice te pogodbe v Bolgariji opisujejo tudi kot drugo nacionalno katastrofo (Treaty of Neuilly 1919). V francoskem mestu Sèvresu pa je bila dne 10. avgusta 1920 podpisana mirovna pogodba med silami antante na eni strani ter med Otomanskim imperijem na drugi strani. Turčija bi poleg ozemeljskih izgub morala plačati tudi vojno škodo, zmanjšati svojo vojsko, dopustiti prost prehod antantnih vojakov itd. Vendar pa pogodba nikoli ni bila ratificirana s strani podpisnic, zaradi česar tudi ni postala veljaven akt mednarodnega prava (Peace Treaty of Sèvres 1920). Pogodbo imenujejo tudi »pogodba za zaščito negrških narodnosti v Grčiji« (Mojsov 1989, 261).

sporazumov, ki so države podpisnice obvezovale k spoštovanju pravic manjšinskih skupnosti. Tako mirovni sporazum iz Neuillyja, ki je bil sklenjen novembra 1919, v svojem 46. členu obvezuje Grčijo k skrbi za interese prebivalstva, ki se po jeziku, nacionalnosti ali veri razlikujejo od večinskega prebivalstva (Treaty of Neuilly 1919). Če gremo dalje, 10. avgusta leta 1920 je bila v francoskem mestu Sèvresu med Veliko Britanijo, Francijo, Italijo in Japonsko v imenu sil antante in Grčije sklenjena mirovna pogodba, ki prav tako obvezuje Grčijo k spoštovanju manjšinskih pravic. In sicer je Grčija prevzela cel sklop obveznosti, s katerimi se je manjšinam zagotavljala popolna enakopravnost s preostalimi grškimi državljani, ki se nanašajo na zaščito življenja in premoženja, svobodo in državljanske ter politične pravice. Državljanom in pripadnikom narodnih manjšin je bila zagotovljena pravica do uporabe lastnega jezika ne samo v svojih privatnih odnosih, temveč tudi v odnosih z organi in institucijami državne uprave, v pravnih postopkih in v medijih. Narodnim manjšinam je moralo biti omogočeno učenje in šolanje v lastnem jeziku, hkrati pa so bile grška država in upravne enote zadolžene za zagotavljanje finančnih sredstev za razvoj manjšinskih šol. Narodnim manjšinam je bilo po tem dogovoru dovoljeno tudi ustanavljanje društev in organizacij. 7. člen govori o tem, da so vsi grški državljani pred zakonom enaki in da uživajo enake državljanske in politične pravice ne glede na versko, jezikovno in nacionalno pripadnost. Še posebej Grčija je bila zadolžena, da bi po treh letih veljavnosti te pogodbe, uvedla sistem volitev, ki bi bil prilagojen tudi narodnim manjšinam. 8. člen govori o tem, da lahko vsi grški državljani ne glede na versko, jezikovno ali nacionalno pripadnost ustanavljajo in na svoje stroške odpirajo dobrodelne, verske in družbene organizacije, društva, šole in druge izobraževalne institucije, kjer lahko nemoteno uporabljajo svoj jezik. V 9. členu se je Grčija obvezala, da bo v mestih in krajih, kjer je živel veliko število državljanov, ki niso govorili grškega jezika, omogočila in ustvarila takšne olajševalne okoliščine, ki bodo omogočile izobraževanje v jeziku posamezne skupnosti. Prav tako pa se je država obvezala, da bo zagotovila proračunska sredstva in delež iz proračuna upravnih enot in občin, kjer je narodna manjšina v večjem številu živela, ki bi se naj namenila v izobraževalne, verske in dobrodelne cilje. Določbe teh ciljev so veljale za ozemlja, ki so bila k Grčiji priključena s 1. januarjem leta 1913 (Mojsov 1989, 262-263). Mojsov nadaljuje (1989, 263), da je bila Grčija zaradi neizpolnjevanja obveznosti iz naslova varstva narodnih manjšin s strani Društva narodov pogosto tudi kritizirana.

29. septembra 1924 je grška vlada na čelu s takratnim predsednikom vlade Mihalokopulosom in zunanjim ministrom Nikolo Politisom v okviru Društva narodov, skupaj z bolgarskim zunanjim ministrom Kalfovim, podpisala protokol med grško in bolgarsko vlado

o »pravicaх bolgarske narodne manjšine v Grčiji ter grške narodne manjšine v Bolgariji.« Osnova tega protokola, ki so ga poimenovali po njenih podpisnikih, Protokol Kalfov-Politis, je kakor piše Mojsov (1989, 264) temeljila na pogodbi iz Sèvres in je vsebovala praktične ukrepe, ki bi jih naj vladi obeh držav prevzeli za dejansko implementacijo načel in obveznosti, ki so bile naložene že s pogodbo iz Sèvres. Po protokolu Kalfov-Politis sta bili obe vladi zadolženi za izmenjavo informacij za čimprejšnjo uresničevanje obveznosti iz naslova varstva narodnih manjšin. Da bi se lahko izpolnjevanje obveznosti merilo tudi praktično, je bilo predvideno oblikovanje posebnega posvetovalnega telesa, kateremu bi predsedovala nevtralna oseba, ki bi lahko s pomočjo predstavnikov obeh vlad tudi na terenu vršila anketiranja glede izobraževalnih in drugih konkretnih potreb manjšinskih skupnosti. S protokolom bi naj bilo omogočeno, da vladni predstavniki sprejemajo predstavnike manjšinskih skupnosti, ki bi jih tako še dodatno informirali o stanju in svojih potrebah. S protokolom Kalfov-Politis je bila makedonska narodna manjšina v Grčiji priznana za bolgarsko narodno manjšino.¹¹ S tem protokolom, ki je makedonsko narodno manjšino priznal za bolgarsko narodno manjšino, so bili torej predvideni praktični ukrepi, ki bi morali omogočiti kulturno in prosvetno avtonomijo narodnih manjšin v Grčiji. Vendar pa tudi ta protokol ni bil uspešno realiziran, predvsem zaradi protesta jugoslovanske vlade, ki je trdila, da v tem primeru ne gre za bolgarsko, temveč za srbsko narodno manjšino (Taševska-

¹¹ Da bi lahko pojasnili, zakaj so makedonsko narodno manjšino imenovali z različnimi nacionalnimi imeni, je potrebno opisati proces nastajanja ter način oblikovanja makedonske nacionalne zavesti, ki je bil zaradi raznih zgodovinskih okoliščin v primerjavi z drugimi balkanskimi državami težji in počasnejši. Če povzamemo po Mojsovu (1989, 38-46), ta kot prvi razlog za kasnejši razvoj makedonske nacionalne zavesti in oblikovanje naroda opredeli geografski položaj Makedonije, ki leži v sredini Balkanskega polotoka, in dejstvo, da je bila kot takšna skozi stoletja podvržena številnim migracijam, ki so upočasnile proces oblikovanja homogenega naroda. Poleg tega pa je sočasno pripadala raznim vladavinam, kar je še dodatno zaviralo svoboden razvoj makedonske nacionalne zavesti. Kot naslednji razlog Mojsov navede počasen razvoj kapitalizma, ki je v veliki meri odgovoren za razvoj nacionalnih idej. Makedonija in s tem njeno prebivalstvo se je v času, ko se je v sosednjih državah pričel razvijati kapitalizem in posledično krepitev nacionalnih zavesti in oblikovanje narodov, še vedno nahajala pod jarmom turškega imperija, katerega vse bolj očitno propadanje je onemogočilo razvoj družbeno-ekonomskih odnosov in razvoj kapitalizma. Kot tretji razlog Mojsov našteva vpliv nacionalnih propagand do tedaj že oblikovanih balkanskih nacionalnih držav, katerih cilj je bila politična prevlada tako nad makedonskim ozemljem kakor tudi nad makedonskim prebivalstvom. Bolgarska, grška in srbska propaganda so si na vsak način prizadevale za vsaditev svojih nacionalnih zavesti. S pomočjo ustanavljanja šol in cerkva ter pošiljanjem učiteljev in duhovnikov so te države poskušale večinoma nepismeno makedonsko prebivalstvo denacionalizirati in pridobiti na svojo stran (Petkovski 2009, 78). Mojsov dalje piše, da je oster konflikt med nacionalnimi propagandami sosednjih držav zelo vplival na proces grajenja nacionalne zavesti Makedoncev. Po drugi strani pa lahko opazimo, da je isti konflikt in tekmovanje med balkanskimi državami za popolno prevlado nad makedonskim ozemljem deloval tudi diametralno nasprotno – kot grožnja popolni denacionalizaciji in asimilaciji se je pričel prebujati makedonski nacionalizem, nacionalna zavest in boj za nacionalno osvoboditev. Poleg vseh teh dejavnikov, ki smo jih že našli, naj omenimo še enega, ki je morebiti največji krivec za počasnost formiranja nacionalne zavesti Makedoncev oz. za neuspele poizkuse nacionalne osvoboditve – interesi takratnih velikih sil, ki so posledično vplivali na oblikovanje geopolitičnega zemljevida Balkanskega polotoka. Ta zgodovinska dejstva so med drugim tudi razlog za nepravilnosti pri nacionalnem poimenovanju makedonskega naroda. Najpogosteje so jih poimenovali za Bolgare, Srbe, Grke ali pa makedonske Slovane.

Remenski 2007, 119).¹² Protokol je bil podpisan tudi s strani generalnega sekretarja Društva narodov in zaradi tega njegova enostranska ukinitvev s strani Grčije ni bila možna. Društvo narodov je 14. marca 1925 tako Grčiji kakor tudi Bolgariji naložilo izpolnjevanje naloženih obveznosti do svojih manjšinskih skupnosti (Mojsov 1989, 266). Lahko bi rekli, da je bila to na nek način tudi kritika grški vladi, ki je protokol že pred tem, in sicer 3. februarja leta 1925, enostransko ukinila s pojasnilom, da le-ta predstavlja vmešavanje v notranje zadeve Grčije, in se s tem odpovedala izpolnjevanju obveznosti, ki so ji bile s protokolom naložene.¹³

4. septembra leta 1925 je bila v Solunu ustanovljena posebna pisarna visokega komisarja za narodne manjšine, katerega naloga je bila skrb za izpolnjevanje obveznosti za zaščito manjšin, ki so bile določene z mednarodnimi sporazumi (Shea 2002, 113). Grška vlada je v tem času prevzela določene aktivnosti in pričela z izdajanjem učbenikov v makedonskem jeziku, in sicer za makedonske šole, ki bi se naj v prihodnosti odprle. Posebna komisija je sestavila abecednik »Abecedar«, ki je bil napisan v makedonskem jeziku ter namenjen makedonskim šolam. »Abecedar« je bil napisan v centralnem makedonskem narečju ter natisnjen z latinskimi črkami. Kljub temu da je bil »Abecedar« predstavljen tudi v Društvu narodov, dejansko nikoli ni prišel v roke makedonskih otrok (Taševska-Remenski 2007, 119).¹⁴

V obdobju med 1936 in 1940 je v Grčiji sledila diktatura Joannisa Metaxe, ki je bila še posebej brutalna v odnosu do makedonske narodne manjšine, katere člani so se v tem času vse

¹² Priznanju makedonske narodne manjšine za bolgarsko je sledila protestna nota takratnega jugoslovanskega zunanjega ministra grški vladi, v kateri trdi, da se slovansko govoreče prebivalstvo, ki živi v grški Makedoniji, ne more priznati za Bolgare, saj so ti prebivalci, ki živijo severno od državne meje z jugoslovansko Makedonijo v bistvu Srbi (Taševska-Remenski 2007, 119).

¹³ Vprašanje makedonske narodne manjšine v Grčiji je bil razlog za zaostritev odnosov med Grčijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (v nadaljevanju Kraljevina SHS). Kakor piše Shea (2002, 114), je Kraljevina SHS, v primeru da bi Grčija prebivalce v grški Makedoniji imenovala za Makedonce, Grčiji zagrozila z ukinitvijo zavezništva, ki je bilo sklenjeno 10. maja 1913. Vlada Kraljevine SHS je postavila zahtevo, da se določbe iz protokola Kalfov-Politis ne smejo implementirati. Pričetek diplomatske borbe med Kraljevino SHS in pa Bolgarijo je Grčiji bistveno olajšal položaj – ko je vlada Kraljevine SHS zahtevala, da se makedonska narodna manjšina prizna za srbsko, je Grčija nastopala s tezo, da so to v bistvu Bolgari, na drugi strani pa je pred Bolgari nastopala z tezo, da prebivalstvo v grški Makedoniji ni bolgarsko, temveč da gre za "Slavomakedonce" (Mojsov 1989, 269).

¹⁴ Grški veleposlanik v Društvu narodov je dejal, da je »Abecedar« napisan v latinici, podobno kot je to pri Hrvatih, Slovenceh in Čehih. Glede na to da se je v grški Makedoniji uporabljala cirilica, je namerna uporaba latinice odkrila namero, da želi s tem grška vlada zmanjšati bolgarski vpliv na slavomakedonsko narodno skupnost v Grčiji. Kljub temu da je bil abecednik predstavljen v Društvu narodov, nikoli ni prišel v roke tistih katerim je bil namenjen. Velik delež kopij abecednika je bil takoj uničen. Kljub vsemu tiskanje abecednika kaže na to, da se je vsaj določen delež grških akademikov in politikov strinjal s tem, da slavo-makedonsko prebivalstvo s svojo kulturo in jezikom, ki je drugačen od bolgarskega in srbskega, predstavlja v grški Makedoniji dobršen del prebivalstva (Shea 2002, 114). Shea dalje piše, da je abecednik v grških medijih požel veliko pozitivne kritike. Tako je Nikolaos Zarifis v svojem članku v časniku Elefteron Vima dejal, da je abecednik napisan v latinici in v makedonskem narečju. Dodal je tudi, da so njegovi sestavljavci odvrgli bolgarsko in srbsko cirilico in uporabili makedonski govor iz Lerinsko-Bitolskega govornega območja (2002, 114).

bolj opredeljevali za Makedonce. 18. decembra leta 1936 je pod taktirko Metaxe izšel pravni akt v zvezi z aktivnostmi, ki bi naj bile nevarne za državno varnost, in v skladu s tem so bili tisti, ki so postavljali manjšinske zahteve, tudi kaznovani. Na podlagi tega pravnega akta je bilo na tisoče prebivalcev iz območja grške Makedonije zaprtih, po krivem obsojenih ali izgnanih. 7. septembra 1938 je bil sprejet zakon št. 2366, ki je prepovedoval uporabo makedonskega jezika celo v domovih. Odprte so bile večerne šole, v katerih so uvedli obvezno učenje grškega jezika za odrasle. Vsakršno javno demonstriranje makedonske nacionalne zavesti in uporaba makedonskega jezika je bila prepovedano in strogo kaznovano (Shea 2002, 115). Dimitris Lithoxoou v svoji knjigi z naslovom *Manjšinska vprašanja in nacionalna zavest v Grčiji* iz leta 1992 navaja dve neobjavljeni poročili iz časa Metaxove diktature v zvezi z makedonsko narodno manjšino, ki ju je sestavil učitelj G. Papadopoulos. Prvo poročilo je bilo sestavljeno 5. maja 1936 in nosi naslov »*Za čustveno, jezikovno in drugo stanje pri slovansko govorečih Makedoncih, posebej pri prebivalcih Zahodne Makedonije ter o sprejetih ukrepih za njihovo čim hitrejšo asimilacijo*«. Drugo poročilo je bilo napisano dve leti kasneje, in sicer 22. julija 1938 in je nosilo naslov »*Dveletni navori za asimilacijo Zahodne Makedonije in doseženi rezultati*«. ¹⁵ Kakor meni Lithoxoou, je mogoče iz obeh poročil razbrati dva glavna problema, s katerima se je soočala takratna grška vlada. Prvi se je nanašal na nemoč grške države pri asimiliranju in integraciji narodne manjšine, drugi problem pa je bila identifikacija manjšine za makedonsko in ne bolgarsko. Lithoxoou je še posebej opozoril na vztrajno in namerno označevanje govornega jezika za makedonski jezik in pa na

¹⁵ V prvem poročilu Papadopoulos opiše stanje v grški Makedoniji leta 1936. Kot glavne probleme je izpostavil: odpor proti vsemu, kar je bilo grško, samoopredeljevanje prebivalstva za Makedonce in govorni jezik kot makedonski, odpor proti cerkvi, ker so se obredi izvajali v grščini, nespoštovanje grških učiteljev in uslužbencev ter upiranje učenju grškega jezika, uporaba slovanskih imen in toponimov. V poročilu da tudi priporočila za bolj uspešno izvajanje asimilacijske politike, ki so bila naslednja: odstranitev vseh državnih uslužbencev, ki prihajajo iz območja Lerina in Pele (kraji kjer se je in se še nahaja najbolj kompaktna masa makedonske narodne manjšine), in njihova premestitev v dele stare Grčije. Izobraževanje naj poteka izključno v grškem jeziku. V izobraževanju naj se zaposlujejo visoko izobraženi kadri, ki prihajajo iz Stare Grčije, ki morajo biti za svoje delo v grški Makedoniji tudi finančno nagradjeni. Stroga prepoved uporabe negrškega jezika in petje negrških pesmi. Naselitev grškega prebivalstva v vse kraje, kjer prebiva kompaktna slovanska masa in v enakem številu tudi njihova izselitev. Prepoved uporabljanja negrških imen in povečano število policijskih postaj. Hitro izvrševanje kazni za kršitve teh pravil in načel (v Lithoxoou 1992, 70-81). Na začetku svojega drugega poročila iz leta 1938 je Papadopoulos zapisal, da sprememba dolgoletnih navad, običajev, jezikovne in kulturne tradicije, zahteva potrpežljivo, kontinuirano in sistematično posvečenost in delo ter da kljub uspehom, ki so jih prinesli ukrepi, ki jih je predlagal leta 1936, vseeno ne morejo pričakovati, da bo uspeh po tako kratkem času popoln. V nadaljevanju našteva ukrepe, ki so bili v času teh dveh let sprejeti. Prvi ukrep je bila najstrožja prepoved uporabe makedonskega jezika na javnih mestih, s ciljem, da bi mlada generacija »končno razumela, da živi v Grčiji in da se grški jezik v šolah ne uči zgolj kot tuji jezik«. Drugi ukrep, ki ga je Papadopoulos izpostavil, je bil ta, da je grška vlada zapovedala za vse državne in lokalne praznike obešati grško zastavo, kar bo vodilo k razvoju patriotskih čustev pri prebivalcih, še posebej pri mladih. Tretji ukrep je bilo ustanavljanje mladinskih organizacij, ki bodo mladim vsadile občutek pripadnosti grški državi ter sočasno ustanavljanje večernih šol, kjer je potekalo učenje grškega jezika tako za mlade kakor stare (v Lithoxoou 1992, 82-89).

to, da so se člani manjšinske skupnosti samoopredeljevali za Makedonce. Pri tem je še dodal, da so se pripadniki manjšinske skupnosti upirali učenju grškega jezika (Lithoxoou 1992, 65).

Spremembe v sestavi prebivalstva v grški Makedoniji so imele vpliv tudi na status jezikov, ki so bili do tedaj v tem območju najbolj pogosto uporabljeni. Po letu 1930 s priseljevanjem neslovanskega prebivalstva v območja severne Grčije, je makedonski jezik izgubil status najbolj uporabljanega jezika ter postal manjšinski jezik. Kakor piše Taševska-Remenski (2007, 122) se je že vse od okupacije tega ozemlja pričelo z uvajanjem metod in ukrepov, ki bi makedonski jezik izgnali tudi iz privatne sfere. Vendar pa je grška vlada v določenih obdobjih kljub tem splošnim represivnim in asimilacijskim metodam pod vplivom mednarodnih faktorjev poskušala spremeniti in izboljšati status makedonskega jezika.

Komunistična vojska Grčije je posledično s svojimi demokratičnimi pogledi, kakor tudi zaradi masovnega članstva in sodelovanja pripadnikov makedonske narodne manjšine v antifašistični borbi, sprejela sklep o izboljšanju stanja makedonske manjšinske skupnosti z dodeljevanjem določenih pravic. V določenih predelih so se pričele odpirati makedonske šole.¹⁶ V letih 1947-1948 se je v grški Makedoniji odprlo 180 makedonskih šol, v katerih se je izobraževalo približno 10.000 otrok. Prav tako pa je v tem obdobju v tem delu Grčije izhajalo okoli 10 časopisov v makedonskem jeziku.¹⁷ Na drugi strani pa lahko tudi v tem obdobju opazimo veliko primerov, ki pričajo o prevzemanju nedemokratičnih metod in sprejemanje zakonov, ki so si prizadevali doseči nasprotno – asimilacijo in homogenizacijo z večinskim prebivalstvom. Leta 1946 je poveljnik Nacionalne garde mesta Polipotamos izdal ukaz, ki se je glasil:

Od danes naprej se vsem prebivalcem v starosti od dveh do petdesetih let prepoveduje uporaba drugega jezika razen grškega. Posebna pozornost bo namenjena predvsem mladini. Kršitelji tega ukaza bodo predani odboru za varnost. Uporaba makedonskega jezika se prepoveduje v vseh občinskih ustanovah, v trgovini, na javnih zbiranjih, porokah, veselicah itd. V vseh teh primerih ukazujemo uporabo grškega jezika. Vsem političnim in vojaškim oblastem, vsem državnim in privatnim uslužbencem svetujemo, da ne sprejemajo in dajejo daril v drugem jeziku razen v grškem. Tisti, ki bodo

¹⁶ Zakon št. 5 je v svojem 5. členu za otroke, ki so pripadali narodnim manjšinam, predvideval ustanavljanje posebnih šol, kjer bi naj pouk potekal v jeziku manjšine (Taševska-Remenski 2007, 123).

¹⁷ Kot organ Glavnega odbora Narodnoosvobodilne fronte (NOF) v grški Makedoniji je junija 1945 pričel izhajati časnik »Bilten« v makedonskem in grškem jeziku (kasneje zamenjan s časnikom »Nepokoren«). V področju mesta Voden (grško Edessa) je izhajal časnik »Pobeda« (slovensko Zmaga), v okrožju mesta Lerin (grško Florina) »Zora«. Leta 1948 je pričel izhajati časopis »Nova Makedonija« (Popovski v Taševska-Remenski 2007, 123).

prekršili ta ukaz, bodo proglašeni za izdajalce domovine in bodo deležni strašne kazni
(Taševska-Remenski 2007, 121-124).

To poglavje bi zaključili s kratko analizo ugotovitev. Postavlja se vprašanje, zakaj je mednarodna skupnost menila, da je potrebno, da je Grčija podpisnica sporazumov in mirovnihi pogodb, s katerimi bi se zagotovilo varstvo narodnih manjšin, ki so živele na njenem ozemlju, če je sama menila, da te manjšine ne obstajajo. Ali lahko že na podlagi tega, da je Grčija podpisala te mednarodne sporazume in pogodbe in s tem sprejela obveznosti tudi iz naslova varstva manjšin, sklepamo, da je s tem na nek način takratna grška vlada priznala, da manjšine v Grčiji ne samo da obstajajo, temveč da jih je potrebno tudi zaščititi?

Zaključili bomo s citatom avstralskega avtorja Berta Birtlesa, ki je v svoji knjigi iz leta 1938 z naslovom *Exiles in the Aegean* dejal:

Če Grčija nima židovskega problema, ima problem z Makedonci. V imenu helenizacije se je te ljudi zapiralo, obsojalo in izganjalo zaradi najbolj nedoumljivih razlogov. Med metode, ki jih je uporabljal grški diktator Metaxas za vsaditev primerne nacionalnega duha, je spadala tudi sprememba vseh geografskih imen z grškimi in prepoved uporabe makedonskega jezika. Če so pokazali tudi najmanjši odpor za izvajanje takšnega zakona – za grško državo bi naj tudi to predstavljalo državno nevarnost – so bili ti ljudje brez kakršnegakoli sojenja izgnani (v Shea 2002, 115).

2.3 Varstvo manjšin po II. svetovni vojni s posebnim poudarkom na varstvu narodnih manjšin v Grčiji

Izkušnje, pridobljene v obdobju med obema vojnama in v obeh vojnah, so načeloma in vsaj ponekod povečale občutljivost mednarodne skupnosti za varstvo manjšin. Vendar pa je kljub temu v obdobju po drugi svetovni vojni namesto mednarodnih norm za varstvo manjšin nastal globalni mednarodni sistem za varstvo človekovih pravic. Razvil se je pojem splošnih in neodtujljivih pravic vseh ljudi, med njimi predvsem zaščita pred diskriminacijo in pravica do enakosti (Roter 2008, 35). Kakor trdi Komac (2002, 91), je bil sistem zaščite manjšin, ki se je razvil po drugi svetovni vojni, pomanjkljiv, po drugi strani pa obnovitev predvojnih modelov ne bi bila primerna, saj le-ti niso več ustrezali novim političnim razmeram. Velike sile niso mogle doseči soglasja o tem, na kakšen način naj se lotijo urejanja statusa manjšin, in sicer ali

naj iščejo rešitev v univerzalizaciji predvojnega modela Društva narodov ali pa naj bodo rešitve usmerjene veliko ožje in regionalno.

Model varstva manjšin, ki se je razvil znotraj OZN, je predstavljal odmik od modela, ki je bil v veljavi v času med obema vojnoma. Če so imele pred tem manjšine v mednarodnem pravu lastno subjektiviteto, se je po drugi svetovni vojni v okviru OZN uveljavilo načelo oblikovanja splošnih pravnih načel in norm, z drugimi besedami sistem zaščite se je univerzaliziral. Namesto da bi se določbe nanašale zgolj na etnične skupnosti, je bilo urejanje teh vprašanj preneseno pod okrilje sistema zaščite univerzalnih in splošno veljavnih človekovih pravic, katerim so bile zavezane vse države članice OZN in pa države mednarodne skupnosti. In če se je prej manjšinska problematika reševala zgolj kakor politično vprašanje, so bile od sedaj naprej v okviru OZN manjšine obravnavane tudi z vidika ekonomske in kulturne problematike (Komac 2002, 92).

Ekonomski in socialni svet OZN je 21.6.1949 znotraj Komisije za človekove pravice ustanovil Podkomisijo za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin. Po Resoluciji o usodi manjšin iz leta 1948¹⁸, ki je ureditev manjšinskega vprašanja zgolj priporočala, je nato Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in za varstvo manjšin vzpodbudila nastanek posebne študije o tem vprašanju. Poročevalec je bil italijanski profesor prava Francesco Capotorti, katerega poročilo je spodbudilo Podkomisijo, da je 31. avgusta 1977 z resolucijo št. 5 na 30. zasedanju Generalne skupščine OZN opozorila na to vprašanje. Leta 1979 je izšlo Capotortijevo Poročilo o pravicah pripadnikov etničnih, verskih in jezikovnih manjšin. Ker je Capotorti nasprotoval, da se manjšine rešujejo v kolektivnem duhu, je Generalna skupščina 18. februarja 1992 izglasovala Deklaracijo o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam. Določbe o varstvu manjšin je možno najti tudi v drugih dokumentih OZN. 9. decembra 1948 je Generalna skupščina izglasovala Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki prepoveduje fizično uničenje narodne, etnične, rasne ali verske skupine (Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida 1948). Leta 1948 je bila s strani Generalne skupščine sprejeta tudi Splošna deklaracija človekovih pravic, ki je z vidika varstva manjšin pomembna predvsem zaradi 2. in 27. člena. Splošna deklaracija človekovih pravic predstavlja mejnik v razvoju človekovih pravic in postavlja skupne standarde in norme za celotno človeštvo. V 2. členu govori o tem, da je vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so zapisane v tej Deklaraciji, ne

¹⁸ Resolucija Generalne skupščine OZN o usodi manjšin predstavlja prvi dokument, ki se po drugi svetovni vojni nanaša na problematiko narodnih manjšin. Predstavlja ene vrste nadomestilo, ker določbe o manjšinah niso bile vključene v Splošno deklaracijo človekovih pravic leta 1948 (Komac 2002, 93).

glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo mnenje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali drug status. V 27. členu se prav tako govori o pravicah, ki bi se lahko nanašale tudi na pravice manjšin. Gre namreč za pravico do svobodnega udeleževanja kulturnega življenja skupnosti, v katero posameznik spada (Splošna deklaracija o človekovih pravicah 1948). Omeniti velja tudi Mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki je bila izglasovana leta 1965 in govori o pravicah in svoboščinah iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki pripadajo vsem ljudem ne glede na raso, barvo kože ali etnično poreklo. Države članice OZN naj bi se zavezale k uvajanju posebnih ukrepov, ki bodo omogočili primeren napredek določenih rasnih in etničnih skupin ali posameznikov (Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, 1. čl.). Naslednji dokument, katerega določbe se lahko aplicirajo tudi na sistem zaščite manjšin, je Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, ki ga je Generalna skupščina OZN sprejela 16. decembra 1966, veljati pa je začel 23. marca 1976. leta. Države, v sklopu katerih se nahajajo manjšinske skupnosti, osebam, ki tem manjšinam pripadajo, ne smejo odreči pravice, da v skupnosti z drugimi člani svoje skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in prakticirajo svojo religijo ali da uporabljajo svoj jezik (Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah, 27. čl.). Na tem mestu lahko dodamo tudi konvencijo Unesca, ki je specializirana agencija znotraj OZN, in sicer gre za Konvencijo proti diskriminaciji v izobraževanju, sprejeto leta 1960. V 5. členu pod točko 1(c) je poudarjeno, da morajo države pogodbenice pripadnikom narodnih manjšin priznati pravico do lastnih izobraževalnih dejavnosti, kamor spada tudi vzdrževanje lastnih šol, in pa v odvisnosti od izobraževalne politike države, znotraj katere manjšina živi, tudi uporabo in poučevanje v lastnem jeziku (Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju 1960).

Lahko bi dejali, da je vsebina novih povojnih evropskih dokumentov izhajala iz dotedanje prakse in modelov mednarodnopravnega manjšinskega varstva, iz praktičnih dosežkov posameznih držav ter akademskih in teoretičnih spoznanj. Po končani hladni vojni se je Evropa ponovno soočala z izbruhom narodnih problemov ter grožnjo krvavih nacionalističnih spopadov. V izognitev temu je bilo potrebno razviti mehanizme za kontroliranje etničnih napetosti in možnih konfliktov. Urejanje manjšinskih vprašanj in problematike več ni bilo možno v sklopu splošnih človekovih pravic in načel demokracije. Če je bilo temeljno vodilo po drugi svetovni vojni posplošitev vprašanja varstva manjšin v duhu povojnih sistemov varstva človekovih pravic, pa je po koncu hladne vojne postalo jasno, da je v bistvu nemogoče interese večinskega in na drugi strani manjšinskega prebivalstva dajati na skupni imenovalec.

Nujno je bilo, da se zraven splošnih sistemov varstva človekovih pravic, demokracije in vladavine prava razvije poseben sistem pozitivnega varstva narodnih manjšin. Na nivoju človekovih pravic, individualnih in kolektivnih pravic je postalo jasno, da se morajo razviti tiste, ki se bodo nanašale konkretno na manjšine, da bi se na ta način lahko resnično izvajalo načelo enakih možnosti in splošne enakosti pred zakonom (Pan in Pfeil 2003, 186). V Evropi je bilo po koncu hladne vojne možno napredek na področju manjšinske problematike opaziti v okviru Konference za varnost in sodelovanje v Evropi¹⁹ (v nadaljevanju KVSE, od leta 1994 naprej OVSE) in v okviru Sveta Evrope (v nadaljevanju SE). Obe organizaciji se na področju manjšinskega varstva dopolnjujeta, saj OVSE izhaja iz političnega in varnostnega vidika, SE pa se ukvarja z manjšinsko problematiko, predvsem iz vidika kulture in ohranjanja kulturne raznolikosti v Evropi. Kar se tiče slednjega, so na zasedanju vrha SE na Dunaju leta 1993 k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin²⁰ predlagali dodatni protokol za področje kulture z zagotovili varstva individualnih pravic, še posebej za osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam. Kakor pišeta Pan in Pfeil (2003, 187-189) bi naj pri tem šlo za uveljavljanje pravice do identitete, za obstoj ter varstvo pred grožnjo. Kot rezultat zasedanja vrha SE na Dunaju leta 1993 se je razvoj varstva manjšin nadaljeval kar v nekaj smereh. Junija 1992 je bila sprejeta Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, ki

¹⁹ Začetki KVSE (OVSE) segajo v sredino 60-ih let prejšnjega stoletja, ko je bivša Sovjetska zveza predlagala sklic Evropske varnostne konference, ki bi nato sprejela pravno zavezujoč dokument, s katerim bi se potrdile obstoječe meje v Evropi ter hkrati postavil okvir za gospodarsko sodelovanje med Vzhodom in Zahodom. Formalen nastanek pa povezujemo z začetkom t. i. Helsinškega procesa 3. julija 1973. 1. avgusta leta 1975 je 35 predsednikov držav oz. vlad sprejelo in podpisalo Helsinško sklepno listino, s katero so potrdili deset načel miroljubnega sožitja (t.i. Helsinški dekalog), postavili temelje za nadaljnjo sodelovanje in odnose med državami ter tudi odnos država - državljan. Po spremembah v 80-ih in na začetku 90-ih let prejšnjega stoletja se je moralo delovanje KVSE novonastalim razmeram prilagoditi ter v določeni meri tudi sprejeti nove obveznosti. 21. novembra 1990 je bila podpisana Pariška listina za novo Evropo, ki predstavlja temelj za institucionalizacijo KVSE kot foruma za politične konzultacije. Konzultacije se na ravni predsednikov držav oz. vlad odvijajo vsaki dve leti, med ministri za zunanje zadeve, ki tvorijo Svet, najmanj enkrat letno, med visokimi uradniki zunanjih ministrstev, ki sestavljajo Odbor visokih uradnikov, pa se konzultacije odvijajo občasno in po potrebi. Oblikovan pa je bil tudi Sekretariat, Center za preprečevanje konfliktov in Urad za svobodne volitve.

V Helsinkih so za čas nadaljevalnega sestanka od 24. marca do 8. julija 1992 ustanovili še Forum za varnostno sodelovanje, institucijo Visokega komisarja za narodne manjšine, Ekonomski forum in Finančni odbor ekspertov v okviru Odbora visokih uradnikov ter nenazadnje tudi funkcijo Predsedujočega, ki vodi konzultacije. Zaradi vseh sprememb je KVSE na Vrhunskem zasedanju v Budimpešti leta 1994 prerasla v organizacijo in se tako preimenovala v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), organi pa so se preimenovali v Ministrski svet (pred tem Svet KVSE), v Visoki svet (prej Odbor visokih uradnikov) in v Stalni svet (prej Stalni odbor). Visokemu komisarju za narodne manjšine so se pristojnosti ob tem povečale, poleg njemu pa tudi še Predsedujočemu OVSE, Generalnemu sekretarju ter Uradu za demokratične institucije in človekove pravice (ODIHR) (Slovensko predsedovanje OVSE 2005).

²⁰ Svet Evrope je Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin sprejel 4. novembra 1950, veljati pa je začela 3. septembra 1953. Po njej urejanje statusa in pravic narodnih manjšin temelji na splošnih človekovih pravicah, demokraciji in vladavini prava. Ker je po koncu hladne vojne postalo jasno, da je ta model neučinkovit, se je pojavila potreba, da se z dodatnimi protokoli h Konvenciji nadalje definira manjšinski problem in poizkuša najti učinkovite modele in način soočanja ter reševanja le-tega.

je začela veljati 1. marca 1998.²¹ Kakor pišeta Pan in Pfeil (2003, 199) je ena izmed glavnih slabosti Listine ta, da ima slabe nadzorne mehanizme in da državam podpisnicam omogoča, da si izmed 100-ih obveznosti same izberejo 35, ki jih morajo izpolniti. Vendar pa kljub vsemu Listina državam podpisnicam nalaga pripravljajanje poročil o uresničevanju sprejetih obveznosti. Tudi Komac se strinja, da sankcije v primeru neizpolnjevanja obveznosti niso predvidene, vendar pa po njegovem mnenju že sam sloves določene države kot nedemokratske ni zaželen in ne ustvarja pozitivnega mnenja o tej državi (2002, 102). V preambuli piše, da ohranjanje regionalnih ali manjšinskih jezikov, kateri se bojujejo za svoj obstoj, prispeva k ohranjanju in razvoju evropske pestrosti, kulture in tradicije ter prispeva k uresničevanju načela večkulturnosti in večjezikovnosti, torej vrednotah, na katerih Evropa temelji. Naslednji dokument, ki ga je sprejel Svet Evrope je bila Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin 1995).²² Veljati je začela 1. februarja 1998. Kakor Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih ima tudi Konvencija slabe nadzorne mehanizme. Kljub temu da v svoji preambuli omenja, da je varstvo narodnih manjšin bistvenega pomena za ohranjanje stabilnosti, demokracije, varnosti in miru v Evropi, pa definiranje koncepta »narodna manjšina« prepušča vsaki državi posebej. V preambuli nadalje navaja, da za resnično pluralistično in demokratično družbo ni dovolj, da zgolj spoštuje etnično, kulturno, jezikovno in versko identiteto vsakega posameznika, temveč mora tudi ustvariti primerne pogoje za izražanje, ohranjanje in razvoj njegove identitete. Kljub temu da je s tem jasno povedano, da je razvoj in uvajanje sistemov varstva manjšin za ohranjanje stabilnosti, miru in demokracije v Evropi ključnega pomena, pa Konvencija vseeno vsaki državi posebej prepušča na izbiro najustrežnejše mehanizme in ukrepe, ki bodo določeni manjšini, ki se nahaja na njenem ozemlju, omogočili ohranjanje in izražanje lastne identitete (Komac 2002, 103). Načrtovano je bilo, da bi Svet Evrope kot dopolnilo k sistemu varstva manjšin sprejel tudi Dodatni protokol o pravicah manjšin k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. Predlog dodatnega protokola, ki ga je pripravila Parlamentarna skupščina Sveta

²¹ V prvem členu definira regionalni ali manjšinski jezik, ki bi naj bil po tej opredelitvi vsak jezik, ki se tradicionalno uporablja na določenem ozemlju, in sicer s strani državljanov določene države, ki so številčno manjši od preostanka prebivalstva in je drugačen od uradnega jezika te države (Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih 1992).

²² Svet Evrope je Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin sprejel 1. februarja 1995, v veljavo pa je stopil 1. februarja 1998. Republika Grčija je Konvencijo podpisala 22. septembra 1997, vendar ga pa ni ratificirala. Zgolj za primerjavo naj povem, da je Republika Slovenija Konvencijo podpisala 1. februarja 1995, ratificirala 25. marca 1998, veljati pa je začela 1. julija leta 1998. Okvirna konvencija vsebuje načela, ki jih morajo države uresničevati s primerno notranjo zakonodajo za zagotovitev varstva manjšin. Vendar pa Okvirna konvencija ne vsebuje definicije pojma manjšina, zato so številne države, med njimi tudi Slovenija, ob ratifikaciji podale deklaracije, v katerih so opredelile svoje manjšinske skupnosti, za katere se bodo določbe iz Konvencije tudi izvajale. Tako se Konvencija ne nanaša na vse manjšine, temveč zgolj na tiste, ki so bile predhodno določene in opredeljene s strani države in katerih status je urejen z notranjo zakonodajo teh držav.

Evrope v Priporočilu št. 1201 iz leta 1993, je ostal v fazi predloga, vendar ga Parlamentarna skupščina uporablja kot vir pri pripravi skupščinskih mnenj o izpolnjevanju pogojev držav kandidatki za članstvo v Svetu Evrope (Klopčič 2006, 313). Kakor trdi Klopčič (2006), vsi trije zgoraj navedeni in opisani dokumenti (Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin in Priporočilo 1201 Parlamentarne skupščine Sveta Evrope) predstavljajo evropski pravni standard urejanja manjšinske problematike in zagotavljanja manjšinskih pravic. Na sprejete dokumente se sklicujejo tako multilateralni kakor tudi bilateralni sporazumi, sklenjeni med državami, pa tudi urejanje znotraj držav je podvrženo načelom, opisanim v teh dokumentih. Klopčič pri tem dodaja, da je razvoj mednarodnopravnega varstva narodnih, verskih, etničnih, jezikovnih in kulturnih manjšin odvisen od mnogih dejavnikov, še posebej od odnosa med političnimi interesi posameznih držav, mednarodnih organizacij in ustanov ter nenazadnje tudi manjšin samih. Tako na urejanje sistema varstva manjšin ne vplivajo samo strokovna mnenja in raziskave, temveč tudi, ali bolje rečeno, predvsem politični interesi, ideološko obarvani pojmi države, nacije, identitete in tudi narodne manjšine.

Do prve večje spremembe v OVSE je prišlo s sprejetjem dokumenta iz Kopenhagenskega sestanka leta 1990 (takrat še KVSE). Z dokumentom so države članice želele poudariti pomembnost varstva etničnih, kulturnih, jezikovnih ali verskih skupnosti, hkrati pa so se te države tudi zavezale k spoštovanju načela varstva in razvoja identitet svojih manjšin. Dokument je tako pomemben predvsem zato, ker se je z njegovim sprejetjem prvič zgodilo, da je več kot trideset držav doseglo soglasje, kako naj se po mednarodnem pravu ureja do takrat še ne prav regulirano področje varstva manjšin. Čeprav dokument ni pravno zavezujoč, pa je vseeno uspel odrediti politične smernice v nadaljnjem razvoju sistema manjšinskega varstva (Pan in Pfeil 2003, 198). OVSE (takrat še KVSE) je za področje manjšinske problematike in varstva manjšin leta 1992 v Helsinkih ustanovil institucijo Visokega komisarja za narodne manjšine s sedežem v Haagu, katerega naloga je, da se ukvarja z zgodnjim preprečevanjem etničnih napetosti, ali kakor pravi Komac (2002, 102), da s pomočjo »zgodnjega opazovanja« in »zgodnje akcije« prepreči, da bi se določene napetosti med etničnimi in narodnimi manjšinami razvile v konflikte.

Z vprašanjem manjšinskih pravic se poleg Sveta Evrope in njegove Parlamentarne skupščine ter OVSE ukvarja tudi Evropski parlament (v nadaljevanju EP). Kot posledica delovanja EP je bil leta 1982 ustanovljen Evropski urad za manj razširjene jezike²³ (*European*

²³ Urad je bil ustanovljen leta 1982, leta 1984 je dobil sedež v Dublinu, od leta 1992 pa ima sedež v Bruslju. Je neodvisna nevladna organizacija in zastopa interese manj uporabljanih in manjšinskih jezikov v EU. Njegova

Bureau for Lesser Used Languages - EBLUL), ki naj bi spodbujal delovanje evropskih organov pri varstvu manjšin in jezikovne različnosti. Po podatkih, pridobljenih na spletni strani organizacije, naj bi v Evropi okoli 46 milijonov ljudi govorilo v manjšinskem ali pa v manj uporabljanem jeziku. Naloga EBLUL-a je, da spodbuja uporabo teh jezikov ter predstavlja njihove interese na regionalni, državni ravni ter tudi na nivoju Evrope. Prav tako skupnosti, ki uporabljajo manjšinske jezike, obvešča o aktivnostih EU ter programih financiranja, ki so primerni za spodbujanje uporabe in ohranjanje njihovih jezikov. Leta 2002 je po pritisku nevladnih organizacij in makedonske diaspore EBLUL prekinil z uporabo reference »slavomakedonski« ter pričel uporabljati termin »makedonski jezik« kot referenco, ki se nanaša na jezik, ki ga govori makedonska narodna manjšina v severni Grčiji (European Bureau for Lesser Used Languages).

Na tem mestu bi lahko izpostavili, da so se v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja v Evropi še dodatno razvijale in dograjevale določbe o prepovedi diskriminacije tudi glede na narodnostno poreklo ali pripadnost narodni manjšini, s čimer so določbe iz tega naslova prispevale k dograjevanju pravic pripadnikov narodnih manjšin na individualni ravni. Leta 2000 je EU sprejela direktivo, s katero zavezuje države članice k prepovedi vsake oblike indirektno in direktno diskriminacije oseb glede na narodnostno ali etnično pripadnost.

Na Balkanu se med obema vojnama že ustaljeni balkanski nacionalizmi soočijo z okrepljenim makedonskim nacionalizmom, ki se je uspel leta 1944 realizirati v svoji državi. Shea (2002, 120) piše, da se je v Grčiji tudi po koncu druge svetovne vojne negativna politika do makedonske narodne manjšine nadaljevala.

Severni del Grčije oz. grška Makedonija je bila med drugo svetovno vojno razdeljena na vzhodno in zahodno cono. Vzhodna je bila pod bolgarsko okupacijo in bolgarska oblast je tam izvajala močno nacionalno propagando, s katero je želela na svojo stran pridobiti lojalnost tamkajšnjega slovansko govorečega prebivalstva. Zahodna cona, kjer so se Makedonci pridružili uporu pod taktirko grške komunistične stranke, pa je bila pod nemškim nadzorom (Danforth 1995, 73). Po umiku okupatorja je bilo življenje Makedoncev veliko bolj živo in dinamično kakor pred tem, ko je bilo podvrženo zatiranju in nasilni helenizaciji. Pričeli so izhajati časopisi, ustanovljale so se makedonske šole in institucije, kjer so lahko vsaj za kratek čas izražali svojo nacionalno pripadnost (Danforth 1995, 74). Grški komunisti so

naloga je, da te interese prenese v institucije EU in na mednarodni nivo. Predstavlja neke vrste vez med institucijami in jezikovnimi skupnostmi. Delovanje organizacije financira Evropska komisija ter lokalne in regionalne vladne organizacije.

imeli pozitiven odnos do »Slavomakedoncev« in so jim obljubili kulturno avtonomijo, zaradi česar so se le-ti pričeli množično udeleževati grške državljanske vojne v letih od 1944 do 1949.²⁴ Kofos (v Petkovski 2009, 76) meni, da je v tem času »več kot polovica slovansko govorečih Grkov izkazovala slovansko zavest«. Dodatno je k temu prispevala tudi ustanovitev jugoslovanske Makedonije, ki je s svojo politiko in podporo jugoslovanskega komunističnega režima vzpodbujala ustanavljanje izobraževalnih in kulturnih institucij. Po koncu druge svetovne vojne in ustanovitvi Socialistične Republike Makedonije v okviru Socialistične Federativne Republike Jugoslavij je vprašanje makedonske narodne manjšine postalo del zunanje politike SFRJ. Za začetek meddržavnih odnosov med Makedonijo in Grčijo lahko označimo ustanovitev prve makedonske države leta 1944 (Petkovski 2009, 83). Grčija je označila zanimanje jugoslovanske vlade za makedonsko narodno manjšino za vmešavanje v notranje zadeve Grčije, zaradi česar tudi nikoli ni pristala na pogajanja in iskanje rešitve za ta problem. Po resoluciji Informbiroja leta 1948, ko je bila SFRJ obtožena, da vodi protisovjetsko politiko in politiko izdaje protiimperialistične fronte, se je politika SFRJ spremenila tudi v odnosu do t. i. makedonskega vprašanja. Vzpostavljanje diplomatskih odnosov med Grčijo in SFRJ ter urejanje odnosov med obema državama je dalje vplivalo na umikanje problema makedonske narodne manjšine kot dela širšega »makedonskega vprašanja« iz politične agende SFRJ (Taševska-Remenski 2007, 125). Leta 1953 je Grčija sprejela načrt za izseljevanje in ustvarjanje 60 kilometrov dolgega pasu okrog jugoslovansko-grške meje, s čimer je želela fizično ločiti slovansko govoreče prebivalstvo z njihovimi sorodniki v Jugoslaviji. Po drugi strani pa so načrtovali, da bi to območje poselili z ljudmi iz Stare Grčije oz. s t. i. »vernimi sinovi naroda«. (Shea 2002, 121).

V času hladne vojne je »makedonsko vprašanje« predstavljalo predvsem varnostno vprašanje in možen vir konfliktov ter napetosti in tako bi naj po Kofosu (v Petkovski 2009, 85) vse do sredine 60-tih let 20. stoletja obstajal strah pred morebitnim blokovskim spopadom, ki bi lahko predstavljal potencialno grožnjo severnim mejam grške države.²⁵ Leta

²⁴ Kakor piše Kofos (v Petkovski 2009, 82) so se grški komunisti leta 1935 z resolucijo odpovedali do takrat obstoječemu cilju združevanja Makedonije ter pričeli zastopati načelo popolne enakopravnosti manjšin. Vendar pa tudi ta varovalni mehanizem s strani grških komunistov ni odpravil občutka grožnje in prisotnosti notranjega sovražnika, k čemur je še dodatno prispevalo ustanavljanje makedonskih političnih organizacij in oblikovanje mešanih grško-makedonskih čet v času grške državljanske vojne. To je pri nacionalistih ustvarilo percepcijo, da državljanska vojna v bistvu pomeni »boj za Makedonijo«.

²⁵ »Makedonsko vprašanje« se prične na novo oblikovati oz. dobi novo obliko v času med in po drugi svetovni vojni, ki je s seboj prinesla velikanske politične spremembe tako na regionalni kakor tudi na globalni ravni. Na regionalni ravni so med seboj trčili nasprotujoči si interesi Grčije, Jugoslavije in Bolgarije, na globalni ravni pa se je svet pričel počasi deliti na Zahod in na Sovjetsko zvezo, kar je vodilo v hladno vojno. Tako v Grčiji kakor tudi v Jugoslaviji so že med vojno potekali boji med različnimi ideološkimi skupinami za kasnejšo politično prevlado v državi, kar je vodilo v grško državljansko vojno. »Makedonsko vprašanje« je v tem kontekstu postalo vprašanje odnosov med obema blokoma, pri čemer so si države zahodnega bloka prizadevale za ozemeljsko

1962 je Grčija sprejela pravni akt s številko 4234, ki je prepovedal vrnitev v Grčijo vsem političnim beguncem, ki so v času grške državljanske vojne državljanstvo izgubili. Od leta 1982 pa ta pravni akt velja samo za politične begunce negrškega rodu. V takšni obliki je ta akt v veljavi še danes (Shea 2002, 122).

Čas do 90-ih let prejšnjega stoletja je bil zaznamovan s precej umirjenim vzdušjem v jugoslovansko-grških odnosih, čemur je med drugim najverjetneje botroval neformalni dogovor, sklenjen med grškim in jugoslovanskim zunanjim ministrom v 60-ih letih, ki ga je Kofos (v Petkovski 2009, 85) poimenoval »dogovor o molku«.²⁶ Zahariadis (v Petkovski 2009, 85) je mnenja, da je hladna vojna ustavila zgodovinska in etnična rivalstva, ki so regijo destabilizirala. V skladu z jugoslovansko politiko neuvrščenosti in Titovim sporom s Stalinom je želel Zahod okrog Bolgarije ustvariti t. i. *cordon sanitaire*, kar je leta 1954 vodilo v ustanovitev Balkanskega pakta in v izboljšanje odnosov med Grčijo in Jugoslavijo. Vse to pa je Grčijo zavezalo k molku glede dilem, povezanih z »makedonskim vprašanjem«.

Če so bile dileme, povezane z »makedonskim vprašanjem« in makedonsko narodno manjšino v Grčiji, v času hladne vojne potisnjene v ozadje, pa je to vprašanje, ter vsi z njim povezani antagonizmi in dileme, ponovno prebudilo speče duhove ob razpadanju Jugoslavije, ko je kot del »makedonskega vprašanja« izšlo vprašanje imena Makedonija oz. natančneje pojav in aktualizacija spora o imenu države – Republike Makedonije. Osnova grškega argumenta v tem sporu je sledeča: njena severna sosedja bi naj že s samim ustavnim imenom svoje države jasno izražala ozemeljske težnje in zahteve v škodo istoimenske grške pokrajine, ki prav tako nosi ime Makedonija. Tako je grški minister za zunanje zadeve že leta 1991 (takoj po osamosvojitvi Republike Makedonije) dejal, da Grčija ne bo nikoli priznala države z imenom Makedonija (Taševska-Remenski 2007, 127). Če ta zaključek apliciramo na problem makedonske narodne manjšine v mejah Republike Grčije, lahko sklenemo naslednje: če uspe grška stran dokazati, da na geopolitičnem zemljevidu ne sme in ne more obstajati država, ki nosi ime Republika Makedonija, posledično tudi Makedonci kot posebna nacionalna entiteta z lastno etnično in kulturno identiteto ne obstajajo, kar nadalje pomeni, da tudi govora o makedonski narodni manjšini znotraj Republike Grčije ne more biti.

celovitost Grčije. Trumanova doktrina, ki jo je ameriški predsednik Harry S. Truman 12. marca 1947 razglasil v ameriškem kongresu ravno v času grške državljanske vojne in pomeni pričetek protikomunističnega boja, pa je v bistvu samo definirala prihodnost grških komunistov, h katerim se je prišteval tudi velik delež makedonskega prebivalstva v Grčiji. Že leta 1947 je bilo grškim komunističnim borcem odvzeto grško državljanstvo (Petkovski 2009, 81-84).

²⁶ V 60-ih letih 20. stoletja je bil sklenjen dogovor med takratnim jugoslovanskim zunanjim ministrom Kočo Popovićem in njegovim grškim kolegom Evangelosom Aerovom, s katerim je Jugoslavija pristala na nevmešavanje v notranje zadeve Grčije. Dogovor je naletel na neodobranje makedonskih politikov, ki so trdili, da mora Jugoslavija skrbeti za Makedonce v Grčiji tako, kakor skrbi tudi za Slovence v Italiji in Avstriji (Gligorov v Petkovski 2009, 86).

3 NASTANEK REPUBLIKE MAKEDONIJE

Državljeni Republike Makedonije so se 8. septembra 1991 množično izrekli za ustanovitev neodvisne države, novembra pa so poslanci v makedonskem zakonodajnem telesu Sobraanju sprejeli Ustavo Republike Makedonije, kar je postavilo temelje razvoju lastne državnosti (Petkovski 2009, 87). Vendar pa so Grki že neposredno pred razpadom Jugoslavije pričeli jasno izražati svoje nezadovoljstvo in nestrinjanje pred možno ustanovitvijo samostojne države Republike Makedonije (Shea 2002, 125). Minister za Severno Grčijo Stelios Papatemelis je leta 1988 v pismu očital papežu, da je le-ta božično-novoletno voščilo makedonskim državljanom zaželel v makedonskem jeziku, z argumentom, da je ta jezik v bistvu »neobstoječi«. Že naslednje leto pa je pozval Grke, da naj vodijo sveto vojno proti Makedoncem (Shea 2002, 15).²⁷

Prvi predsednik Republike Makedonije Kiro Gligorov je 2. decembra 1991 na vse predsednike držav in vlad naslovil pismo, v katerem je bilo med drugim napisano:

... Makedonija je 25. januarja 1991 razglasila samostojnost, makedonski državljani pa so na referendumu 8. septembra 1991 to samostojnost tudi potrdili ... Prosimo za uradno priznanje in potrditev samostojnosti Republike Makedonije in obstoj države, ki je sestavljena iz ozemlja in državljanov znotraj znanih meja, ki že dolgo definirajo Republiko Makedonijo ... Njeno ozemlje je jasno definirano in na jugu meji z Grčijo, na vzhodu z Bolgarijo, na zahodu z Albanijo in na severu s Srbijo ... Nepriznavanje njene samostojnosti in obstoja države Makedonije bi lahko bilo razumljeno tudi kot vmešavanje v notranje zadeve Republike Makedonije in bi lahko vodilo k ustvarjanju napetosti in k delitvam, katerim se je Makedonija v zadnjem obdobju spretno izogibala, vendar pa jih je v svoji zgodovini tudi velikokrat izkusila ... (Tuntev v Taševska-Remenski 2007, 270).

²⁷ Po delitvi Makedonije leta 1913 nobena država ni dovolila uporabe imena Makedonija v delu ozemlja, ki ga je vključila v svojo državo. Kraljevina SHS je uporabljala ime »Južna Srbija«, Grčija pa je novo pridobljeno ozemlje preimenovala v »Severne province« (Shea 2002, 19). V Grčiji so se imenu Makedonija izogibali s pomočjo administrativnih ukrepov. Ozemlje, pridobljeno po balkanskih vojnah, so imenovali »Severne province« ali pa kar »novo ozemlje«, v Solunu je bilo formirano ministrstvo za Severno Grčijo (Shea 2002, 15). V času razpadanja Jugoslavije pa so ta resor preimenovali v Ministrstvo za Makedonijo in Trakijo. Na tem mestu lahko dodamo tudi mnenje nemškega lingvистa in slavista, ki je na začetku 90-ih let opazil slednje: »Zanimivo je, da se je severni del Grčije imenoval ravno tako, Severna Grčija ... ime Makedonija pa je bilo na nek način sumljivo ... A to se je pred tremi leti spremenilo. Zdaj je to ime, Makedonija, v osrčju razprave, ki je paralizirala zunanjo politiko Evropske skupnosti in potegnilo na tisoče ljudi na ulice Melbourn, Sidneya, Canbere ter Bruslja« (v Shea 2002, 15).

Evropska skupnost je 27. avgusta 1991 ustanovila arbitražno komisijo, ki ji je predsedoval Robert Badinter, pravnik in predsednik francoskega ustavnega sveta. Komisija je po njem dobila ime »Badinterjeva komisija«. Komisija je v skladu s svojim mandatom dajala obvezujoča pravna mnenja glede zadev, povezanih z razpadom Jugoslavije. Badinterjeva komisija je 4. januarja 1992 izrekla pozitivno mnenje glede izpolnjevanja pogojev za priznanje samostojnosti Makedonije in Slovenije (Pellet v Petkovski 2009, 88). Dan pred predstavitvijo poročila Badinterjeve arbitražne komisije je Republika Grčija pričela prepričevati predstavnike držav članic Evropske skupnosti (ES), da Republika Makedonija še vedno ne izpolnjuje pogojev za priznanje samostojnosti, čeprav je izpolnila določene pogoje, pri čemer je mislila predvsem na sprejete amandmajeve k Ustavi. V poročilu je bilo namreč navedeno, da je Republika Makedonija izpolnjevala pogoje za priznanje samostojnosti, da se je država odrekla vsem ozemeljskim zahtevam, da ime »Makedonija« v sebi ne nosi in ne predpostavlja nikakršnih ozemeljskih pretenzij proti kateri izmed sosednjih držav in da se je Republika Makedonija zavezala k temu, da ne bo uporabljala oz. izvajala nikakršne sovražne propagande proti sosednjim državam. Vendar pa je ES zaradi konsenzualnega načina sprejemanja odločitev kljub temu preložila priznanje samostojnosti makedonske države (Taševska-Remenski 2007, 272). Pri tem so se opozorila grških predstavnikov pri prepričevanju evropskih kolegov nanašala predvsem na varnostne grožnje, ki bi se lahko s priznanjem Republike Makedonije tudi uresničile (Kofos v Petkovski 2009, 89). V času portugalskega predsedovanja EU je Ministrski svet EU 27. junija 1992 v zvezi s prošnjo za priznanje samostojnosti »bivše jugoslovanske republike Makedonije« sprejel Deklaracijo, v kateri piše, da bo EU njeno samostojnost in njeno suverenost znotraj obstoječih meja priznala takoj, ko se bo rešil problem z imenom države in ko bo sprejeto ime, ki bo sprejemljivo za vse države članice. Deklaracijo je podpisala tudi Republika Grčija. Vlada Republike Makedonija je 28. junija leta 1992 in kasneje tudi makedonski parlament na izrednem zasedanju sprejela Deklaracijo, s katero je zavrgla zahtevo, ki je priznanje države pogojevala s spremembo njenega ustavnega imena (Taševska-Remenski 2007, 273-4).²⁸

²⁸ Bivši in prvi predsednik Republike Makedonije Kiro Gligorov, je v svoji knjigi »*Makedonija e se što imame*« (»Makedonija je vse kar imam«) v zvezi s tem dogodkom opazil, da se je ravno takrat prvič uporabila formulacija imena »Bivša Jugoslovanska Republika Makedonija«. Pri tem je za licitacijo z imenom kot pogojem za priznanje države dejal, da noben zunanji faktor ne sme vsiliti imena, ki ne bo sprejemljivo za makedonske državljane (v Taševska-Remenski 2007, 273-4).

3.1 Spor številka 1: grško-makedonski spor glede imena države »Republika Makedonija

Republika Grčija je sicer sodelovala v evropskih prizadevanjih za mirno reševanje jugoslovanske krize, vendar pa je pri tem poskušala slediti predvsem svojim nacionalnim interesom. 13. maja 1991 je grški minister za zunanje zadeve Andonos Samaras dejal: »Razpad Jugoslavije bo »Skopjancem« omogočil ponovno problematiziranje »makedonskega vprašanja«. Kasneje je grška vlada tudi uradno izjavila, da ne bo priznala »enostranske razglasitve neodvisnosti katerekoli izmed jugoslovanskih držav«. Ta izjava je sledila po tem, ko je bil dan predlog za osamosvojitve Republike Makedonije. Samo nekaj dni pred referendumom za neodvisnost Republike Makedonije, natančneje 4. septembra 1991, je Samaras v času uradnega obiska v Beogradu izjavil, da » tudi po referendumu Grčija ne bo priznala samostojne države, ki bo nosila zgodovinsko ime Makedonija« (v Taševska-Remenski 2007, 269).²⁹

Samo nekaj dni po sprejetju Ustave Republike Makedonije (sprejeta 17. novembra 1991), je 29. novembra 1991 predstavnik grške vlade Emanuel Kalamidas dejal, da Ustava Republike Makedonije pomeni dvojno provokacijo in da ne zagotavlja nespremenljivosti meja, da postavlja ozemeljske zahteve do Republike Grčije in da hkrati odpira vprašanje makedonske narodne manjšine znotraj meja Republike Grčije (Taševska-Remenski 2007, 271).³⁰ Najbolj sporen je bil 49. člen Ustave iz leta 1991, ki pa se je po mnenju Roudometofa

²⁹ Shea (2002, 12-13) je sistematično naštel grške argumente glede ekskluzivne pravice do uporabe imena Makedonija, ki so sledeče: 1. 400 let grške zgodovine, kulture in dediščine v Makedoniji, zaradi česar smatrajo zahtevo za priznanje Republike Makedonije za prevaro. Antični Makedonci so bili Grki. 2. Komunistični voditelj Tito je leta 1944 preimenoval novo državo v Makedonijo. 3. Obstoj slovanske Makedonije ne more biti podkrepjen z zgodovinskimi dejstvi, etnografskimi zemljevidi in statističnimi podatki iz popisov prebivalstva. 4. Makedonija je ime za Severno Grčijo že 3000 let. 5. Samostojna država Republika Makedonija bo monopolizirala ime na škodo resničnih Makedoncev, ki jih je dvakrat več kakor pa Slovanov. 6. Makedonija je nedeljiv del grške kulturne dediščine, ki se v etničnem smislu ne more identificirati z bilo katero drugo nacijo. 7. Jezik Skopja ima nedvomno slovanske korenine. 8. Slovani so prišli na Balkanski polotok šele 1000 let po Aleksandru Velikem. 9. Ime Makedonija se je uporabljalo 1500 let pred prihodom Slovanov. 10. Vsi slavni makedonski ljudje, mesta in reke so nosili grška imena. 11. Stara in Nova zaveza potrjujeta grškost Aleksandra Velikega in Makedoncev. 12. Grški jezik je bil prenesen v Azijo, kjer so bila ustanovljena grška mesta z grškimi imeni. 13. Obstaja več kakor 60.000 arheoloških dokazov, da je Makedonija grška. 14. Dom antičnih grških bogov je bil v Makedoniji. Ali je možno, da bi narod gojil kult svojih nacionalnih bogov na ozemlju druge države? 15. Jugoslovanska Makedonija se ne nahaja na ozemlju antične Makedonije. 16. Neodvisni viri iz 20. stoletja v svojih popisih sploh ne omenjajo etničnih Makedoncev vse do takrat, ko so komunisti prevzeli oblast. 17. Uporaba imena Makedonija postavlja temelje za ozemeljske zahteve v prihodnosti.

³⁰ Danforth (1995, 66-67) navaja, da grško stališče glede uporabe imena Makedonija vsebuje poleg uzurpacije grške zgodovine, kulture in identitete tudi marsikaj drugega. To predvsem pomeni, da uporaba imena Makedonija s strani Republike Makedonije, predstavlja grožnjo, da tudi ozemlja geografske Makedonije, ki se nahajajo zunaj njenih meja, pripadajo njej, kar pa predstavlja direktno grožnjo ozemeljski integriteti grške

(v Petkovski 2009, 88) le malo razlikoval od 108. člena grške Ustave.³¹ 49. člen nove Ustave Republike Makedonije pravi: »Republika skrbi za status in pravice tistih oseb v sosednjih državah, ki pripadajo makedonskemu narodu, kot tudi makedonskim izseljencem ter da si prizadeva za njihov kulturni razvoj in hkrati vzpodbuja stike z njimi« (Ustav na Republika Makedonija). Grški vladni predstavniki so 4. decembra leta 1991 zahtevali, da Republika Makedonija preneha z uporabo imena Makedonija, ki ima zgolj geografski pomen in ne etničnega. Prav tako je morala priznati, da ni imela nikakršnih ozemeljskih zahtev do Republike Grčije, obenem pa se je morala strinjati s tem, da makedonska narodna manjšina v Republiki Grčiji ne obstaja (Izveštajot na Megjunarodnata grupa za malcinski prava 1994). Kofos (v Petkovski 2009, 88) piše, da je uspel takratni zunanji minister Andonis Samaras na srečanju zunanjih ministrov držav članic Evropske skupnosti (17. decembra 1991) svoje kolege prepričati, da so sprejeli deklaracijo, ki je priznanje Republike Makedonije trojno pogojevala. In sicer se je prvi pogoj nanašal na ustavna in politična zagotovila, da Republika Makedonija ni imela nikakršnih ozemeljskih zahtev do Republike Grčije. Naslednji pogoj je predpostavljala prekinitev vsakršne sovražne propagande do Republike Grčije, s poslednjim pogojem pa so želeli prepovedati uporabo imena oz. imen, ki bi predstavljala ozemeljske zahteve. V tem kontekstu in pod pritiskom mednarodne skupnosti na zahtevo Republike Grčije je Republika Makedonija 6. januarja 1992 k Ustavi iz leta 1991 sprejela amandmaja št. 1 in št. 2, ki izpostavljata, da »republika Makedonija nima ozemeljskih zahtev do nobene izmed sosednjih držav ...« in da »se v skrbi za dele svojega naroda, ki se nahajajo v sosednjih državah, ne bo vmešavala v suverene pravice drugih držav ali pa v njihove notranje zadeve« (Ustav na Republika Makedonija). Le dva dni zatem je makedonski parlament, na osnovi 68 čl. makedonske Ustave, sprejel Deklaracijo za mednarodno priznanje Republike Makedonije kot suverene in samostojne države (Deklaracija za megjunarodno priznavanje na Republika Makedonija kako suverena i nezavisna država 1992).

Leta 1993 je Republika Makedonija vložila prošnjo za sprejem v OZN in istočasno je Republika Grčija pričela s svojo diplomatsko kampanjo, s katero je želela preprečiti sprejem Republike Makedonije v OZN pod njenim ustavnim imenom. 7. aprila 1993 je Varnostni svet OZN sprejel Resolucijo št. 817/93, v kateri Generalni skupščini priporoča, da se država v

države. V tem kontekstu predstavlja zaskrbljenost »skopske države« za neobstoječo makedonsko narodno manjšino v Republiki Grčiji samo izgovor za njene neupravičene iredentistične zahteve po ozemlju grške Makedonije. Danforth nadaljuje, da predstavlja takšno grško stališče do »makedonskega vprašanja« nekakšno državno ideologijo, ki povezuje in združuje Grke v in zunaj Republike Grčije.

³¹ »Država mora skrbeti za Grke zunaj matične države, prav tako tudi za ohranjanje njihovih vezi z domovino. Država mora tudi sodelovati pri izobraževalnem, družbenem in profesionalnem napredku Grkov, ki delajo zunaj države« (The Constitution of Greece).

organizacijo sprejme pod začasnim imenom »Bivša jugoslovanska Republika Makedonija«, ki se bo uporabljalo za vse potrebe v OZN. Takoj naslednji dan je Generalna skupščina sprejela Resolucijo št. 47/225 za sprejem Republike Makedonije v organizacijo, ki je v skladu z Resolucijo 817/93 postala 181 država članica.³² S sprejemom Republike Makedonije v OZN, slednja postane posrednik v reševanju spora med Republiko Grčijo in Republiko Makedonijo. Republika Makedonija je 17. septembra 1993 vložila prošnjo za sprejem v Svet Evrope, ki pa je bila zaradi grške blokade zavrnjena. OZN je v ta namen sprejel Resolucijo št. 845/93, s katero je obe strani pozval, da se izogibata dejanjem, ki bi povzročali napetosti v njihovih medsebojnih odnosih (Organizacija združenih narodov 1993).³³

Na kratko smo poskušali orisati politično in v določeni meri tudi kulturno dimenzijo spora, vendar pa bomo na tem mestu del pozornosti namenili temu, kako je spor v začetku vplival tudi na ekonomsko sodelovanje med državama.

Novembra 1993 je grški minister za zunanje zadeve Papuljas generalnemu sekretarju ZN Butros-Galiju poslal pismo, v katerem ga je obvestil o novih stališčih, ki jih ima njegova vlada do Republike Makedonije. V besedilu je pisalo:

... Želel bi poudariti, da je predčasno priznanje Bosne in Hercegovine v času, ko se obstoječe etnične razlike še niso premostile, pripeljalo do državljanske vojne in povzročilo, da so se tudi druge države soočile s krizo. Bojim se, da bi se lahko primer z Bosno in Hercegovino ponovil tudi s Skopjem. Dobro veste, da v regiji obstajata dve etnični skupini, ki sta si antagonistični ter da vselej obstaja možnost, da se odnosi med njima poslabšajo. Skopje je nastalo kot posledica določenih geopolitičnih špekulacij v preteklosti, na podlagi idej, ki lahko še vedno povzročijo destabilizacijo regije ... Mir v regiji ni odvisen samo od imena te države, temveč tudi od vrste dogodkov, do katerih lahko pride zaradi uzurpacije imena »Makedonija« s ciljem ustvarjanja nove, zgodovinsko neobstoječe države, katere osnovna politika so ozemeljske zahteve severnega dela Grčije, še posebej do Makedonije ... Poudarjamo, da nova vlada v Skopju nadaljuje s sovražno propagando, usmerjeno proti Grčiji ... Obveščamo vas, da je osnovni cilj najmočnejše stranke v skopskem parlamentu združitev Makedonije oz. priključitev ozemelj sosednjih držav v svojo ... Gligorova vlada je skupaj s Sobraanjem sprejela nacionalno zastavo s simbolom iz grške zgodovine. Grška vlada ne bo več tolerirala netočnih informacij, ki jih skopska vlada širi mednarodni javnosti,

³² Resolucija 817/93, S/RES/817/93, ki jo je Varnostni svet sprejel 7. aprila 1993 na svojem 3196 srečanju.

³³ Resolucija 845/93, S/RES/93, ki jo je Varnostni svet sprejel 18. junija 1993 na svojem 3243 srečanju.

saj je Skopje jasno pokazalo, da nima nikakršne želje za mirno reševanje problemov v skladu z Varnostnim svetom. Moja dolžnost je, da jasno ponovim, da grška vlada in grški narod nikoli ne bo priznal države, ki nosi ime »Makedonija« ali druge besede, ki izhajajo iz tega imena... (v Shea 2002, 286).

Slabi dve leti kasneje je novoizvoljeni grški predsednik Kostas Stefanopoulos za televizijsko postajo *Euronews* dejal, da je Republika Grčija v zvezi z vprašanji, povezanimi z grško Makedonijo, zelo občutljiva, saj se je tam tekom 20. stoletja prelilo veliko krvi. Po njegovih besedah je bilo mogoče v tem delu države opaziti avtonomno gibanje, ki ga je vodila ideja, da »Makedonija« tvori širše področje, v katero spada tudi država »Skopje« in deli Bolgarije, ter da si je to gibanje prizadevalo za združitev teh delov v eno državo. Sam je menil, da je to tudi glavni argument za pojav nekakšnega naroda, ki se etnično identificira z geografskim terminom »Makedonija«, ki pa ga pred tem noben zgodovinar ni priznal za samostojno etnično identiteto. Vse to bi se naj po njegovih besedah pričelo z vzponom Tita na oblast, ko je le-ta oblikoval eno izmed držav Federativne Jugoslavije z imenom Makedonija. Stefanopoulos je nadaljeval, da je »Skopje« tudi v zgodnjih 90-ih nadaljevalo s to politiko vztrajanja na tem imenu, ki v sebi nosi ekspanzionistične težnje. Prav tako pa bi naj »Skopje« nadaljevalo tudi z uporabo tipično in čisto grških simbolov, kar je po njegovem mnenju prav tako nakazovalo na ozemeljske zahteve ter željo po priključitvi celotne regije »Makedonija« v svojo državo. Po njegovem mnenju je bilo zaskrbljujoče tudi to, da je »Skopje« trdilo, da se del makedonskega naroda nahaja tudi na ozemlju Republike Grčije. Svojo izjavo za *Euronews* je končal z besedami, da je bila Grčija, glede na to da je do takrat že veliko držav »Skopje« priznalo pod imenom »Republika Makedonija«, enostavno prisiljena, da tej državi postavi ekonomski embargo. Po njegovem mnenju je bila to edina možnost, da so mednarodno skupnost opozorili na to vprašanje, ki bi lahko destabiliziralo celotno balkansko regijo (Shea 2002, 287).³⁴ Izjave določenih grških politikov so kljub povedanemu kazale na to, da so se

³⁴ Pozimi leta 1993 je Grčija v pristanišču v Solunu zadržala tanker z nafto, ki je bil namenjen za makedonsko tržišče in bi zadoščal za tri mesece. Ta ukrep je v Makedoniji povzročil politično nestabilnost. V letih 1992 in 1993 je Grčija svojo severno mejo pogosto zapirala, s čimer je preprečila izmenjavo blaga z Makedonijo. Večkrat je grozila tudi s popolnim zaprtjem svojih meja. 16. februarja 1994 je Grčija prekinila z vsemi trgovinskimi stiki med Republiko Makedonijo in grškimi pristanišči ter obenem v Skopju zaprla tudi svoj konzulat in to kljub temu da so še dan pred tem grški politiki izjavili, da več ne bodo blokirali vstopa Makedonije v OVSE (Greece closes the Consulate in Skopje and Greek ports for Republic of Macedonia 1994). En teden pred objavo embarga so Združene države Amerike Makedonijo priznale pod njenim ustavnim imenom, kar je povzročilo, da so se v Solunu pred Generalnim konzulatom ZDA 15. februarja 1994 organizirali množični protesti. Grška komunistična stranka je organizatorje protesta obtožila za širitev nacionalističnih idej (Greek anti-American and anti-Macedonian demonstrations 1994). Približno dva tedna kasneje je grški minister za zunanje zadeve v Strasbourgu dejal, da je bila Grčija zaradi agresivne politike in nepopustljivih stališč »Skopja« prisiljena postaviti ekonomski embargo. Po njegovem mnenju bi naj bila to neke vrste politična samoobramba, saj bi naj bili zaradi nepopustljivosti »Skopja« in zaradi njegovega vztrajanja na imperialističnih zahtevah,

vsaj določeni med njimi zavzemali za bolj umirjeno politiko med obema državama. Grški namestnik zunanjega ministra Teodor Pangalos je dejal, da »Grčija lahko preživi brez direktne rešitve spora o imenu sosednje Republike ... Prosili smo jih, da spremenijo simbol na svoji nacionalni zastavi in da se zavežejo k nespremenljivosti meja«. Menil je, da Grčija nima konkretnega razloga, da bi vztrajala na spremembi imena oz. da ime »Makedonija« ne bi smelo biti vključeno v ime sosednje države (Shea 2002, 288).

En teden po objavi ekonomskega embarga je tedanji makedonski predsednik Kiro Gligorov v svojem pismu grškemu predsedniku vlade ponovil in potrdil obstoj jasnih zagotovil za nespremenljivost meja med obema državama ter pozval k vzpostavitvi direktnega dialoga za rešitev vseh sporov, ki med državama obstajajo. Tudi drugi makedonski politiki so izrazili zaskrbljenost zaradi ekonomskih in političnih pritiskov, s katerimi se je njihova država soočila po vzpostavitvi ekonomskega embarga. Med drugim je tedanji makedonski predsednik vlade Branko Crvenkovski na zasedanju Ekonomskega foruma v Švici mednarodno skupnost pozval k bolj aktivni vključitvi mednarodne skupnosti v reševanje problemov, ki so nastali po vzpostavitvi embarga, ter dejal, da je le-ta toliko bolj nesprejemljiv, ker ga je postavila država članica EU. Omenil je tudi, da je bojazen Grčije pred tem, da bi Makedonija lahko predstavljala grožnjo za osvojitve dela njenega ozemlja, smešna, še posebej glede na njeno ozemeljsko, populacijsko in ekonomsko inferiornost v primerjavi z Grčijo (Škarić in drugi 2008, 189-191).

Kar se tiče odziva EU, je šest držav članic do konca leta 1993 priznalo Republiko Makedonijo pod njenim ustavnim imenom. Na problem imena se je še takrat gledalo kot na neke vrste propagando. Prav tako pa je v očeh vsaj posameznih evropskih partnerjev Grčija prenehala predstavljati vir stabilnosti na Balkanu. Robert Marquand je za *Christian Science Monitor* (v Shea 2002, 297) zapisal nekaj primerov, ko se tudi določeni grški predstavniki niso strinjali z grško politiko in vzpostavljeno strategijo do tega problema. Tako je eden izmed grških diplomatov to nazorno opisal z besedami, da so Grki včasih predstavljali Angleže na Balkanu, vendar so ta status zaradi nesmiselnega spora z Makedonijo izgubili. Dejal je, da Makedonija za Grčijo ne predstavlja problema, temveč zgolj senco sence problema. Marquand zaključil s tem, da je mogoče vzrok grške politike do Makedonije iskati na polju notranje politike. Na drugi strani je samo nekaj dni po objavi ekonomskega embarga šest držav EU – Velika Britanija, Francija, Italija, Nizozemska, Nemčija in Danska – zahtevalo takojšnjo ukinitve blokade. EU je želela raziskati možnosti za pričetek sodnega

ogroženi vitalni interesi Grčije. Papuljas je tudi poudaril, da Grčija kljub pritisku mednarodne skupnosti ne bo popustila (Škarić in drugi 2008, 189).

postopka proti Grčiji pred Evropskim sodiščem v Luksemburgu. Grški minister za pravosodje je odgovoril, da Grčija embarga ne bo ukinila, vse dokler Makedonija ne bo pristala na njihove zahteve (Shea 2002, 297). 6. aprila 1994 je Hans Van der Broek objavil, da se je Evropska komisija odločila tožiti Grčijo na Evropskem sodišču zaradi neprimernosti in nelegalnosti embarga. EK je menila, da je ta ukrep neprimeren predvsem zaradi tega, ker Grčije ne ogrožata niti vojna niti destabilizacija. Grčija je na to odgovorila, da lahko v primeru, če bodo ogroženi njeni nacionalni interesi, tudi izstopi iz EU. Grški namestnik ministra za zunanje zadeve je na kongresu vladajoče stranke PASOK dejal, da bo Grčija v primeru, da bo Evropsko sodišče sprejelo odločitev, ki bi lahko grški narod pripeljala na rob dezintegracije, raje izstopila iz članstva v EU. EK je s sodnim postopkom pričela 22. aprila 1994. Evropsko sodišče je sprejelo odločitev, s katero ni ukazalo ukinitve embarga, prav tako ne, povrnitev škode, ki jo je Republika Makedonija utrpela, saj je EK odgovorna za zaščito interesov držav članic EU in ne interesov tretjih držav. Vendar pa je Sodišče hkrati podalo tudi mnenje, da so unilateralni ukrepi, ki jih je sprejela Grčija, v nasprotju s pravili EU za svoboden pretok blaga in tudi s splošno politiko varovanja konkurence (Shea 2002, 296-298).

Tudi ZN so se pridružili kritikam zaradi postavljenega embarga. V poročilu ZN za Republiko Makedonijo za leto 1994 je poseben predstavnik za človekove pravice na področju bivše Jugoslavije Tadeuš Mazavjecki od Varnostnega sveta zahteval takojšno ukinitvev embarga in povrnitev stroškov in kompenzacijo izgub, ki jih je zaradi tega utrpela makedonska ekonomija (Shea 2002, 301).

Del kritik je prišel tudi iz grške strani. Marca 1994 se je zbrala skupina 21-ih priznanih grških intelektualcev, univerzitetnih profesorjev, bivših veleposlanikov, ekonomistov, novinarjev in študentov, ki so medijem poslali odprto pismo, v katerem so grško vlado obtožili neprimernosti sprejetih ukrepov proti Republici Makedoniji, s katerimi so po njihovem mnenju želeli prikriti probleme v notranji politiki (Shea 2002, 308). Do aprila 1994 je grški predsednik vlade Papandreou ublažil svoje izjave in dejal, da bo Grčija dvignila embargo, v kolikor bo Republika Makedonija prenehala uporabljati sporni simbol na svoji zastavi in v kolikor bo spremenila svojo ustavo (Shea 2002, 308). Grčija si je tako izborila spremembo makedonske ustave, in sicer njen 7. člen in pojasnitev nekaterih spornih določb makedonske Ustave ter v zameno odstranila embargo, priznala državo pod začasno referenco ter obljubila, da ne bo blokirala vstopa Makedonije v mednarodne organizacije (Petkovski 2002, 92).

3.2 Makedonski narod ne obstaja!

Osredotočanje Republike Grčije na povezavo vprašanja nacionalne identitete in problema z imenom je bilo po mnenju Škarića, Apasieva in Patčeva (2008, 164) prisotno že v pismu, ki ga je Samaras 17. januarja 1992 poslal svojim evropskim kolegom. V njem navaja sledeče: »Oni (pri tem se misli na Makedonce) imajo z uporabo imena »Makedonija« zelo očiten namen. Z njim želijo grškemu narodu zanikati legitimno pravico do tega imena, ki je hkrati tudi eden izmed glavnih delov njegove kulturne identitete. Za »Skopjane« predstavlja ime »Makedonija« osnovo njihove nacionalne identitete« (Why the dispute matters and how to resolve it 2001). Pierre Bourdieu v svoji knjigi *Language and Symbolic Power* piše, da predstavlja moč, da nekaj poimenuješ z določenim imenom, eno izmed oblik politične moči. V skladu s tem naj bi posedovanje določenega imena predstavljalo identifikacijo s tem imenom in z vsem, kar to ime predstavlja. Tako si torej oba naroda prizadevata prisvojiti pravico do uporabe tega imena in vsega, kar je z njim povezano – zgodovino, kulturo in nenazadnje tudi ozemlje (1991, 236). Mnogi zaradi tega špekulirajo, da nerešena sporna vprašanja med Republiko Makedonijo in Republiko Grčijo, pri čemer v prvi vrsti mislimo na spor o imenu države, v ozadju skrivajo veliko bolj praktična vprašanja: vprašanje makedonske nacionalne identitete prebivalstva v severni Grčiji ter podelitev statusa narodne manjšine temu prebivalstvu v skladu z mednarodnimi normami. Taševska-Remenski (2007, 281) piše, da se grška nacionalistična zgodovina zanikanja ločene makedonske identitete nanaša predvsem na tri vprašanja: obstoj makedonskega naroda, makedonskega jezika ter obstoj makedonske narodne manjšine v Republici Grčiji. Po mnenju grških nacionalistov posebna makedonska nacionalna identiteta ne more obstajati, saj tudi makedonska država nikoli ni obstajala. Makedonski narod se tako definira kot lažen in izmišljen. Po njihovem mnenju, naj bi v tem primeru šlo za izum in konstrukt Tita, ki je po drugi svetovni vojni leta 1944 en »mozaik nacionalnosti« (Albance, Srbe, Turke, Aromane, Grke in Rome) brez vsakršne pravice krstil za »Makedonce«. Tito bi naj tako prisvojil geografski termin »Makedonija«, ki ga je uporabil za poimenovanje nove nacionalnosti. V nasprotju z Grki, ki se kot »Makedonci« rojevajo, so bile tile v Titovi Jugoslaviji umetno ustvarjeni z odločitvijo vlade (Danforth 2000, 62). Vendar pa na drugi strani najdemo tudi nasprotujoča mnenja. Stardelov, Grozdanov in Ristovski (1993, 37-45) menijo, da se je makedonska nacionalna identiteta pričela graditi in oblikovati prav v konfliktu in kot odgovor agresivnemu grškemu, srbskemu in bolgarskemu

nacionalizmu znotraj Otomanskega imperija. S tem močno nasprotujejo trditvam, da sta makedonski narod in država konstrukt oz. posledica Titove ekspanzionistične zunanje politike. Rossos (v Petkovski 2009, 102) tako meni, da je razloge za zapoznelost makedonskega nacionalizma možno iskati v njegovem zanikanju in ilegalnem statusu. Dolinar prav tako piše, da se je makedonsko ljudstvo pričelo etnično zavedati ravno zaradi obrambe svoje etničnosti in v boju proti homogenizacijskim težnjam dominantnega kulturnega etosa sosednjih držav (2007, 8).

Kar se tiče jezika, grški viri trdijo, da se ta jezik, ki ga danes govori »Skopje«, ne more imenovati »makedonski jezik«, saj je bil ta še pred drugo svetovno vojno popolnoma neznan. V skladu s tem je »makedonski jezik«, ki je danes uradni jezik Republike Makedonije imenovan za t. i. »jezikovni idiom«, kar z drugimi besedami pomeni, da je po svoji obliki zelo podoben bolgarskemu in srbskemu. Ima zelo skromno besedišče, ki ne vsebuje več kakor 1000 ali pa največ 1500 besed, med katere spada tudi veliko preoblikovanih grških, turških, aromanskih in albanskih besed. S tem jezikom naj ne bi bilo mogoče tvoriti stavčnih oblik, saj ne vsebuje nikakršnih slovničnih komponent. Isti jezik naj bi leta 1944 Tito umetno preoblikoval v nacionalni jezik, ki ga je poimenoval »makedonski jezik«. Vendar pa ta jezik, v skladu z grško teorijo glede na svojo »izrazito« podobnost z bolgarskim in srbskim in v skladu z jezikoslovnimi normami, ne more predstavljati posebnega in ločenega jezika (Andriotes v Taševska-Remenski 2007, 282).

Če preidemo na etnično sestavo grškega prebivalstva, lahko kaj kmalu opazimo, da je uradno stališče grške države, da v Republiki Grčiji ne obstajajo nikakršne narodne manjšine. Tako na bi bila Grčija »srečna«, saj predstavlja primer države z idealno etnično, jezikovno in religiozno homogenostjo (Angelopolos v Taševska-Remenski 2007, 282). Odmik od te popolne etnične čistosti predstavlja samo priznanje, da v Vzhodni Trakiji obstaja nekaj, kar grški viri previdno imenujejo za muslimansko »versko manjšino«. Tako ne more biti govora o turški narodni manjšini. Če poenostavimo, to pomeni, da v Republiki Grčiji ne obstaja oz. da na njenem ozemlju ne živi znatna turška narodna manjšina, temveč zgolj Grki, ki so sprejeli muslimansko veroizpoved. Podobno naj v Republiki Grčiji ne bi živela nekakšna slovanska manjšina, kaj šele makedonska narodna manjšina. Uradni grški viri tako trdijo, da obstaja majhna skupina »slovansko govorečih Helenov« ali »dvojezičnih Grkov«, ki govorijo grško in pa hkrati tudi nekakšen slovanski dialekt, vendar pa so ti prebivalci po njihovem mnenju vsekakor nosilci grške nacionalne zavesti (Pan in Pfeil 2003, 93).

Kot odgovor na te in podobne grške nacionalistične trditve o neobstoju posebnega makedonskega naroda, jezika in makedonske narodne manjšine ter na to, da »Slovani« oz.

»Skopjani« nimajo pravice uporabljati imena »Makedonija«, pa na drugi strani Makedonci Grke obtožujejo za nepriznavanje njihove nacionalne identitete ter za poskus monopolizacije imena »Makedonija«. Ne strinjajo se s tem, da imajo Grki ekskluzivno avtorsko pravico za uporabo tega imena. Makedonci prav tako ne sprejemajo grške teze, da so zgolj Grki tisti, ki so potomci Aleksandra Velikega in pa antičnih Makedoncev na splošno³⁵, pri čemer se med drugim naslanjajo tudi na delo Jacoba Filippa Fallmerayerja iz 19. stoletja, ki je s svojim delom diskreditiral romantično idejo o kontinuiteti helenizma (Lithoxoou 1992, 34-38).³⁶

Danforth meni, da je centralni problem makedonsko-grškega konflikta v tem, da sta se dve različni nacionalni identiteti in kulturi oblikovali s pomočjo iste surovine in preko iste zbirke močnih nacionalnih simbolov. Danforth tako trdi, da lahko obstajata dva tipa Makedoncev, Grki in Negrki. V skladu s tem lahko obstaja tudi Makedonija, ki je samostojna in suverena država, ter Makedonija, ki je regija v eni drugi državi. Čeprav lahko po njegovem mnenju to povzroči določeno zmedenost, pa lahko ta možnost še vedno predstavlja rešitev za skupino Makedoncev, ki niso Grki, da se kljub temu opredeljujejo za Makedonce. Samo dejstvo, da sta oblikovanje makedonske države in uveljavitev makedonskega naroda novejšega datuma, z antropološkega vidika še vedno ne pomeni, da so trditve grških nacionalistov o tem, da je grški narod »naraven«, makedonski pa »izmišljen in zamišljen«, v skladu z Andersonovo terminologijo, pravilne (Danforth 1993, 5-6).

³⁵ Eric Hobsbawm (v Shea 2002, 100) piše, da najpogostejša ideološka zloraba zgodovine temelji bolj kot na lažeh na anahronizmu. Dodaja, da grški nacionalizem Republiki Makedoniji ne dovoli niti uporabe imena »Makedonija«, takšno stališče pa bi naj bilo po njegovem mnenju posledica prepričanja v idejo, da je v osnovi celotna Makedonija grška in neodtujljiv del grške države in naroda in to še iz časa antičnih Makedoncev in Aleksandra Velikega, ki je vladal grškim državam. Hobsbawm v svoji kritiki trdi, da v četrtem stoletju pred našim štetjem ni obstajala nikakršna grška država ali druga grška politična entiteta ter da makedonski imperij v ničemer ni bil podoben grškim mestnim državam.

³⁶ Anthony Smith trdi, da zaradi množičnih selitev, ki so v 6. Stoletju brutalno prekinile grško demografsko kontinuiteto, ne moremo z gotovostjo trditi oz. se strinjati s tem, da so sodobni Grki potomci antičnih Grkov, z gotovostjo pa lahko trdimo, da to niso (Shea 2002, 83).

4 GRČIJA IN VARSTVO NARODNIH MANJŠIN

Preden se lotimo pregleda teorije grškega odnosa do narodnih manjšin na njenem ozemlju, bi se na tem mestu ustavili pri grški Ustavi ter pri tistih členih, ki govorijo o pravicah in obveznostih, ki se lahko nanašajo tudi na člane narodnih manjšin. Ti so v prvi vrsti grški državljani in tako skupaj z vsemi drugimi grškimi državljani subjekt, na katerega se nanaša vse, kar je v teh členih napisanega. Ustava predstavlja najvišji splošni pravni akt, s katerim država predpiše splošna načela in oblike svoje politične in družbene ureditve, na drugi strani pa bi lahko rekli, da je tudi izraz prepričanja v spoštovanje človekovih in državljskih pravic, dostojanstva, izraz spoštovanja pravnosti in tudi pravičnosti, ki predstavlja temelj skupnega življenja, skupnih vrednot, ciljev in zavesti o pripadnosti. Glede na vse naštet lastnosti ustave oz. pomen, ki ga ima le-ta na celoten ustroj državne ureditve, menim, da nam bo kot takšna v nadaljevanju lahko služila kot dober primerjalni inštrument, ki nam bo vselej nudil referenčni okvir pri analizi pristopa Republike Grčije do urejanja manjšinske problematike.

Že v drugem členu grške Ustave je izpostavljeno, da predstavljata spoštovanje in varstvo ljudi glavno dolžnost države. V prvem členu drugega poglavja se omenja, da so vsi *Grki* enaki pred zakonom, da imajo vsi enake pravice in dolžnosti ne glede na spol ter da je odvzem državljanstva možen samo v primeru prostovoljnega prevzema državljanstva druge države ali v primeru udejstvovanja v takšnih dejavnostih, ki so škodljive nacionalnemu interesu. Vse osebe imajo pravico do razvoja svoje osebnosti in do sodelovanja v družbenem, gospodarskem in političnem življenju države, v kolikor s tem ne posegajo v pravice drugih ali kršijo načela, ki so zapisana v grški Ustavi. Prav tako je prepovedano uvajanje administrativnih ukrepov, ki omejujejo svobodo gibanja ali prebivanja v državi in svoboden vstop oz. izstop iz nje (5. čl.). Dom vsakega posameznika predstavlja svetišče in kot takšno predpostavlja nedotakljivost privatnega in družinskega življenja (9. čl.). V 11. členu piše, da *Grki* uživajo pravico do svobodnega in miroljubnega zbiranja. Prisotnost policije je možna v primerih zbiranja na prostem. Ta so lahko tudi prepovedana v primeru resne grožnje javni varnosti in v določenih primerih ter v določenih krajih, kjer lahko zaradi tega nastopijo resne motnje gospodarskega in družbenega življenja. *Grkom* je tudi zagotovljena pravica do oblikovanja neprofitnih združenj v skladu z zakonom, vendar pa lahko le-ta pričnejo s svojim delovanjem šele po pridobitvi dovoljenja (12. čl.). Svoboda do veroizpovedi je nedotakljiva pravica vsakega grškega državljana. Uživanje državljskih pravic in svoboščin ne sme biti odvisno od posameznikovega verskega prepričanja. Vse veroizpovedi so svobodne. Način vodenja verskega obreda ne sme biti moten, vendar pa le-ta ne sme rušiti javnega reda in

miru. Pripadniki vseh veroizpovedi so podvrženi enakemu državnemu nadzoru in dolžnostim (13. čl.). Vsaka oseba oz. grški državljan lahko izraža in promovira svoje mnenje ustno, pisno in preko medijev v skladu z državnimi zakoni. Mediji so svobodni, cenzura in drugi preventivni ukrepi so prepovedani. Rubež časopisov in drugih publikacij je po tem, ko so le-te že bile v obtoku, prepovedan, razen v primerih, ko javni tožilec določi drugače (14. čl.). V 15. členu je določeno, da je delovanje radia in televizije pod državnim nadzorom in da mora delovanje medijev pod enakimi pogoji stremeti k čim bolj objektivnemu prenosu. 16. člen govori o tem, da so umetnost in znanost, raziskovanje in poučevanje ter njihov razvoj obveznost države. Izobraževanje je glavna misija države in si mora prizadevati za moralno, intelektualno, profesionalno in fizično izobraževanje *Grkov*, za razvoj nacionalne in religiozne zavesti in vzgoje ljudi v svobodne in odgovorne državljane. Če gremo dalje, po Ustavi nikomur ne sme biti odtujena njegova lastnina, razen v primeru javne koristi, kar pa mora biti ustrezno upravičeno in povrnjeno s popolno kompenzacijo v skladu z vrednostjo odtujenega imetja. Obliko, višino in način kompenziranja določajo javna sodišča (17. čl.). Pravice človeka in posameznika kot člana družbe morajo biti zagotovljene s strani države. Varstvo temeljnih in neodtujljivih človekovih pravic prispeva k družbenemu napredku, svobodi in pravičnosti (25. čl.). V grški ustavi manjšinsko varstvo ni posebej urejeno. (The Constitution of Greece).

1. februarja 1998 je začela veljati Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, ki jo je sprejel Svet Evrope. Na področju varovanja pravic članov manjšinskih skupnosti predstavlja pomemben mejnik, saj je Okvirna konvencija tako rekoč prvi legalno obvezujoči multilateralni instrument, ki služi temu namenu. Njen uspeh in učinkovitost sta odvisna predvsem od dobre volje in resnosti držav podpisnic ter moči Sveta Evrope, da izvaja nadzor in monitoring pri njeni implementaciji. Temelji na upoštevanju prevzetih obveznosti na področju varstva narodnih manjšin v konvencijah in deklaracijah Združenih narodov in v dokumentih OVSE, posebej pa na Kopenhagenskem dokumentu iz leta 1990. Termin »okvirna« se nanaša na to, da Konvencija vsebuje določbe programskega tipa in na to, da zaradi različnih situacij in problemov, s katerimi se soočajo države članice, Konvencija ne vsebuje točno opredeljenih določb o pravicah manjšin. Konvencija tako vsebuje splošne cilje in principe, kot so čezmejni stiki, izobraževanje, polna enakopravnost, identiteta, združevanje, vera, jezik, mediji in participacija. Preambula Konvencije navaja, da so države članice obvezane cilje in principe implementirati preko nacionalne zakonodaje in politik. V pojasnjevalnem poročilu v 11. odstavku državam podpisnicam prepušča diskrecijo pri implementaciji ciljev in principov, da bi se lahko tako prilagodile specifičnim okoliščinam v

svoji državi. Kakorkoli, Konvencija uvaja pravne obveznosti za države podpisnice in jih zavezuje k realiziranju principov, ki so v njej zapisani na način, da prevzemajo posebne ukrepe za izvajanje specifičnih manjšinskih pravic (The Framework Convention for the Protection of National Minorities. A Guide for Non-Governmental Organizations 1999). Če sledimo obliki Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin, še posebej njenemu tretjemu členu, lahko s primerjanjem grške zakonodaje vidimo, da le-ta ne opredeljuje pojma »narodna manjšina« ali pojma »manjšina« na splošno. Grška zakonodaja pri svojem obravnavanju, recimo temu, »manjšinske problematike« deluje s terminom *omogenis*, kar se nanaša na etnične Grke, in pa s terminom *allogenis*, ki opisuje ne-nacionalne oz. neetnične Grke. Leta 1981 je grška vlada definirala termin *allogenis* tako, da je dejala, da je oseba *allogenis* takrat, ko starši te osebe niso etnični Grki, ko manifestira pomanjkanje grške nacionalne zavesti, še ni popolnoma asimilirana z grškim narodom in pripada skupini, s katero si deli skupno zgodovino, tradicijo, želje in ideale. Oseba, ki jo je moč opisati s terminom *omogenis*, je tista, katere starši so etnični Grki in ima močno izraženo grško nacionalno zavest ter tako pripada grškemu narodu (Taševska-Remenski 2007, 298). To opredeljevanje »etničnih« in »neetničnih« Grkov je prišlo še posebej do izraza pri implementaciji 19. člena Zakona za državljanstvo Republike Grčije. V skladu s tem členom lahko grški državljani negrškega etničnega porekla na zelo enostaven način izgubijo grško državljanstvo, v kolikor se potrdi, da so zapustili Grčijo brez namere vrnitve. Na drugi strani pa lahko v skladu s 5. členom istega zakona, državljani, ki so *omogenis*, zelo enostavno pridobijo grško državljanstvo (Code of Greek Nationality 1984).³⁷

Roudemetof (v Petkovski 2009, 115) meni, da so javne debate, ki se odvijajo v Grčiji na temo manjšin, praviloma nabite s čustvi, kar onemogoča umirjeno in racionalno komunikacijo. Aktivisti za človekove pravice Makedoncev so pogosto imenovani za »agente Skopja« ali pa »iredentiste«. Do podobnih zaključkov je prišla tudi Anastasia Karakasidou, grška antropologinja, ki je raziskovala zanikano, vendar še živo makedonsko kulturo in jezik v grški Makedoniji. Pri svojih obiskih Florine (Lerina kot ga imenujejo Makedonci) in Edese (po makedonsko Voden) je prišla do ugotovitve, da je Grčija pomešala etnično in nacionalno pripadnost ter da je s tem, ko je redefinirala etnično za nacionalno pripadnost, grška država

³⁷ 19. člen Zakona o državljanstvu Republike Grčije navaja: »Osebe drugačne rase, ki zapustijo ozemlje Republike Grčije brez namere vrnitve, lahko izgubijo grško državljanstvo. Isto se nanaša tudi na osebe, ki niso etnični Grki in so se rodili in živeli v drugi državi. Otroci teh oseb, ki še niso polnoletni in živijo v drugi državi, lahko izgubijo grško državljanstvo, če sta ga oba ali eden izmed staršev že izgubila«. 5. člen istega zakona pa opredeljuje: »Osebe grškega etničnega porekla, ki nimajo grškega državljanstva in živijo v drugi državi ter bi rade pridobile grško državljanstvo, so lahko ob svoji polnoletnosti priznani za grške državljane, v kolikor na pristojnem konzularnem predstavništvu vložijo vlogo za pridobitev državljanstva« (Code of Greek Nationality 1984).

ustvarila nasprotja, ki so glaven vzrok za manjšinske probleme v grški Makedoniji. Grški intelektualci pogosto opredeljujejo »Slavomakedonce« za etnične Grke, saj proučujejo samo kulturne lastnosti etničnosti, kot sta pisani jezik in ista veroizpoved. Vendar pa po mnenju Karakasidou (1993, 19) sam pisani jezik ni pogoj za obstoj etnične identitete. Veliko grških akademikov in intelektualcev še danes ne gleda na etničnost kot na zgodovinski, kulturni in družbeni konstrukt. Helenizacija Makedonije je bila po njihovem mnenju korak k integraciji te regije v grško državo oz. korak v procesu grajenja grške nacionalne države. Ko so politizirali lokalno kulturo, je postalo jasno, da so nanjo gledali kot na nezaželen, a možen vpliv. Tako je v primeru grške Makedonije gradnja nacionalne države vsebovala postopno znikanje etnične identitete in njeno preoblikovanje v širšo nacionalno identiteto in nacionalno zavest. Čeprav sama meni, da je asimilacijski proces tako rekoč skoraj zaključen, pa ugotavlja, da določene lokalne skupnosti v okolici Florine in Edese še vedno kažejo svojo etnično (slavomakedonsko) zavest kljub svoji grški identiteti. Zaključni s tem, da pripadniki te manjšine zahtevajo zgolj priznanje statusa etnične manjšine v okviru nacionalne države, pravico do enakopravnega zaposlovanja, prakticiranja svoje pravoslavne vere, govorjenja v svojem jeziku ter pravico, da bi lahko svoje otroke nemoteno in brez preprek učili svojih običajev in navad (Karakasidou 1993, 5).

4.1 Makedonska narodna manjšina v Republiki Grčiji

Vprašanje, ali makedonski narod obstaja ali ne, je že zdavnaj rešeno. Vendar pa se po številnih znikanjih in po vsakdanjih napadih na Makedonce, ki živijo v Republiki Grčiji, in po vseh sprejetih ukrepih za njihovo asimilacijo resnično postavlja enostavno in odprto vprašanje, *ali makedonska narodna manjšina v Republiki Grčiji resnično obstaja.*

V skladu z vsemi zgodovinskimi dejstvi, statističnimi podatki in s trditvami mnogih avtorjev iz različnih obdobj, najbolj pa glede na realno stanje, lahko na tem mestu zatrdimo, da makedonska narodna manjšina danes v Republiki Grčiji obstaja. Tega dejstva ne gre izpodbijati, še posebej ne zaradi tega, ker so različne grške vlade v različnih obdobjih z mednarodnimi sporazumi in pogodbami prevzele vrsto obveznosti prav z namenom zaščititi manjšine, ki živijo na grškem ozemlju.

Grška vlada termin »makedonsko« smatra za geografski termin, ki se nanaša in ki opisuje identiteto vseh grških državljanov, ki živijo v grški regiji Makedonija. Prav tako zanika obstoj etničnih Makedoncev in imenuje to skupino prebivalstva za »slovansko govoreče« Grke ali »dvojezične« Grke. Edina manjšina, ki jo priznava, je muslimanska manjšina v Zahodni Trakiji, katere obstoj je bil potrjen že s sporazumom iz Lausanne leta 1923, ki je določil obveznosti grške države pri izpolnjevanju pravic muslimanske manjšine v Grčiji in grške narodne manjšine v Turčiji. Etnični Makedonci pa na drugi strani razumejo termin »makedonski« za označevanje oseb slovanskega porekla, ki v tem primeru govorijo makedonski jezik in ki se po svoji kulturi in običajih razlikujejo od grške večine. Zaključki, do katerih je leta 1994 prišla organizacija Human Rights Watch/Helsinki pri svoji misiji za ugotavljanje dejstev, so bili naslednji:

1. makedonska narodna manjšina, ki ima svoj jezik in kulturo, v Grčiji obstaja;
2. grška vlada z zanikanjem etnične identitete krši mednarodno pravo za človekove pravice in sporazume, katerih podpisnica je tudi sama;
3. makedonska narodna manjšina ima omejeno pravico do svobodnega izražanja, prav tako pa so njeni pripadniki deležni ekonomske in socialne diskriminacije;
4. prisotnost problema političnih beguncev iz časa grške državljanske vojne (1946–1949), ki jim je bilo odvzeto grško državljanstvo in njihovo imetje;
5. prepoved učenja makedonskega jezika zaradi stališča grške vlade, da makedonski jezik ne obstaja in se ga tako tudi ni mogoče učiti;
6. etnični Makedonci in še posebej aktivisti za pravice Makedoncev v Grčiji so strogo nadzorovani s strani organov oblasti in pogosto nadlegovani s strani represivnih organov ter podvrženi ekonomskim in socialnim pritiskom (Human Rights Watch/Helsinki 1994).

Novembra 1994 je takratni komisar za manjšine pri OVSE Max Van der Stuhl v času svojega obiska v Solunu dejal, da si položaj makedonske narodne manjšine zasluži večjo pozornost sosednjih držav, s čimer je v Grčiji sprožil val kritik. Najmočnejša obtoževanja in kritike so prišle s strani časnika *Elefteros tipos*, ki je komisarja Van der Stuhla obtožil protigrške politike ter ga istočasno kritiziral, da naj se raje ukvarja z grško narodno manjšino v Albaniji, kakor pa da si dovoli govoriti o »predpostavljeni« makedonski manjšini v Grčiji. Takratni grški zunanji minister Papoulias je ponovil dobro znano stališče uradnih Aten, da v Grčiji ne obstaja druga manjšina razen muslimanske (Van der Stuhl *angers Greeks* 1994). Grška vlada tako zanika obstoj makedonske narodne manjšine na svojem ozemlju in kot svoje uradno

stališče podaja trditev, da je Grčija etnično homogena država, edina izjema pri tem je že večkrat omenjena muslimanska verska manjšina v Zahodni Trakiji. Članek z naslovom *The Macedonian Affair: A Historical Review of the Attempts to create a counterfeit Nation*, ki je izšel pod okriljem Inštituta za mednarodne in strateške študije v Atenah, navaja sledeče:

Grčija odbija zahtevo Skopja za priznanje »makedonske« narodne manjšine zaradi zelo enostavnega razloga – po grško-bolgarski izmenjavi prebivalstva leta 1919 in odhodom »Slavomakedoncev« po grški državljanski vojni leta 1949, v severni Grčiji ni nikakršne slovanske manjšine. V preteklosti so na tem območju nedvomno živeli ljudje s slovansko nacionalno zavestjo, ki so se včasih opredeljevali za Bolgare, včasih pa za »Slavomakedonce«, vendar pa so po drugi svetovni vojni in po grški državljanski vojni odšli živeti drugam, večinoma v Jugoslavijo ... Zelo majhna skupina ljudi v Grčiji še vedno govori slovanski dialekt (The Macedonian Affair: A Historical Review of the Attempts to create a counterfeit Nation 1991).

V grški javnosti je reportaža novinarja Tanasa Atanasija, narejena s prebivalci iz okolice mesta Florine v severni Grčiji, kjer je skoncentrirano makedonsko prebivalstvo, povzročila velik odmev. V *Novi Makedoniji* je bil 9. oktobra 1994 objavljen članek, ki je govoril o tem, da so gledalci iz Aten, ki so gledali omenjeno reportažo, prvikrat slišali in videli, da v Grčiji živijo tudi ljudje, ki niso grškega porekla in katerih materni jezik ni grščina (Taševska-Remenski 2007, 287).³⁸

Amnesty International je novembra leta 1992 v svojem poročilu z naslovom »Kršitev pravice do svobodnega izražanja« objavil slučaj dveh makedonskih aktivistov, Hristosa Sideropulosa in Anastasiosa Bulisa, ki bi se naj decembra 1992 pojavila na zaslišanju na sodišču zaradi svojih komentarjev v grškem časopisu *Ena* marca istega leta. Omenjena sta v intervjuju govorila o svoji makedonski etnični identiteti, o tem, da v Grčiji živi milijon Makedoncev s svojim jezikom, kulturo in tradicijo. Marca 1993 sta bila oba zaradi tega obsojena na pet let zapor, kasneje pa sta bila zaradi spremembe zakona o izražanju mnenja v medijih izpuščena. Ti pravni ukrepi so sprožili val kritik s strani mednarodne skupnosti, saj naj bi kršili pravico do svobodnega izražanja, kar je zaščiten tudi z grško Ustavo (14. in 15.

³⁸ Na vprašanje: »Ali ste Grk?« je vprašani Stavros Anastasiadis, prebivalec vasi iz okolice Florine odgovoril: »Ne nisem in se sploh ne počutim kot Grk.« Sledilo je naslednje vprašanje novinarja: »Kaj ste torej?« Vprašani mu je odgovoril: »Sem Makedonec.« Novinarji bi naj smatrali reportažo za senzacionalno, saj so pri tem ugotovili, da je grška država vse do takrat zanikala in skrivala obstoj makedonske narodne manjšine (Taševska-Remenski 2007, 287).

člen), z 10. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in z 19. členom Splošne deklaracije človekovih pravic.³⁹ *Human Rights Watch* meni, da so obtožbe proti Sideropulosu in Bulisu del uradne politike do etničnih Makedoncev v Grčiji. Proces proti Sideropulosu se je pred 11 leti prenesel še na Evropsko sodišče za človekove pravice, kjer je bila Grčija obtožena, da je s tem prekršila 11. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin⁴⁰, ki ureja pravico do svobodnega združevanja. Grčiji je bila naložena denarna kazen. Prav tako je prejela opozorilo, da naj upošteva te pravice v primeru združevanja Makedoncev na etnični osnovi v Grčiji (Taševska-Remenski 2007, 291-293).

Na tem mestu bomo nadaljevali s povzetkom članka grške avtorice in antropologinje Anastasie Karakasidou, za katero smo že omenili, da meni, da je bistvo problema pri soočanju Grčije z manjšinami ta, da je pomešala etnično in nacionalno pripadnost. Članek nosi naslov *Politicizing Culture: Negating Ethnic Identity in Greek Macedonia* in lahko pomembno prispeva k razjasnitvi obravnavane problematike. Po avtoričinem mnenju grajenje naroda in države povzroča, da se »ljudje regij« preoblikujejo v »ljudi/ljudstvo nacionalne države«. Že od priključitve dela regije Makedonija grški državi leta 1913 so si oblasti prizadevale

³⁹ 14. člen grške Ustave: »V skladu z državnimi zakoni lahko vsakdo izraža in objavlja svoja mnenja z besedami, pismeno ali preko tiska; tisk je svoboden. Cenzura in drugi preventivni ukrepi so prepovedani«. Na drugi strani pa v 15. členu pod točko 2 piše: »Radiofuzija in televizija spadata pod direktno kontrolo države, ki si mora prizadevati za zagotavljanje objektivnosti in enakih možnosti za prenos informacij«. (The Constitution of Greece). 10. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin nadalje navaja: »Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja in sprejemanja ter sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javnih oblasti in ne glede na meje«. (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin 1994). Splošna deklaracija človekovih pravic pa v svojem 19. členu opredeljuje: »Vsakdo ima pravico do svobode mišljenja in izražanja, všteti pravico, da nihče ne sme biti nadlegovan zaradi svojega mišljenja, in pravico, da lahko vsakdo išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi in ne glede na meje« (Splošna deklaracija človekovih pravic 1948). Če navedemo še 9. člen Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, vidimo, da so tam jasno določene obveznosti držav pogodbenic pri zagotavljanju pogojev za svobodno izražanje pripadnikov narodnih manjšin. Pod 1. točko je navedeno: »Pogodbenice se obvezujejo priznati, da pravica vsakega pripadnika narodne manjšine do svobode izražanja vključuje svobodo mnenja, sprejemanja in dajanja informacij ter idej v jeziku manjšine brez vmešavanja javnih organov in ne glede na meje. Pogodbenice v okviru svojih pravnih sistemov zagotavljajo, da pripadniki narodnih manjšin pri svojem dostopu do javnih občil niso zapostavljeni«. Pod 3. točko nadaljuje: »Pogodbenice ne smejo ovirati pripadnikov narodnih manjšin pri ustanavljanju in uporabi tiskanih občil. V pravni ureditvi radijskega in televizijskega oddajanja v kar največjem obsegu in ob upoštevanju določb prvega odstavka zagotavljajo, da se da pripadnikom narodnih manjšin možnost, da ustanavljajo in uporabljajo svoja lastna občila« (Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin 1995). Predvsem 2. točka 15. člena grške Ustave je sporna, saj poraja dvome, ali je resnično pripadnikom manjšinskih skupnosti, ki živijo na grškem ozemlju, brez vsakršne diskriminacije zagotovljena svoboda izražanja v svojem materinem jeziku v skladu z 9. členom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin.

⁴⁰ 11. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin opredeljuje pravico do svobode zbiranja in združevanja z naslednjimi besedami: »Vsakdo ima pravico, da mirno zboruje in se svobodno združuje, vključno s pravico, da ustanavlja sindikate in se jim pridruži, da bi zavaroval svoje interese. Izvrševanje teh pravic je mogoče omejiti samo z zakonom, če je to v demokratični družbi nujno zaradi državne ali javne varnosti, za preprečitev neredov ali zločinov, za zaščito zdravja ali morale ali za zavarovanje pravic in svoboščin drugih ljudi« (Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin 1994).

nadzorovati svoje državljane vse od privatne sfere njihovega življenja pa vse do njihovega udeleževanja v aktivnostih državnih institucij. V tem procesu so se slovansko govoreči prebivalci znašli v izrazito neugodnem položaju, saj jim je bilo prepovedano govoriti v svojem jeziku, peti svoje pesmi, prav tako pa tudi na vsak drug način javno manifestirati svojo kulturo. Leta 1936 so pod Metaxovim režimom sledile spremembe imen vseh toponimov kakor tudi spremembe lastnih imen v grška vseh slovansko govorečih prebivalcev severne Grčije. Starejši ljudje, ki niso znali grščine, so se jo bili prisiljeni učiti v za to posebej organiziranih večernih šolah. Prav tako je bila uporaba makedonskega jezika prepovedana na vseh javnih mestih kot tudi v privatni sferi. Za kršitev te zapovedi so bile predvidene ostre fizične in denarne kazni. Po mnenju Karakasidou je lahko proces grajenja nacionalne države včasih zelo okruten in se ne nanaša zgolj na politično in ekonomsko vključitev različnih kulturnih skupin v državo, temveč hkrati spreminja tudi identiteto teh ljudi. Torej grajenje države in naroda spreminja kulturne in etnične identitete iz lokalnega in ločenega konteksta ter pri tem spodbuja tistega, ki ga sama ustvarja in širi. Vendar pa lahko to iz stališča posameznika pomeni uničenje družin, njihovega načina življenja, jezika, kulture in običajev (Karakasidou 1993, 3-4). Način grajenja grške države je tipičen primer tega, še posebej kar zadeva grajenje nacionalne države in enotne nacionalne kulture v grški Makedoniji. Priključitev dela regije Makedonija v razširjeno grško državo v drugem desetletju prejšnjega stoletja in z naselitvijo okoli 500.000 grških beguncev iz Male Azije in Trakije v 20-ih letih prejšnjega stoletja je bila nadgrajena s konstrukcijo nacionalne identitete za lažje sožitje različnih etničnih skupin, ki so odtlej živele na istem območju v severni Grčiji. S tem ko so bile regije in prebivalstvo priključeni v novo državo, se je lokalna kultura spremenila, uničila ali pa pridobila drugo obliko: nacionalno identiteto in nacionalno kulturo. Na ta način sta bivša etničnost in lokalna kultura postali zgolj »regionalna posebnost« znotraj »iluzorne skupnosti« homogene nacionalne države. Ta proces je bil dopolnjen z enotnim državnim izobraževalnim sistemom, religijo, vojsko, policijo in celotno državno administracijo in zakonodajo. Prejšnje socialne strukture, identitete in lokalne kulture so bile tako ali uničene ali pa zamenjane z novimi strukturami, organizacijami, simboli in identitetami. Ko sta grška država in grška pravoslavna cerkev prevzeli nadzor nad širjenjem nacionalne kulture in grajenjem nacionalne identitete in ko sta kasneje prenesli ta nadzor na lokalno oblast (šole, cerkve, vojsko...), je le-ta nasilno posegla v področje, ki je bilo pred tem v privatni sferi vsake družinske skupnosti. Karakasidou tako trdi, da je grška država, ki je utelešenje grškega naroda, na ta način spremenila družino v forum za doseganje nacionalnih ciljev. Rezultat tega je bil, da je s tem, ko se je prebivalstvo v grški Makedoniji homogeniziralo, različna etnična

pripadnost teh ljudi postajala vse bolj zanikana in izpostavljena nasilnim procesom spreminjanja v širšo in inkluzivnejšo nacionalno identiteto in zavest (Karakasidou 1993, 6-7). Karakasidou nadaljuje, da »Slavomakedonci« iz te regije trdijo, da so pred priključitvijo grški državi leta 1913 tam živeli samo Makedonci in Turki ter da so se Grki tam naselili s priseljevanjem učiteljev, državnih uslužbencev, vojaškega osebja ter grških beguncev iz Male Azije in Trakije. Iz tega razloga bi naj predstavljali legitimno etnično skupino, ki jo je zgolj grška imigracija spremenila v manjšino. Pritožujejo se, da so kot manjšina ekonomsko marginalizirani ter da nimajo enakopravnega dostopa do zaposlitve. Etnični Makedonci v severni Grčiji se borijo za nacionalno in mednarodno priznanje njihovih kulturnih korenin in za priznanje etničnega statusa znotraj grške nacionalne države. Borijo se torej za pravico do uporabe svojega jezika, za vrnitev sorodnikov na njihove domove in posestva ter za pravico do izvajanja svojih kulturnih aktivnosti (glasba, pesmi, ples) brez vmešavanja grških oblasti (Karakasidou 1993, 10). Če se najprej osredotočimo na problematiko uporabljanja makedonskega jezika, naj pri tem rečemo, da se pripadniki manjšine najpogosteje pritožujejo ravno zaradi prepovedi njegove uporabe.⁴¹ Grška oblast še danes ne dovoli uporabe makedonskega jezika in ga tudi ne prizna, saj trdi, da je ta jezik le »dialekt« oz. »jezikovni idiom« bolgarskega (včasih trdijo tudi srbskega in nekateri celo grškega), ki nima ne sintakse in ne slovnice. Papatthemelis (v Karakasidou 1993, 11) tako trdi, da je to grški jezik z zgolj 300-500 posebnimi besedami. Čeprav mnogi grški znanstveniki trdijo, da je ta jezik »komunistični konstrukt« in pa »politični trik«, s pomočjo katerega si je jugoslovanska oblast prizadevala prisvojiti del grškega ozemlja, pa vseeno lingvisti za slovanske jezike, med njimi tudi Friedman, trdijo, da je makedonski jezik priznan kot eden izmed balkanskih jezikov. Friedman tudi trdi, da se je makedonski jezik in pa etnična identiteta makedonskega naroda

⁴¹ Spor sega še v čas spora med bolgarsko pravoslavno cerkvijo oz. Eksarhatom in pa grško pravoslavno cerkvijo oz. Patriarhatom iz leta 1870. Čeprav je imelo bistvo spora ekonomske in pa seveda politične korenine, se je konflikt izražal preko jezikovnega vprašanja. Eksarhat je trdil, da prebivalci v tem delu regije Makedonija govorijo dialekt bolgarskega jezika, čeprav ta trditev ni temeljila na jezikovnih argumentih. Kakorkoli, v času shizme je liturgični jezik predstavljal edini in legitimni določevalec, na osnovi katerega je lahko bolgarska elita (pa tudi grška) zahtevala pravico do vladanja na določenih ozemljih, ki so do takrat spadala v grški Patriarhat. Sultan je odločil, da se lahko vsi, ki govorijo slovanski jezik, odcepijo od Patriarhata ter se pridružijo bolgarskemu Eksarhatu, če se za to odločit 2/3 prebivalcev (Stavrianos v Karakasidou 1993, 11). Steppan (2005, 40) v svoji knjigi *Der mazedonische Knoten* piše, da je leta 1870 Sultan odobril formacijo avtokefalne bolgarske nacionalne cerkve – Eksarhata – s čimer je po njegovem mnenju »nabil klin, ki bo imel dolgotrajne posledice na konfliktnost odnosov med Bolgarijo in Grčijo«. To se je po mnenju Steppana tudi zgodilo, vendar predvsem v škodo Makedoncev in na škodo njihovega jezika, identitete in obstoja celotnega naroda. S tem ko je Sultan dovolil ustanovitev bolgarske nacionalne cerkve, je prav tako odredil, da lahko odslej konkurenčni pravoslavni cerkvi – bolgarska in grška – tekmujeta za pridobitev novih parohij (škofij), če pridobita na svojo stran 2/3 večino prebivalstva, ki živi na celotnem ozemlju Makedonije. Adanir (v Steppan 2005, 40) tako meni, da se je »bitka za Makedonijo« pričela že pred Berlinskim kongresom, in sicer leta 1870. Voss (v Steppan 2005, 40) trdi, da so Makedonci ravno zaradi teh nasprotujočih si trditev in ekskluzivnosti srbske, bolgarske in grške propagande razvili občutek za lastno avtohtonost in identiteto, ki se je zaradi kolektivnega trpljenja samo še okrepila.

oblikovala že dosti pred pojavom jugoslovanskih interesov (v Karakasidou 1993, 11). Politični begunci so naslednje občutljivo vprašanje, ki se nanaša na premestitev nekaj deset tisoč političnih beguncev, ki sedaj med drugim živijo tudi v Republiki Makedoniji. Bistvo problema je v tem, da je tem osebam še vedno prepovedana vrnitev v Republiko Grčijo in s tem na njihove domove. Medtem ko lahko grški državljani svobodno potujejo in se vračajo v in iz sosednje Republike Makedonije, pa je političnim beguncem iz časa grške državljanske vojne, ki so makedonskega porekla, v skladu s čudno odločitvijo socialistične stranke PASOK, vstop v Republiko Grčijo prepovedan.⁴² Ta prepoved v glavnem temelji na argumentu, da so ti ljudje »agenti Skopja« in da širijo protigrško propagando. S tem ko nočejo priznati grškega porekla, jih grške vlade razglasaajo za državne sovražnike. Fizična in administrativna ločenost pa je še posebej občutljivo poglavje za pripadnike makedonske narodne manjšine v severni Grčiji. Tretji sklop pravic, ki jih člani makedonske narodne manjšine naslavljajo na grško vlado, se nanaša na pravico do izvajanja njihovih kulturnih aktivnosti, do petja njihovih pesmi, do plesanja njihove folklore na vseh kulturnih prireditvah v njihovi organizaciji, saj so namreč vse njihove kulturne aktivnosti strogo nadzorovane s strani grških oblasti (Karakasidou 1993, 12-13).⁴³ Mediji in politiki večinoma interpretirajo t.i. »makedonsko vprašanje« v luči državne nevarnosti, izdaje in ga povezujejo z vprašanjem ozemeljske celovitosti in nacionalne varnosti. Vlada v Skopju bi naj v skladu s tem prepričanjem s pomočjo t. i. makedonske narodne manjšine upravičevala svoje ozemeljske

⁴² V času grške državljanske vojne (1946-1949) je na tisoče etničnih Makedoncev – številka ni točno znana – prebегnilo v sosednje države in pa tudi širše. Koncem 40-ih let in pa tekom 50-ih je grška vlada tem ljudem odvzela njihova grška državljanstva. Leta 1955 je grška vlada sprejela zakon št. 3370, ki v svojem 19. členu predpisuje odvzem državljanstva osebam negrškega rodu, ki so v času državljanske vojne zapustili Grčijo. 20. člen Zakona predpisuje odvzem državljanstva vsem osebam, ki so zagrešile dejanja v nasprotju z interesi grške države. Med njimi so bile celotne družine, otroci, žene in sorodniki tistih, ki so se v tej vojni borili na strani komunistov. Pred odvzemom državljanstev niso bila opravljena nobena individualna zaslišanja ne z družinskimi člani kakor tudi ne z borci. Tako so bila državljanstva odvzeta brez spoštovanja mednarodno sprejetih pravic v takšnem postopku – domnevna nedolžnost, pravično zaslišanje pred neodvisnim sodnim organom, pravno zastopstvo, pravica do zagovora, predstavitve prič itd. Po vsem tem je leta 1982 grška vlada sprejela zakon št. 400/76, ki je dovoljeval repatriacijo in vrnitev vseh političnih beguncev, ki so bili Grki po rodu. To bi se naj nanašalo torej zgolj na tiste, ki so se prvotno deklarirali in identificirali za Grke in ne Makedonce, ne glede na kraj rojstva in ne glede na celotno imetje, ki so ga pustili za seboj. Torej, tistim Makedoncem, ki so se rodili v Grčiji ali pa otrokom staršev, ki so se rodili in živeli v Grčiji, je bila vrnitev ter povrnitev njihovih posestev s tem zakonom onemogočena. Ta zakon je v veljavi še danes. Leta 1985 je grška vlada izdala novi zakon št. 1540/85, ki je bil prav tako diskriminatoren do Makedoncev iz Grčije. Zakon je dovolil vrnitev imetja vsem političnim beguncem, ki so bili Grki po rodu, in tako so bili ponovno vsi tisti politični begunci, ki so bili ali so se imeli za Makedonce, iz tega zakona izključeni. S tem se krši mednarodno pravo za človekove pravice, dogovori in sporazumi, ki prepovdujejo diskriminacijo na osnovi etničnosti, katerim se zavezuje tudi Grčija (med drugim tudi 7. člen Univerzalne deklaracije o človekovih pravicah in 14. člen Evropske konvencije za zaščito človekovih pravic in temeljnih svoboščin). (Human Rights Watch/Helsinki 1994).

⁴³ V vasi v okolici Florine je npr. leta 1990 skupina ljudi pred proslavo morala obvestiti lokalne oblasti o tem, kakšne plesne bodo plesali, katere pesmi bodo peli, da bi se prepričali, da na proslavi ne bo ničesar, kar bi spominjalo na makedonsko kulturo in etničnost. Na dan proslave je bilo po besedah očitvidcev prisotnih več kot 100 policajev, ki so celotni dogodek nadzorovali (Karakasidou 1993, 13).

zahteve. Kakor mediji in politiki tako tudi grški intelektualci in akademiki nadaljujejo z zanikanjem obstoja posebne makedonske etničnosti in njihove zgodovine. Po mnenju Karakasidou naj bi bil ekstremističen in militanten ton na to temo v mnogih grških časnikih naravnost alarmanten in se iz časov balkanskih vojn tudi ni veliko spremenil. Karakasidou zaključuje, da s tem, ko Grčija dojema »makedonsko vprašanje« v luči pojma »moči« in »ozemeljskega boja«, še dalje ostaja v »balkanski vojni ideologij« kar se seveda odraža tudi v njenem odnosu do manjšinskega vprašanja (1993, 16-17).

Grška vlada z zanikanjem obstoja makedonske narodne manjšine krši mednarodne sporazume o človekovih pravicah, katerih podpisnica je tudi sama. Prvič, manjšinska identiteta je stvar, za katero se opredeli vsak posameznik sam in ne more biti opredeljena s strani države. Na srečanju KVSE v Kopenhagenu leta 1990 je bilo opredeljeno:

Pripadati narodni manjšini je stvar posameznikove izbire in iz tega ne sme izhajati nikakršna prikrajšanost. Osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam, imajo pravico do svobodnega izražanja, ohranjanja in razvijanja svoje etnične, kulturne, jezikovne ali verske identitete in ohranjanja in razvijanja svoje kulture na vseh področjih brez vsakršnega poskusa asimilacije proti svoji volji. Sodelujoče države potrjujejo, da je spoštovanje pravic oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, del univerzalno sprejetih človekovih pravic in da je osnovni faktor ohranjanja miru, pravičnosti, stabilnosti in demokracije (KVSE 1990).

OZN v Deklaraciji o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, določa: »Države morajo varovati obstoj narodnih, etničnih, kulturnih, verskih ali jezikovnih identitet manjšin, ki živijo na njihovem ozemlju, in morajo spodbujati pogoje za promocijo teh identitet« (Deklaracija Organizacije združenih narodov o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam, 1. čl.).

Konvencija OZN o otrokovih pravicah (1989) v svojem 30. členu varuje pravice otrok, ki pripadajo manjšinam. Grška vlada je konvencijo ratificirala 11. maja 1993. V teh državah, kjer etnične, verske, jezikovne manjšine obstajajo, otroku, ki pripada takšni manjšini, ne sme biti odvzeta pravica, da v skupnosti z drugimi člani te skupine uživa svojo kulturo, da izvaja svojo vero ali pa da uporablja svoj jezik (Organizacija združenih narodov 1989).

4.1.1 Število pripadnikov makedonske narodne manjšine v Grčiji in področje naselitve

21. aprila 1994 je ameriška podružnična pisarna *Human Rights Watch* izdala poročilo z naslovom »Zanikanje etnične identitete: Makedonci v Grčiji«. Na 84 strani Poročila se nahaja opis o obstoju vseh aktivnosti makedonske narodne manjšine v severni Grčiji. V Poročilu piše, da je manjšina številčna ter da ima svoj jezik in kulturo. Danih je več podatkov, med katerimi za število etničnih Makedoncev piše, da je v skladu s podatki grške vlade število prebivalcev trinajstih regionalnih oblasti Makedonije (grška Makedonija) 2.121.953. V uradnih popisih se prebivalstvo v Grčiji ne deli glede na uporabljan materni jezik. Zadnji takšen popis je bil narejen leta 1951, ko je bilo 41.000 prebivalcev v severni Grčiji popisanih za Slavomakedonce. Leta 1992 je bilo v Državnem poročilu ZDA napisano, da je Severna Grčija dom majhnemu številu (neuradno več kot 10.000 do okoli 50.000) grških državljanov, ki so potomci ljudi, ki govorijo slovanski dialekt. Nekateri izmed teh ljudi še vedno govorijo v tem dialektu, med njimi pa se nekateri opredeljujejo za Makedonce (Human Rights Watch/Helsinki 1994).

Za ponazoritev bomo na tem mestu dodali tabelo o številu pripadnikov makedonske narodne in jezikovne manjšine v posamezni sosednji državi, ki jo je leta 2009 izdelalo makedonsko ministrstvo za zunanje zadeve. Tabela je toliko bolj zanimiva, ker nam daje informacijo o tem, koliko etničnih Makedoncev je v severni Grčiji živelo po obeh balkanskih vojnah ter po prvi svetovni vojni. Popis prebivalstva je bil v Grčiji narejen leta 1925, in sicer se je lahko prebivalstvo opredelilo tudi glede na svojo nacionalno in jezikovno pripadnost. Če zadnji popis prebivalstva iz leta 1951, po katerem se je prebivalstvo še lahko opredelilo glede na svojo etnično in drugo pripadnost, navaja, da je po vaseh in mestih v severni Grčiji živelo 41.000 etničnih Makedoncev, pa je število le-teh glede na popis iz leta 1925 znatno večje, in sicer je ta številka znašala 162.506. Ne glede na vse vojne, migracije in drugo je vsekakor zelo nenavadno, pa četudi vzamemo grške vire kot najrelevantnejše, da danes grški politiki vztrajno zanikajo obstoj makedonskega naroda, makedonskega jezika in makedonske narodne manjšine.

Tabela 4.1: Število pripadnikov makedonske narodne in jezikovne manjšine v sosednjih državah

	Država	Minimum	Maksimum	Lastna ocena	Ocena Ministrstva za zunanje zadeve RM
Bolgarija	Popis prebivalstva iz leta 1948: 250.000 Popis prebivalstva iz leta 2001: 5.071	500.000	1.200.000	1.500.000	750.000
Grčija	Popis prebivalstva iz leta 1925: 162.506	550.000	850.000	1.200.000	700.000
Albanija	Popis prebivalstva iz leta 1989: 5.000	90.000	150.000	300.000	120.000
Srbija	Popis prebivalstva iz leta 1991: 47.118 Popis prebivalstva iz leta 2002: 25.847	60.000	100.000	300.000	85.000
Skupaj	Zadnji popisi prebivalstva: 198.424	1.200.000	2.300.000	3.300.000	1.655.000

Vir: Ministerstvo za nadvoredni raboti na Republika Makedonija (2010).

Prebivalstvo v grški Makedoniji je v veliki meri sestavljeno iz dveh skupin. Eno skupino sestavljajo etnični Makedonci, pogosto imenovani *dopii* ali lokalno prebivalstvo, kar se nanaša na ljudi slovanskega porekla, ki govorijo makedonski jezik. Drugo veliko skupino sestavljajo Grki, ki se jih pogosto naslavlja s *prosfiges* ali »begunci«. To so potomci Grkov, ki so se na to območje naselili v 20-ih letih 20. stoletja (Human Rights Watch/Helsinki 1994). Pred prvo svetovno vojno so Makedonci predstavljali največjo etnično skupino v grški Makedoniji, vendar pa se je s selitvami in preselitvami prebivalstva v letih med 1913 in 1926 etnična struktura prebivalstva bistveno spremenila. Po vključitvi v grško državo leta 1913 je bilo v grškem delu regije Makedonija priseljenih veliko grških učiteljev, javnih uslužbencev in vojaškega osebja, v času med obema svetovnima vojnoma ter z izmenjavami prebivalstva, je na tisoče Makedoncev zapustilo Grčijo. Skupina za manjšinske pravice ocenjuje, da se ta številka giblje okoli 15.000. Z grško-bolgarsko konvencijo leta 1919 naj bi se dodatno preselilo še med 52.000 in 72.000 ljudi. Istočasno se je na sto tisoče Grkov iz Turčije, Bolgarije in Vardarske Makedonije preselilo v severno Grčijo – govorimo o številki med 500.00 in 618.000 ljudi. Vse to je seveda spremenilo etnični karakter grške Makedonije in

etnični Makedonci so postali številčna manjšina, število tistih z občutkom grške nacionalne identitete pa se je znatno povečal (Danforth 2000, 4).

4.1.2 Delovanje makedonskih organizacij

Leta 1999 je takratni grški zunanji minister George Papandreu dejal, da bo Grčija končno sprejela mednarodne norme glede narodnih manjšin in priznala pravico do samoopredelitve Makedoncev in Turkov v Grčiji. Na žalost je to med grškimi politikami in v grških medijih sprožilo val ogorčenja in kritik, uperjenih proti zunanjemu ministru, kar je vodilo v ponovno odložitev ratifikacije Okvirne konvencije. Že naslednje leto je zunanji minister ponovil dobro znano stališče, da v Grčiji obstaja samo muslimanska verska manjšina (Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination 2000). S tem je bila preložena dolgo pričakovana modernizacija grške manjšinske politike. Okvirna konvencija posledično nikoli ni bila dana v ratifikacijo. Grški zunanji minister je z naslednjimi besedami potrdil že dolgo znano grško stališče do tega vprašanja:

Naše stališče je, da je v skladu s Konvencijo Sveta Evrope termin »manjšina« predvsem pravni termin in da ima vlada vsake države pravico, da se odloči, katero manjšino bo priznala. Mi tako priznavamo muslimansko versko manjšino. To ne pomeni, da zanikamo obstoj majhnega števila državljanov, ki govorijo slovansko, vendar pa ti državljani v pravnem smislu niso manjšina, saj manjšinam pripadajo določene pravice. Takšna manjšine je pri nas muslimanska. To pa seveda ne pomeni, da ne obstaja individualna pravica za samoopredelitev, v smislu: »Ker imam turške korenine, sem Turk« itd. (Report to the OSCE: Implementation Meeting on Human Dimension Issue in Greece 2000).⁴⁴

⁴⁴ To je vsekakor čuden način interpretacije mednarodnih dokumentov in sporazumov tudi v odnosu do turške manjšine, katere člani si prizadevajo, da jih grške oblasti priznajo za turško narodno manjšino in ne zgolj kot muslimansko versko manjšino. V 50-ih letih prejšnjega stoletja so namreč grške oblasti to manjšino naslavljale za turško, kasneje pa je ta opredelitev postala prepovedana in bila zamenjana z »muslimanska« verska manjšina. Združenja, ki so v svojih imenih vsebovala pridevnik »turški«, so bila zaradi tega zaprta. Leta 1988 je grško Vrhovno sodišče potrdilo, da pridevnik »turški« za opis muslimanske narodne manjšine v Grčiji ne odgovarja dejanskemu stanju in kot takšen ogroža javni red. Mnenje grške države je, da meje s Turčijo niso stabilne in tudi ne bodo, vse dokler bo ta skupina ljudi živela znotraj Grčije, kar bi lahko vodilo v ponovitev zgodbe s Ciprom (Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination 2000).

Glavni problem tako še nadalje ostaja pravica do obstoja drugačne identitete in pravica do samoopredelitve vsakega grškega državljana. Uradna grška politika še vedno zavzema stališče, da Turke in Makedonce, ki živijo znotraj grškega ozemlja, naslavlja za prebivalce »turškega porekla« ali pa za »tiste, ki se opredeljujejo za Makedonce«. To je v nasprotju z mednarodnimi standardi. Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah v svojem 27. členu pravi: »V tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, osebam, ki pripadajo tem manjšinam, ne bo odvzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in prakticirajo svojo vero ali uporabljajo svoj lasten jezik« (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah 1966). Splošni komentar 27. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah Odbora za človekove pravice je, da se izrazi, uporabljeni v 27. členu, nanašajo na osebe, ki spadajo k skupini, ki si deli skupno kulturo, vero in/ali jezik ... Obstoj etnične, verske ali jezikovne manjšine v dani državi ni odvisen od odločitve posamezne države, temveč temelji na objektivnih kriterijih (Office of the High Commissioner for Human Rights 1994).

Področje varovanja človekovih pravic v Grčiji je najbolj prikazano v letnem poročilu grškega Varuha človekovih pravic iz leta 1999, v katerem je zapisal: »Kršitve človekovih pravic s strani državne uprave lahko opredelimo z besedami kot sta samovoljnost in brezbržnost, kar se najbolj izraža pri odnosu do najbolj ranljivih socialnih skupin. ... Državna uprava s svojim uveljavljanjem najbolj nazadnjaških ukrepov prikazuje našo družbo, ki pogosto kaže svoj najgrši obraz pri svojem soočanju s člani manjšinskih skupnosti.« Namestnik varuha človekovih pravic je v enem izmed svojih intervjujev dejal: »... Nepoučeni smo glede kulture manjšinskih pravic in o pravici do tega, da si drugačen. Demokracijo dojemamo po večinskem principu. Vendar pa demokracija ni zgolj to. Demokracija prav tako pomeni svobodo, svobodo do opredelitve vsakega posameznika ...« (v Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination 2000).

Grške oblasti pa tudi družba so sovražne do makedonske narodne manjšine in na splošno do manjšinskih aktivnosti. Eden izmed najbolj očitnih primerov za to je bil napad na pisarno makedonske manjšinske stranke »Rainbow« (Mavrica) v Florini (Lerinu) istega leta, ko je bila odprta (1995).⁴⁵ Eden izmed razlogov za takšne reakcije grških oblasti je bila

⁴⁵ Po odprtju pisarne je policija na odredbo tožilca umaknila tablo nad pisarno, tožilec pa je člane/voditelje stranke zaradi uporabe makedonskega jezika na tej tabli obtožil za širjenje razdora med državljani. Niti ena izmed političnih strank in prav tako tudi ne mediji dogodka niso obsodili. Na drugi strani pa so skrajno desničarski časniki kot sta *Stohos* in *Chrysi Avghi* ukrep celo pohvalili. Vse politične stranke so uporabo

najverjetneje namera stranke »Vinožito«, da se s svojimi 15 kandidati poteguje za vstop v Evropski parlament pri naslednjih volitvah (leto 1999) in tako izpodbije grški mit o tem, da makedonska narodna manjšina v Grčiji ne obstaja (Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination 2001). Vrhovno sodišče v Atenah je maja leta 1999 odločilo, da stranki »Vinožito« ne dovoli, da sodeluje na volitvah v Evropski parlament z obrazložitvijo, da se ni zavezala miroljubnemu doseganju svojih političnih ciljev. Ta odločitev je bila kasneje preklicana, kar je stranki omogočilo, da je sodelovala na volitvah in osvojila 7.623 glasov (Taševska-Remenski 2007, 298). Stranka »Vinožito« si s svojim programom prizadeva za priznanje makedonske narodne manjšine v Grčiji. Svoje delo usmerjajo v ukinitvev diskriminacije proti Makedoncem v Grčiji, še posebej na področju izobraževanja in zaposlovanja kakor tudi na drugih družbenih področjih, kot sta kulturno in politično življenje. Prizadevajo si za pridobitev pravice do izobraževanja in vodenja bogoslužja v svojem jeziku ter za oddajanje radijskih in televizijskih programov v makedonskem jeziku. Eden izmed konkretnih ciljev stranke je tudi ukinitvev določenih zakonov, ki so do pripadnikov manjšinskih skupnosti diskriminacijski (kot je na primer zakon o državljanstvu, pravica do imetja in priznanje univerzitetnih diplom iz univerz v Republiki Makedoniji) (Political Manifesto of the Rainbow Party 1997).

12. člen grške Ustave zagotavlja pravico do združevanja grških državljanov. 1. točka Zakona navaja: »Vsi grški državljani imajo v skladu z Zakonom pravico do ustanovitve pravne osebe ali združenja, vendar pa se ta pravica brez predhodne odobritve ne more ustvariti«. V 2. točki dalje piše: »Združenje je lahko ukinjeno samo z odločitvijo sodišča zaradi kršitve zakona ali pa določenega dela tega zakona«. 3. točka kot dopolnitev druge navaja: »Določbe prejšnjega člena se nanašajo samo na pravne osebe, ki ne tvorijo združenja« (The Constitution of Greece).

Lahko bi dejali, da v Grčiji ne obstaja politika promoviranja različnosti in kultur manjšinskih skupnosti. Podobno se je zgodilo tudi s prošnjo makedonskih aktivistov in članov makedonske manjšinske skupnosti za ustanovitev »Doma makedonske kulture«. Ta primer je

makedonskega jezika in pa dvojezičnost na tej tabli ostro obsodile. Obtoženi so bili imenovani za »plačane agente Skopja« in »sovražnike Grkov«. Po mednarodnem protestu so bili obtoženi septembra leta 1998 oproščeni. Svet sodnikov za prekrške v Florini ni videl nobenega razloga za pričetek postopka proti tistim, ki so uničili pisarno makedonske stranke, saj naj bi bila njihova reakcija celo upravičena, ker jim je tabla z napisom v makedonskem in grškem jeziku povzročila skrb. Lahko bi rekli, da je bila podpora duhovščine in lokalnih oblasti pri konfliktnih in militantnih izjavah, kot so »sovražniki Grkov« in »izdajalci«, »umrli boste«, znak njihovega odobravanja in splošne družbene sprejemljivosti ter predvsem način izražanja nestrinjanja s postavljanjem t.i. manjšinskega vprašanja na dnevni red (Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination 2000).

še posebej zanimiv zaradi tega, ker je prišel pred Evropsko sodišče za človekove pravice. Prvi poskus za ustanovitev makedonskega združenja sega že v leto 1989. Večletni poskusi za registracijo »Doma makedonske kulture« so pritegnili mednarodno skupnost. 9. julija 1998 je Evropsko sodišče za človekove pravice sprejelo odločitev, po kateri je Grčija kršila 11. člen Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki ureja pravico do svobodnega združevanja. Leta 2003 so člani Združenja zadnjič podali prošnjo za registracijo na prvostopenjsko sodišče v Florini. Po dolgotrajnem postopku je sodišče 19. decembra istega leta sprejelo odločitev o zavrnitvi prošnje za registracijo združenja z obrazložitvijo, da so ime in resnični cilji združenja nejasni ter da povzročajo zmedenost. Uporaba termina »makedonska kultura« bi naj še dodatno vplivala na to zmedenost, saj se povezuje z neobstoječim jezikom, ki je opisan kot »makedonski«. Priznanje takšne organizacije bi naj po tej razlagi predstavljalo direktno nevarnost za javni red in mir ter vzpodbujalo aktivnosti tujih agentov, ki poskušajo uveljaviti zgodovinsko neobstoječo »makedonsko nacijo«. Odločitev je zelo presenetila ustanovitelje združenja. Samo nekaj mesecev pred tem je bivši grški in kasneje evropski varuh človekovih pravic Nikiforos Diamantouros od grških oblasti zahteval, da dovolijo ustanovitev združenja. Pred njim so to zahtevali že Svet Evrope, EBLUL, Grški helsinški monitoring in pa člani Evropskega parlamenta. Grške oblasti bi naj ob tej priliki zagotovile, da bodo o zadevi razmislile ter pristojnim organom predlagale, da se združenju končno dovoli tudi formalna registracija. Thanassis Parisis, predsednik podružnične pisarne EBLUL v Grčiji, je komentiral, da je odločitev sodišča v nasprotju z evropskimi zakoni in zdravim razumom ter da krši osnovne človekove pravice. Hkrati je tudi dodal, da bo zoper odločitev nemudoma stekel postopek na evropskem nivoju, saj EBLUL meni, da je registracija »Doma makedonske kulture« ena izmed glavnih nalog grške podružnične pisarne te organizacije (Greek government bans Macedonian cultural centre 2004).

V skladu s 1. točko 9. člena Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin imajo pripadniki manjšinskih skupnosti pravico do svobodnega izražanja, vključujoč svobodo mnenja, sprejemanja in dajanja informacij ter idej v jeziku manjšine brez vmešavanja javnih organov in ne glede na meje. Države podpisnice se hkrati tudi zavezujejo, da pripadniki narodnih manjšin pri dostopu do javnih občil ne bodo zapostavljeni. V 3. točki se navaja, da države podpisnice pripadnikov manjšinskih skupnosti ne smejo ovirati pri ustanavljanju in uporabi tiskanih občil. Prav tako bi naj zagotovile, da se v okviru pravne ureditve radijskega in televizijskega oddajanja v kar največji meri in obsegu pripadnikom manjšin omogoči, da ustanavljajo in uporabljajo svoja občila. V naslednji točki države podpisnice zavezuje k

sprejetju ukrepov, ki bodo pripadnikom manjšin olajšale dostop do javnih občil in pospeševale strpnost ter kulturni pluralizem (Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin 1995).

Ta pravica je tudi v Grčiji z ustavo zagotovljena pravica. V 14. členu grške Ustave piše, da imajo vse osebe v skladu z državnimi zakoni pravico do izražanja in objavljanja svojih misli z besedami, pisno ali preko tiska. Tisk je svoboden. Cenzura in drugi preventivni ukrepi so prepovedani. Že v naslednjem členu pa piše, da sta radio in televizija pod direktnim državnim nadzorom (The Constitution of Greece). Dovolj je torej, da primerjamo oba člena grške Ustave, ki govorita o pravici do svobode izražanja grških državljanov, in da še enkrat ponovimo dobro znano stališče grške države, da v Grčiji ne obstaja makedonska narodna manjšina, še manj pa poseben makedonski jezik, da pridemo do logičnega sklepa, da so očitno pripadniki makedonske narodne manjšine v Grčiji enostavno izključeni iz tega sistema osnovnih državljanskih in seveda človekovih pravic.

Pravica do svobodnega izražanja svojih misli z besedami ali preko tiska je najpogostejši razlog za dosedanje obtožbe pripadnikov makedonske narodne manjšine, za kar pričajo tudi mnogi postopki in primeri pred sodiščem, ki so se nemalokrat končali tudi na Evropskem sodišču za človekove pravice (Sideropoulos, »Vinožito« itd.). Če se samo spomnimo, del obtožb proti ustanoviteljem »Doma makedonske kulture« in makedonske stranke »Vinožito« kakor tudi zavrnitve njihovih prošenj za registracijo stranke in združenja je temeljil na člankih v nekaj grških časopisih, kjer so makedonski aktivisti odprto govorili o obstoju makedonske narodne manjšine v Grčiji. Prav tako smo govorili tudi o tem, kakšen je odnos grških medijev do manjšinskega vprašanja ali bolje rečeno, da to vprašanje še vedno predstavlja tabu temo, ki sploh ni medijsko pokrita, če pa se že govori o manjšinah, so le-te večinoma označene z negativnimi predznaki.

Grški helsinški monitoring je ostro obsodil cenzuro dnevnega časopisa »Makedonia«, v katerem so zavrnilo objavo članka z naslovom »*A short note on a banned language*« (Kratka opomba o zavrženem jeziku) grškega novinarja Thanasisa Triaridisa. V članku avtor s kratkim zgodovinskim pregledom navaja glavne razloge za prepoved uporabe makedonskega jezika in za nepriznavanje makedonske narodne manjšine. Triaridis na koncu svojega članka od grških oblasti zahteva konec takšne prakse in da se končno dovoli uporaba in učenje makedonskega jezika v krajih, kjer se ta jezik govori. Urednik časopisa Christos Kapsalis je objavo članka zavrnil z obrazložitvijo, da je ta v nasprotju s principi založnika. Grški helsinški monitoring meni, da je to očiten primer kršitve pravice do svobodnega izražanja, kar je hkrati tudi značilno za prevladujočo nestrpnost do manjšin v Grčiji, še posebej do makedonske narodne

manjšine. Takšen odnos je po njihovem mnenju nesprejemljiv za državo, ki temelji na vladavini prava (Newspaper censors article on Macedonian minority and language 2005).

Grška podružnična pisarna EBLUL je izrazila zaskrbljenost zaradi incidenta, ki se je zgodil na grški nacionalni televiziji ERT. Prav tako je ugotovila grobe kršitve principov spoštovanja različnosti in multikulturalizma. Grška pisarna EBLUL je bila obveščena, da je drugi kanal NET grške nacionalne televizije ERT preložil oddajanje dokumentarca z naslovom »*Taxidevantias stin Ellada*« (Potovanje po Grčiji), v katerem se je govorilo o mestu Florina in njegovi okolici. Uradni razlog naj bi bil ta, da so določeni prebivalci vasi, ki leži v okolici tega mesta, pred kamero dejali, da je njihov materni jezik makedonščina, katerega uporabo pa Grčija prepoveduje že desetletja. Člani odbora ERT so bili mnenja, da bi lahko takšne javno izrečene izjave povzročile pojav suma, da v Grčiji obstaja jezikovna manjšina, ki jo grška država uradno ne priznava. Grška podružnična pisarna EBLUL je dogodek močno obsodila, še posebej zato, ker prihaja s strani države članice EU, ki je pred kratkim gostila olimpijske igre pod geslom »*Celebrating cultures, celebrating diversity*«. Prav tako je izrazila mnenje, da Grčija očitno še vedno nadaljuje s kršenjem osnovnih človekovih pravic in pravice do izražanja svojih misli in mnenj ter da državno nadzorovani mediji še nadalje zelo selektivno predstavljajo kulturno in jezikovno raznolikost (Greek State Television Bans Program That Exposes Persecution Against Macedonian Minority 2005).

Slednji dokaz o kršenju te pravice prihaja s strani Organizacije za medije v Jugovzhodni Evropi (SEEMO – South East Europe Media Organisation), ki deluje kot mreža urednikov in najbolj priznanih novinarjev. 4. junija 2004 naj bi po podatkih, ki jih je prejela SEEMO, policija vstopila v prostore privatne radijske postaje *Makedonikos Ichos* (»Makedonski glas«) v mestu Naoussa in zaplenila vso opremo ter hkrati aretirala lastnika postaje Arisa Vottarisa. Uradni razlog naj bi bil ta, da lastnik radijske postaje ni posedoval licence ter potrebnih dokumentov za lokalno in regionalno oddajanje. Po nekaj urah je bil lastnik postaje sicer izpuščen, vendar je prejel kazen za nelegalno prenašanje in pomanjkanje ustreznih dokumentov. Omenjeni radio je prenašal v makedonskem jeziku in v svojem programu pogosto predvajal tradicionalne makedonske narodne pesmi. SEEMO je izpostavil, da v okolici mest Imathia in Pella veliko radijskih postaj deluje pod istimi pogoji, pa vendar niso bile podvržene podrobnim preiskavam, kaznim ali prepovedi delovanja. SEEMO je od pristojnih grških oblasti zahtevala, da pričnejo dodeljevati licence tudi alternativnim radijskim postajam, kot je *Makedonikos Ichos*, ki delujejo na lokalnem in regionalnem nivoju, ter da vsem državljanom zagotovijo pravico do iskanja, prejemanja in deljenja informacij in idej preko medijev in ne glede na meje, v skladu z 19. členom Splošne deklaracije človekovih

pravic OZN (Police enter premises of private radio station, seize equipment, arrest and charge owner 2004).

Uradni jezik v Republiki Grčiji je grščina. Lahko bi rekli, da gre kršenje pravice do uporabe manjšinskega jezika z roko v roki s kršenjem pravice za nacionalno in etnično samoopredelitev, pravico do svobodnega izražanja, pravico do združevanja itd.

Kakor smo že večkrat omenili, je stališče grške države, da je »makedonski jezik« zgolj »jezikovni idiom bolgarskega jezika« oz. »dialekt bolgarskega jezika«. To je tudi dovolj velik dokaz, da se makedonski jezik v Grčiji ne uporablja v skladu z 10. členom Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, ki zavezuje k temu, da ima vsak pripadnik manjšinske skupnosti pravico da svobodno in brez vmešavanja tako zasebno kakor tudi javno ustno in pisno uporablja svoj jezik. V 2. točki istega člena si morajo države podpisnice na območjih, kjer tradicionalno živijo pripadniki narodnih manjšin, prizadevati za zagotovitev razmer, ki bodo v kar največji meri omogočile uporabo jezika manjšine v odnosih med pripadniki manjšine in upravnimi organi (Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin 1995).

EBLUL je svojo pisarno v Grčiji odprl leta 2002. Njen prvi predsednik je bil ravno etnični Makedonec Nase Persis (Taševska-Remenski 2007, 304). Dovolimo si reči, da je vsaj malce ironično dejstvo, da se je pisarna za manj rabljene jezike odprla ravno v državi, ki ne prizna obstoja manjšin na svojem ozemlju.

Prošnja za uporabo makedonskega jezika v Grčiji je bila na Evropsko komisijo naslovljena že leta 1999. Kot rezultat sodelovanja med makedonsko stranko »Vinožito« in evro poslanci je nizozemska poslanka Nelly Maes 21. januarja 1999 prošnjo za uporabo makedonskega jezika predstavila pred Evropsko komisijo. V prošnji z naslovom »Prošnja Slavomakedoncev za priznanje makedonskega jezika v Grčiji« zahteva naslednje:

- a.) *priznanje makedonskega jezika za uradni manjšinski jezik v Grčiji;*
- b.) *implementacija makedonskega knjižnega jezika v izobraževalni sistem v Grčiji, še posebej v osnovne in srednje šole; ustanovitev katedre za makedonski jezik v sistemu univerzitetnega izobraževanja;*
- c.) *uveljavitev makedonskega jezika v državno kontroliranih medijih, vključujoč radio in televizijo, in v programih, ki se bodo predvajali na območjih, kjer živi makedonska narodna manjšina* (European Commission Request Regarding Macedonian Language 1999).

16. člen Ustave Republike Grčije v devetih točkah ureja ustavna zagotovila na vseh nivojih izobraževanja. V 1. točki se navaja, da so umetnost, znanost in izobraževanje svobodni. V 4. točki istega člena piše: »Vsi Grki imajo pravico do brezplačnega šolanja na vseh nivojih državnega izobraževalnega sistema ...« 8. točka pa nadalje opredeljuje, da je ustanavljanje visokošolskih institucij s strani privatnih oseb prepovedano (The Constitution of Greece). Tukaj je predvsem zanimiva 4. točka, v kateri piše oz. se besedilo začne z »Vsi Grki imajo pravico ...«. To smo izpostavili iz tega razloga, ker je že iz te formulacije razvidno, da so vsi državljani Republike Grčije najprej in predvsem Grki in šele nato državljani. Morebiti lahko na podlagi tega sklepamo, da vsakršna etnična in nacionalna samoopredelitev državljana, ki je drugačna od večinske, vodi v direktno in institucionalno diskriminacijo.

Če naredimo kratko analizo 16. člena grške Ustave skozi prizmo 13. in 14. člena Okvirne Konvencije za varstvo manjšin, vidimo, da 1. točka 13. člena navaja, da se države podpisnice v okviru svojih izobraževalnih sistemov zavezujejo k temu, da imajo pripadniki narodnih manjšin, ki živijo na ozemlju te države, pravico do vodenja lastnih zasebnih izobraževalnih ustanov. V 2. točki 14. člena piše, da si morajo države pogodbenice na območjih, kjer določena narodna manjšina živi, prizadevati, da v okviru svojega izobraževalnega sistema omogočijo, da se pripadniki te manjšine učijo svoj jezik ali da se izobražujejo v svojem jeziku (Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin 1995). Torej, v primeru da bo Republika Grčija ratificirala Okvirno konvencijo, bo morala narediti kar nekaj ustavnih sprememb.

Makedonski jezik v Republiki Grčiji nikoli ni bil priznan kot jezik enega naroda in manjšine, tako da tudi ne obstaja možnost izobraževanja v tem jeziku. Kot skrajni primer tega naj navedemo, da je grška vlada leta 1986 iz seznama tujih akademskih institucij odvzela Univerzo »Sv. Cirila in Metoda« iz Skopja z obrazložitvijo, da pouk na tej instituciji poteka v jeziku, ki ni mednarodno priznan (Ortakovski v Taševska-Remenski 2007, 305).

4.1.3 Republika Makedonija in makedonska narodna manjšina v Grčiji

Na splošno bi lahko rekli, da je Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Makedonije (v nadaljevanju MZZ RM) komaj pred kratkim pričelo z jasnim opredeljevanjem termina diaspora, pri čemer se le-ta nanaša tako na pripadnike makedonske narodne manjšine v sosednjih državah kakor tudi na izseljence ne glede na čas prebivanja in dela v drugi državi in ne glede na to, ali so kdaj imeli makedonsko državljanstvo ali pa ne. S tem je makedonska Vlada oz. natančneje MZZ RM postavila temelje za strateški in politični odnos do svoje diaspore. Novi pristop MZZ RM pri koordinaciji dela makedonskih diplomatsko konzularnih predstavništev, vsebuje tudi ocenjevanje stanja na podlagi implementacije mednarodnih standardov s področja manjšinskega varstva. V zadnjih nekaj letih je bilo sprejetih kar nekaj mehanizmov, s katerimi se želi izboljšati odnos s pripadniki makedonske narodne manjšine in makedonskimi izseljenci. Med te spada ukrep oblikovanja vladnega Koordinativnega telesa za izseljence in podeljevanje vladnih štipendij članom makedonske narodne manjšine od študijskega leta 2005/06 dalje za študij na makedonskih visokošolskih izobraževalnih institucijah. MZZ RM si prizadeva za implementacijo mednarodnih standardov in odločitev, ki so bile sprejete s strani mednarodnih institucij na področju manjšinskega varstva v korist makedonske diaspore. Glede na to da je delovanje članov makedonske narodne manjšine kakor tudi izseljencev močno osredotočeno na nevladne organizacije, si MZZ RM prizadeva tem organizacijam nuditi neposredno pravno in materialno pomoč za lažjo realizacijo njihovih aktivnosti, še posebej tistih, ki vsebujejo mednarodni element (Ministrstvo za nadvorešni raboti na Republika Makedonija).

Republika Makedonija sicer nima razvitih posebnih mehanizmov in specifičnega odnosa do pripadnikov makedonske narodne manjšine v Grčiji, razlogi za to pa so najverjetneje večplastni. Če zgolj predvidevamo, je verjetno temeljni razlog ta, da Grčija na vseh nivojih vztrajno zanika obstoj makedonske identitete in države, kar seveda znatno otežuje razvoj dobrososedskih odnosov med državama ter uveljavitev mednarodnih standardov iz področja manjšinskega varstva. Kakorkoli, Ustava Republike Makedonije iz leta 1991 v svojem 49. členu vsebuje zagotovilo, da bo država skrbela za status in pravice članov makedonske narodne manjšine v sosednjih državah ter si prizadevala za njihov kulturni razvoj in pospeševanje stikov z njimi (Ustav na Republika Makedonija). Kakor smo že pisali v enem izmed prejšnjih poglavij, je bil ravno ta člen nekaj časa kamen spora med Makedonijo in Grčijo, zaradi česar je morala prva sprejeti dodatna pojasnila k ustavi

(amandma št. 1 in št. 2), s katerimi je dala politična in ustavna zagotovila, da nima nikakršnih ozemeljskih zahtev do Grčije ter da se v skrbi za dele svojega naroda ne bo vmešavala v notranje zadeve posamezne države.

5 ZAKLJUČEK

Že na samem začetku, ko sem komaj pričela spoznavati t. i. makedonsko vprašanje kot tudi ožje vprašanje makedonske narodne manjšine v Grčiji, sem prišla do ugotovitve, da moram narediti zgodovinski pregled, v kolikor bi želela najti razloge, ki so sploh povzročili manjšinsko problematiko na Balkanu oz. v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi. Za začetno točko svojega dela sem si izbrala čas in predvsem način nastajanja nacionalnih držav, nacij, nacionalne zavesti in nacionalizma v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi. Menim, da se glavni razlogi za nastanek manjšinske problematike skrivajo ravno v nastanku in etabliranju modernih nacionalnih držav. Kot posledica tega procesa so manjšine pričele predstavljati grožnjo novemu sistemu in uspešni izgradnji ter utrjevanju enonacionalnih držav. Manjšine so posledično s tem pričele predstavljati destabilizacijski faktor, ki bi potencialno lahko bil nevaren za tako želeno nacionalno homogenost. Z oblikovanjem nacionalne države se je končno uspela institucionalizirati želja ene skupine in tudi ideja o naciji, ki vse odtlej predstavlja simbol enotnosti in skupnosti. Vse to je pripeljalo do tega, da so postale nacionalne razlike tudi politično pomembne in vzrok za nastanek t. i. manjšinske problematike v tej novi obliki kolektivitete.

Že pred samim izbruhom francoske revolucije je v Zahodni Evropi obstajal model državne strukture, ki je bil definiran z ozemeljskimi mejami in s centralizirano oblastjo. V tem okolju so se razvili pogoji za oblikovanje enega naroda in nacije. Prebivalci so se s temi mejami identificirali že pred pojavom nacionalne države in na podlagi tega se je oblikovala politična skupnost s skupno državno kulturo in ideologijo. Kot pogoj za to smo našli jasno definirane ozemeljske meje, državni sistem, centralizirano oblast, skupno administracijo, pravni sistem, skupne politične cilje in politično zavestne državljane. Tako sta postala narod in država na nek način sinonima. Manjšine so pridobile politični in družbeni pomen šele s prevlado nacionalne ideologije, katere glavni motiv je postalo oblikovanje nacionalne države, v kateri bi prevladovala ena že opredeljena skupina in skupni izobraževalni sistem. V tem okolju bi se naj tudi tiste skupnosti, ki so dotlej pripadale manjšinam, sčasoma izenačile z identiteto

prevladujoče skupine prebivalstva. Zaradi vseh naštetih lastnosti lahko narode v Zahodni Evropi imenujemo za politične.

Na drugi strani pa sta bili Vzhodna in Jugovzhodna Evropa v času nastajanja nacionalnih držav v Zahodni Evropi del večnacionalnih imperijev, ki si svojih prebivalstev niso prizadevali nacionalno homogenizirati. V času širitve nacionalnih idej in nacionalizma tudi v ta del Evrope tako ti imperiji svojemu raznolikemu prebivalstvu posledično niso mogli ponuditi skupne identitetne markerje, na katere bi se lahko vezala njihova lojalnost. Težnje po avtonomiji so bile tako vse večje in vse glasnejše. Vendar pa je politična mobilizacija, za razliko od tiste v Zahodni Evropi, tukaj potekala predvsem na podlagi etničnih linij in kar je najvažnejše v odsotnosti jasno definiranih ozemeljskih meja in seveda brez državne strukture. Za razliko od političnih narodov v Zahodni Evropi lahko te v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi opišemo s terminom kulturni narodi, ki temeljijo na etnični pripadnosti določeni skupnosti, skupnem jeziku, zgodovini, religiji, tradiciji in običajih. Tukaj se poseben pomen pripisuje usodi, ki je odgovorna za pripadnost vsakega posameznika v določeno skupnost in narod. Ta model bi tako lahko opisali kot zelo determinističen. Na narod se gleda kot na nekaj preddržavnega in kot na nekaj, kar v bistvu pogojuje oblikovanje in razvoj države ter temelji na skupnem vzorcu obnašanja, vrednotah in normah. Na tej in na osnovi nacionalnih gibanj je prišlo do združitve kulturnega naroda v nacionalno državo, ki predstavlja kulturno, jezikovno in politično skupnost. Manjšinski problem se je pojavil kot stranski produkt pri gradnji nacionalnih držav iz večnacionalnih imperijev. Dominantna prebivalstva so pričela na manjšinske skupnosti gledati kot na rakavo tkivo oz. kot na faktor, ki bi lahko ogrozil gradnjo nacionalne države. V Zahodni Evropi se je verjelo, da je edino država tista, ki lahko oblikuje politično skupnost, medtem ko pa se je prebivalstvo v Vzhodni in Jugovzhodni Evropi politično mobiliziralo na osnovi etnične pripadnosti in v odsotnosti državne strukture, saj etničnost tukaj predstavlja ultimativen vir suverenosti.

Po mnenju Rotarjeve (2001, 26) je manjšinski problem nastal predvsem kot posledica dveh stvari, in sicer zaradi identifikacije ljudi s pripadnostjo določeni etnični skupini in s prepričanjem, da je vsak posameznik hkrati tudi član določenega naroda, ter na drugi strani zaradi nastanka nacionalne države, do katere pride zaradi povezanosti oz. zveze med etnično pripadnostjo in politično skupnostjo.

Do izredno pomembnih ugotovitev za naše raziskovanje je prišla grška antropologinja Anastasia Karakasidou, ki se je ukvarjala z zanikano identiteto makedonskega prebivalstva v Grčiji. Njene ugotovitve lahko v veliki meri povežemo z vsem, kar smo do sedaj napisali v

zaključku. Karakasiodu je ugotovila, da je temeljni problem celotne politične in nacionalne naracije grške države pri njenem soočanju in odnosu do manjšinskih skupnosti, ki živijo na njenem ozemlju, v tem, da je pomešala pojma etnična in nacionalna pripadnost ter da je s tem, ko je redefinirala etnično za nacionalno pripadnost, grška država ustvarila nasprotja, ki so glavni vzrok manjšinskega problema v grški Makedoniji. Tako večina grške javnosti, politikov in nenazadnje tudi intelektualcev še vedno ne razume, da je etničnost zgodovinski, kulturni in družbeni konstrukt. Grki še vedno zagovarjajo tezo, da je helenizacija grške Makedonije upravičena, saj predstavlja korak k integraciji v grško državo oz. korak v procesu gradnje grške nacionalne države. Lokalna kultura v grški Makedoniji tako še danes pomeni nezaželeno stvarnost. Ravno gradnja nacionalne države v grški Makedoniji je vsadila elemente zanikanja etnične identitete in razne, v delu opisane in našteje, poskuse preoblikovanja te lokalne kulture v širšo nacionalno identiteto in nacionalno zavest. Številni grški intelektualci si tako delijo mnenje, da je nacionalna zavest glavni kriterij za etničnost. Karakasidou dalje navaja, da je poskus grških politikov in intelektualcev ustvariti tradicijo grške zgodovine in njene prisotnosti v grški Makedoniji vodil v zanikanje obstoja posebne in ločene makedonske identitete makedonske narodnostne manjšine v tem delu države.

Uradno stališče grške države je, da v Republiki Grčiji ne obstajajo nikakršne etnične ali narodne manjšine. Grčija bi naj v skladu s tem stališčem predstavljala državo z etnično, jezikovno in religiozno homogenostjo. Izjemo v tej popolni homogenosti in enotnosti predstavlja samo priznanje, da v Vzhodni Trakiji, na meji s Turčijo, obstaja prebivalstvo, ki ga uradni grški viri označujejo za muslimansko versko manjšino. Etnična ali narodna manjšina pa tudi v tem primeru ne more obstajati, saj gre za etnične Grke, ki so zaradi zgodovinskih okoliščin prevzeli muslimansko veroizpoved. V Grčiji naj ne bi živela tudi nikakršna slovanska in kaj šele makedonska narodna manjšina. Grški viri sicer priznavajo, da obstaja majhna skupina slovansko govorečih Elenov ali dvojezičnih Grkov, ki kot svoj prvi jezik govorijo grščino, poleg tega pa govorijo tudi nekakšen slovanski dialekt, vendar pa so seveda tudi ti prebivalci, podobno kakor pripadniki turške narodne manjšine, vsekakor nosilci grške nacionalne zavesti. Na tem mestu si bomo dovolili zgolj eno majhno opazko. Kako lahko grški viri in na podlagi česa trdijo, da je skupina ljudi, ki govori ta »slovanski dialekt« zelo majhna, če že od leta 1950 ne obstaja uradni grški popis prebivalstva, po katerem bi se lahko le-to opredelilo glede svoje etnične, jezikovne in druge identitete? V Turčiji grška narodna manjšina šteje manj kot 2000 pripadnikov, ki pa kljub temu uživajo pravico do ustanavljanja šol, cerkva in kulturnih organizacij ter združenj. Podobno je tudi v Albaniji.

Grčija je država, ki se nahaja v sami sredini Balkanskega polotoka, ki je bil skozi vso svojo zgodovino priča takšnim ali drugačnim vojnām, migracijam, mešanju prebivalstva, zato menim, da nima smisla govoriti o etnični, jezikovni in religiozni homogenosti in o »popolni čistosti« grškega naroda, saj sta že sama zgodovina in realno stanje danes poskrbela za povsem zadostne dokaze, ki izpodbijajo takšne in podobne teze.

S tem ko mediji in politiki v Republiki Grčiji še vedno interpretirajo t. i. »makedonsko vprašanje« oz. natančneje vprašanje makedonske narodne manjšine v luči državne nevarnosti in morebitne izdaje ter ga povezujejo s vprašanjem ozemeljske celovitosti in nacionalne varnosti, Grčija po mnenju Karakasidou še dalje ostaja v »balkanski vojni ideologij«, kar pa je povezano z njenim razumevanjem manjšinskega vprašanja (1993, 16-17).

Na podlagi napisanega lahko potrdimo našo prvo delovno hipotezo, da je ravno način nastanka nacionalne države v Grčiji vplival na njen odnos do manjšinske problematike. Etnična percepcija narodnosti kuje temelje temu, da narodne manjšine enostavno niso in ne ustrezajo ideji o nacionalni državi, saj bi naj že s svojo prisotnostjo ogrožale enotnost in ozemeljsko celovitost države. Po tem razumevanju si narodne manjšine a priori prizadevajo za ozemeljsko odcepitev in kot najvišji cilj postavljajo priključitev k matični državi. Tako lahko sklepamo, da politične in intelektualne elite v Republiki Grčiji očitno še vedno ne razumejo, da so manjšine, ki živijo na ozemlju grške države, hkrati tudi njen del in da se ne morejo identificirati s katerokoli sosednjo državo.

Potrdimo lahko tudi drugo hipotezo. Namreč, prevladujoča nacionalna naracija, ki prihaja tako s strani politikov kakor tudi s strani grške intelektualne javnosti, v veliki meri med grško prebivalstvo, pa tudi širše, širi mit o etnični, jezikovni in religiozni čistosti. Vsi ukrepi, ki so bili sprejeti vse od 20.-ih let prejšnjega stoletja, vsi diskriminatorni zakoni pa tudi že sama Ustava Republike Grčije kažejo skrajno negativni odnos do etnične heterogenosti, pa tudi vsakršne druge. S tem ko grška vlada zanika obstoj makedonske narodne manjšine, poleg tega da s tem jasno kaže na načrtno asimilacijo in homogenizacijo, hkrati tudi krši mednarodne sporazume o človekovih pravicah, katerih podpisnica je tudi sama. Manjšinska identiteta je v skladu s temi sporazumi in konvencijami predvsem stvar, za katero se opredeli vsak posameznik sam, in ne more ter ne sme biti opredeljena s strani države. Na drugi strani pa je vztrajanje Republike Grčije o neobstoju in posledično nepriznavanju obstoja narodnih manjšin na njenem ozemlju v nasprotju s sporazumi in konvencijami, katere je tudi sama podpisala in se s tem zavezala obveznostim, ki iz njih izhajajo. Tudi Republika Grčija je namreč podpisnica sporazumov, celo iz časa po prvi

svetovni vojni, ki jo zavezujejo ravno k temu – zagotavljanju manjšinskih pravic. Kakor smo omenili, je bilo potrebno z mirovno konferenco v Parizu implementirati kar nekaj dogovorov, ki so države podpisnice zavezovale k spoštovanju pravic manjšinskih skupnosti. Tukaj govorimo o mirovni pogodbi iz Neuillyja iz leta 1919, ki Grčijo obvezuje k skrbi za interese prebivalstva, ki se po jeziku, nacionalnosti ali veri razlikujejo od večinskega prebivalstva (46. člen). Mirovna pogodba iz Sèvres iz leta 1920 Grčiji nalaga še dodatne obveznosti iz naslova manjšinskega varstva. Prav tako je 29. septembra 1924 grška vlada skupaj z bolgarsko podpisala protokol Kalfov-Politis (po takratnem grškem in bolgarskem zunanjem ministru) o »pravica bolgarske narodne manjšine v Grčiji in grške narodne manjšine v Bolgariji«. S tem protokolom je bila makedonska manjšina v Grčiji priznana za bolgarsko – razloge za to poimenovanje smo tudi navedli. Dalje, kot vemo je bila leta 1925 v Solunu ustanovljena posebna pisarna visokega komisarja za narodne manjšine, ki je bil obvezan skrbeti za izpolnjevanje obveznosti za zaščito manjšin, ki so bile določene z mednarodnimi sporazumi. Prav tako smo omenili, da je grška vlada ravno v tem času pričela z izdajanjem učbenikov v makedonskem jeziku za makedonske šole, ki bi se naj šele odprle. V ta namen je bila ustanovljena celo posebna komisija, določena za sestavo abecednika »Abecedar«, ki bi moral priti v roke makedonskih otrok. Vendar se to ni zgodilo. Leta 1930 je takratni predsedniški kandidat Elefterios Venizelos celo izjavil, da bo on prvi, ki bo rešil problematiko makedonske manjšine.

Veliko je še primerov, ki sem jih tekom pisanja podrobneje opisala, vendar pa naj tukaj zaključim s sintezo zadnjega odstavka. Postavlja se naravno in logično vprašanje, zakaj je mednarodna skupnost menila, da je potrebno, da je Grčija podpisnica sporazumov, s katerimi bi se zagotovilo varstvo manjšin, ki se nahajajo na njenem ozemlju, če bi menila, da te manjšine tam tudi ne obstajajo? Menim, da lahko že na podlagi tega sklenemo, da je takratna grška vlada s tem priznala, da manjšine ne samo obstajajo, temveč da jih je potrebno tudi zaščititi. Na podlagi vsega kar smo do sedaj napisali, lahko sklenemo, da ravno kontradiktornost grške manjšinske politike danes dokazuje to, čemur ta politika vztrajno nasprotuje – obstoj makedonske pa tudi drugih manjšin na njenem ozemlju.

6 LITERATURA

Alter, Peter. 1991. Kaj je nacionalizem? V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 221-237. Ljubljana: Krt.

Anderson, Benedict. 1998. *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitas.

Bourdieu, Pierre. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.

Code of Greek Nationality. 1984. Dostopno prek: <http://cyberatlantis.com/library/citizenship/EU/greece/greek-eng.txt> (3. avgust 2010).

Danforth, Loring M. 1995. *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*. Princeton and New Jersey: Princeton University Press.

--- 2000. How can a woman give birth to one Greek and one Macedonian? The Construction of national identity among immigrants to Australia from Northern Greece. V *Macedonia: The Politics of Identity and Differences*, ur. Jane K. Cowan, 62-84. London, Sterling: Pluto press.

Deklaracija o mednarodnem priznanju Republike Makedonije kot samostojne in neodvisne države – Deklaracija za mejnarodno priznavanje na Republika Makedonija kako samostojna i nezavisna država. 1992. Služben vesnik na RM br. 57/901 (1991) – Uradni list RM, št. 57/901 (1991).

Dolar, Maja. 2007. *Uporabnost konstruktivistične analize etničnega konflikta in oblikovanja identitete na primeru Makedonije*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

European Bureau for Lesser Used Languages. Dostopno prek: <http://www.eblul.org/> (2. avgust 2010).

European Commission Request Regarding Macedonian Language. 1999. Dostopno prek: http://www.mhrmi.org/news/1999/february_e.asp (3. avgust 2010).

Fišer, Žiga. 2003. *Varstvo manjšin kot prvina sodobne mednarodne varnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Greek Government bans Macedonian cultural centre. 2004. Dostopno prek: http://www.florina.org/news/2004/2004_eurolang_ban_cultural_centre.asp (3. avgust 2010).

Greek Helsinki Monitor. 2000a. *Parallel Report on Greece's compliance with the UN Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination*. Dostopno prek: <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/GHM-Reports-Greece.html> (3. avgust 2010).

--- 2000b. *Report to the OSCE: Implementation Meeting on Human Dimension Issue in Greece*. Dostopno prek: <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/GHM-Reports-Greece.html> (3. avgust 2010).

Greek State Television Bans Program that Exposes Persecution Against Macedonian Minority. 2005. Dostopno prek: http://www.florina.org/news/2005/2005_greek_tv_bans_broadcast.asp (3. avgust 2010).

Human Rights Watch. 1994. *Denying Ethnic Identity: The Macedonians of Greece*. Dostopno prek: www.hrw.org/reports/pdfs/g/greece/greece945.pdf (3. avgust 2010).

International Crisis Group. 2001. *Macedonia's name: Why the dispute matters and how to resolve it*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/macedonia/122-macedonias-name-why-the-dispute-matters-and-how-to-resolve-it.aspx> (2. avgust 2010).

Karakasidou, Anastasia. 1993. Politicizing Culture: Negating Ethnic Identity in Greek Macedonia. *Journal of Modern Greek Studies* 11 (1). Dostopno prek: www.hellasontheweb.org/7017000.pdf (3. avgust 2010).

Klopčič, Vera. 2006. Evropski pravni standardi manjšinskega varstva, uresničevanje in dileme razvoja. *Razprave in gradivo* 44 (50-51): 312-327.

Komac, Miran in Dean Zagorac, ur. 2002. *Varstvo manjšin: uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja.

Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi. 1990. *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on Human Dimension of the CSCE*. Dostopno prek: www.osce.org/item/13992.html (3. avgust 2010).

Lithoxoou, Dimitris. 1991. *Minority Issues and National Consciousness in Greece: Insolences in Greek Historiography*. Atene: Leviathan.

Macedonian Information Centre. 1994a. Greek anti-American and anti-Macedonian demonstrations, (2. februar).

--- 1994b. Greece closes the Consulate in Skopje and Greek Ports for RM, (16. februar).

--- 1994c. Van der Stuhl angers Greeks, (14. november).

Ministerstvo za nadvorenjske delovne zadeve na Republika Makedonija. 2010. *Brojnost na makedonskata dijaspora*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=341> (3. avgust 2010).

Minority Rights Group International. 1999. *The Framework Convention for the Protection of National Minorities. A Guide for Non-Governmental Organizations*. Dostopno prek: www.greekhelsinki.gr/pdf/FCNM-NGO-Guide.pdf (3. avgust 2010).

Mirovni sporazum iz Sèvresa – The Peace Treaty of Sèvres. 1920. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/sevres/> (1. avgust 2010).

Mojsov, Lazar. 1989. *Okolu prašanjeto na makedonskoto nacionalno malcinstvo vo Grcija: eden pogled vrz opsežnata dokumentacija*. Skopje: Institut za nacionalna istorija.

Newspaper Censors Article on Macedonian Minority and Language. 2005. Dostopno prek: http://www.mhrmi.org/news/2005/september_osce6_e.asp#c2 (3. avgust 2010).

Office of the High Commissioner for Human Rights. 1994. *CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities)*. Dostopno prek: www.unhcr.org/refworld/publisher,HRC,GENERAL,,453883fc0,0.html (3. avgust 2010).

Pan, Christoph in Pfeil Beate Sibylle. 2003. *National Minorities in Europe: Handbook*. Dunaj: Braumüller.

Petkovski, Ljupčo. 2009. *Spor o imenu med Makedonijo in Grčijo: identitetni spopad tekmovalnih nacionalnih naracij*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Pogodba iz Bukarešte – The Treaty of Bucharest. 1913. Dostopno prek: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/boshtml/bos149.htm> (1. avgust 2010).

Police enter premises of private radio station, seize equipment, arrest and charge owner. 2004. Dostopno prek: <http://groups.yahoo.com/group/balkanhr/message/6862> (3. avgust 2010).

Political Manifesto of the Rainbow Party. 1997. Dostopno prek: http://www.vinozito.gr/rainbow/manifesto_old_e.asp (3. avgust 2010).

Roter, Petra. 2001. Locating the »Minority problem« in Europe: A Historical Perspective. *Journal of International Relations and Development* 4 (3): 221-249.

--- 2007. Pojmovanje in opredeljevanje manjšin. V *Priseljenci*, ur. Miran Komac, 7-35. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2008. Spreminjajoči se pomen vsebine kriterijev opredeljevanja (narodnih) manjšin. *Razprave in gradivo, revija za narodnostna vprašanja* (56-57): 84-118.

Shea, John. 2002. *Makedonija i Grcija: bitkata za definiranje nova balkanska nacija*. Skopje: Makabej.

Slovensko predsedovanje OVSE 2005. Dostopno prek: <http://www.osce.si/index.htm> (1. avgust 2010).

Sporazum iz Neuillyja – The Treaty of Neuilly. 1919. Dostopno prek: <http://www.gwpda.org/1918p/neuilly.html> (1. avgust 2010).

Stardelov, Georgi, Cvetan Grozdanov in Blaže Ristovski. 1993. *Macedonia and its Relations with Greece*. Skopje: MANU.

Steppan, Hans-Lothar. 2005. *Makedonskiot jazol. Identitetot na Makedoncite prikažan na primerot na Balkanskiot sojuz (1878-1914). Dokumentacija od predistorijata na Republika Makedonija spored sostojbata na aktite na Političkiot arhiv na germanskoto ministerstvo za nadvorešni raboti*. Skopje: Az-Buki.

Svet Evrope. 1950. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG> (1. avgust 2010).

---1992. *European Charter for Regional or Minority Languages*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=148&CL=ENG> (1. avgust 2010).

--- Parlamentarna skupščina. 1993. *Additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights*. Priporočilo 1201 (1993), sprejeto 1. februarja 1993. Dostopno prek: <http://assembly.coe.int/documents/adoptedtext/ta93/erec1201.htm> (1. avgust 2010).

--- 1994. *Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*. Dostopno prek: http://www.coe.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/005/ (3. avgust 2010).

--- 1995. *Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Dostopno prek: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=157&CL=ENG> (1. avgust 2010).

Škarić, Svetomir, Patricia Dimitar Apasiev in Vladimir Patčev, ur. 2008. *Sporot za imeto megju Grcija i Makedonija*. Skopje: JP Služben vesnik na Republika Makedonija.

Taševska-Remenski, Frosina. 2007. *Makedonskoto nacionalno malcinstvo vo sosednite zemji: sovremeni sostojbi*. Skopje: 2-ri avgust C.

The Constitution of Greece. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/syntagma/> (2. avgust 2010).

The Macedonian Affair: A Historical Review of the Attempts to create a counterfeit Nation. 1991. Dostopno prek: www.hri.org/docs/affair.html (3. avgust 2010).

UNESCO. 1960. *Convention against Discrimination in Education*. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/most/rr4educ.htm> (1. avgust 2010).

Ustav na Republika Makedonija. Dostopno prek: http://www.mlrc.org.mk/ZAKONI/Ustav_na_RM.htm (2. avgust 2010).

Varnostni svet. 1993a. *Resolucija 817/93*, S/RES/817/93. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/fyrom/S.RES.817.html> (2. avgust 2010).

--- 1993b. *Resolucija 845/93*, S/RES/93. Dostopno prek: <http://www.un.org/Docs/scres/1993/scres93.htm> (2. avgust 2010).

--- 1993c. *Resolucija 47/225*, A/RES/47/225. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm> (2. avgust 2010).

Voskoupolos, Pavlos. 2010. Intervju z avtorico. Florina, Grčija, 13. februar.

Začasna pogodba med Republiko Grčijo in BJRM – Interim Accord between the Hellenic Republic and the FYROM. 1995. Dostopno prek: <http://www.hri.org/docs/fyrom/95-27866.html> (1. avgust 2010).

Združeni narodi. Generalna skupščina. 1948a. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Resolucija 260 A (III), sprejeta 9. decembra 1948. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/genocide.htm> (1. avgust 2010).

--- 1948b. *Resolution on the Fate of Minorities*. Resolucija 217 (III), sprejeta 10. decembra 1948. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a3r217c.htm> (1. avgust 2010).

--- 1948c. *Universal Declaration on Human Rights*. Resolucija 217 A (III), sprejeta 10. decembra 1948. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/en/udhr/pages/introduction.aspx> (1. avgust 2010).

--- 1965. *International Covenant on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination*. Resolucija 2106 (XX), sprejeta 21. decembra 1965. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm> (1. avgust 2010).

--- 1966. *International Covenant on Civil and Political Rights*. Resolucija 2200 A (XXI), sprejeta 16. decembra 1966. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm> (1. avgust 2010).

--- 1989. *Konvencija o otrokovih pravicah*. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105> (3. avgust 2010).

--- 1992. *Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities*. Resolucija 47/135, sprejeta 18. decembra 1992. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/law/minorities.htm> (1. avgust 2010).

7 PRILOGE

PRILOGA A: Intervju s predsednikom makedonske politične stranke in organizacije »Vinožito« v severni Grčiji, etničnim Makedoncem, Pavlosom Voskoupolosom.

Ali bi lahko identificirali glavne razloge za kontinuirano in vztrajno nepriznavanje makedonske narodne manjšine v Republiki Grčiji? Kaj so po vašem mnenju razlogi za umetno kreiranje realnosti, da bi bila le-ta karseda v skladu s trenutno politično naracijo ali t. i. nacionalnimi interesi, kar je v veliki meri krivo za nerešena nacionalna vprašanja in pomanjkanje medsebojnega zaupanja med narodi in državami?

Že od samega začetka bi lahko za glavni razlog in srž celotnega problema opredelili temeljno nacionalno ideologijo v Grčiji, še posebej, ko govorimo o spoštovanju različnosti in svobodnega izražanja drugačne etnične, kulturne in jezikovne identitete. Implementacija in uresničevanje grške nacionalne identitete namreč temelji na tem, kar v bistvu onemogoča razvoj in ohranjanje identitet manjšinskih skupnosti – na asimilaciji in homogenizaciji prebivalstva v sodobni grški državi.

Zakaj menim, da se srž problematike makedonske narodne manjšine nahaja ravno v intepretaciji grške nacionalne ideologije? Zato ker ta ideologija kontinuirano povezuje sodobni grški narod in državo z antičnim svetom ter to zgodovino ideološko izkorišča za poudarjanje unikatnosti sodobnega grškega naroda pa tudi države. S poudarjanjem in širjenjem prepričanja, da so sodobni Grki direktni potomci in nasledniki antičnih Grkov, si je moderna grška država za svojo nacionalno naracijo in ideologijo izbrala opcijo antične zgodovine ter vsega, kar je z njo povezano.

Grška država, ki se je po balkanskih vojnah znatno povečala in razširila, se je soočila s problemom integracije novega prebivalstva. Svoj ekspanzionizem, ki ga je usmerila na novo osvojena ozemlja, med ljudi in mlade balkanske narode, ki so bili nosilci drugačne etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete, je morala šele opravičiti. Že na samem začetku celotnega procesa asimilacije se je pojavila potreba po enotni ideologiji, ki bo nudila temelje moderni grški državi in družbi. Ravno ideologija slavne antične preteklosti pa je privlačna za vsakogar. Nova identiteta se je tako pričela graditi na ruševinah antične zgodovine. Raznoliko prebivalstvo, ki se je znašlo v mejah nove države, je bilo potrebno prepričati, da so potomci slavnega starega helenskega ljudstva. Makedonsko vprašanje predstavlja velik problem že vse od oblikovanja nacionalnih državnih subjektov na Balkanu. Za že oblikovano grško, srbsko in bolgarsko državo nikakor ni bila sprejemljiva težnja vse bolj močnega makedonskega nacionalizma po oblikovanju samostojne in lastne države koncem 18. in na začetku 19. stoletja. Konkurenčne balkanske države, ki so že imele oblikovane svoje nacionalne mite, nikakor niso smele dovoliti oblikovanja makedonske države, ki bi makedonskemu ljudstvu predstavljala vrh njegove nacionalne emancipacije. Ta pretekla politika se tudi danes, čeprav v nekoliko spremenjeni obliki, manifestira v odnosu do makedonskega vprašanja in do makedonske narodne manjšine, tako v Bolgariji kakor tudi v Grčiji, ter tudi v odnosu do Republike Makedonije kot samostojne države.

Zakaj se Republika Grčija, ki je nosilka laskavega naziva »zibelka civilizacije«, tako krčevito upira priznavanju osnovnih manjšinskih pravic?

V kolikor bodo pričeli v Republiki Grčiji priznavati etnične, verske in druge manjšinske skupnosti, ki so nosilke drugačne skupinske identitete od večinskega prebivalstva, kar pa je v nasprotju s trenutno nacionalno in politično naracijo in ideologijo, bo moralo priti do spremembe v tej ideologiji in v principih, na katerih se je gradila moderna grška nacionalna zavest. To pa je vsekakor dolgotrajen in precej »boleč« proces. Ko govorimo o vprašanju makedonske narodne manjšine v Grčiji, se moramo predvsem zavedati, da je to vprašanje, ki predstavlja trn v peti tako za grško politiko, družbeno elito kakor tudi za medije in celotno družbo. Torej, sprememba odnosa do manjšinskih skupnosti in predvsem do makedonske narodne manjšine je neposredno povezana z novo in predvsem objektivno razlago preteklosti in zgodovinskih dogodkov, kar pa bo zagotovo moralo vplivati na spremembo temeljne ideje oz. ideologije o čistosti in kontinuiranosti grškega naroda in kulture znotraj meja moderne grške države. Potrebno bo začeti odkrito govoriti, kako in zakaj so se določene manjšine znašle znotraj meja te države ter o razlogih, zaradi katerih so zanikali njihov obstoj. Prav tako bo potrebno govoriti o vsej homogenizaciji in ukrepih nasilne asimilacije negrškega prebivalstva in kateri so bili razlogi za nespoštovanje različnosti.

Ali bi lahko trdili, da zanikanje posebne skupinske identitete v situaciji, v kateri se člani te skupine jasno opredeljujejo za člane drugačne etnične skupnosti, samo po sebi povzroči nastanek t. i. manjšinskega problema?

Da, vsekakor bi se lahko s to trditvijo strinjal. V končni fazi vsa prizadevanja in aktivnosti članov makedonske narodne manjšine v Grčiji govorijo temu v prid. V pogojih popolnega zanikanja in kompletnega nepriznavanja obstoja te manjšine in vsega, kar je njej lastnega – in tukaj govorimo o jeziku, kulturi, etničnosti, zgodovini – njeni člani s svojim obstojem dokazujejo prav to, kar si prizadeva grška država že dolga desetletja prikriti. Kljub že skoraj 100 let dolgi nasilni homogenizaciji in močnim asimilacijskim procesom, se člani makedonske narodne manjšine jasno opredeljujejo za Makedonce. K temu naj dodam, da si Makedonci v Grčiji že tako rekoč desetletja prizadevamo za ustanovitev Doma makedonske kulture – do sedaj žal brez uspeha. Prizadevamo si, da bi lahko svoje otroke sistemsko znotraj državnega izobraževalnega sistema ali pa na privatni osnovi učili njihovega maternega jezika – do sedaj zaradi znanih razlogov prav tako neuspešno. Prav tako si prizadevamo, kolikor je to seveda možno, delovati preko naše stranke »Vinožito«, ki si poleg uveljavljanja manjšinskih pravic prizadeva za vsesplošno afirmacijo demokratičnih in antinacionalističnih principov tako v Grčiji kakor tudi širše v Evropi. Počasi, ampak vztrajno, dokazujemo naš obstoj, česar se napredni politiki in akademska elita tega tudi vse bolj zaveda.

V kolikšni meri lahko najdemo povezavo med oblikovanjem nacionalnih držav na Balkanu, kjer se teritorialne meje le redko ujemajo z etničnimi, s sodobno manjšinsko problematiko v Republiki Grčiji? Ali bi lahko rekli, da si Republika Grčija v pogojih etnične, jezikovne, verske in kulturne raznolikosti prizadeva ustvariti homogeno družbo?

Menim, da je ravno etnična percepcija državnosti kriva za strah in bojazen, hkrati pa tudi za prepričanje, ki prevladuje med grško politično elito in intelektualci glede prisotnosti »tujih« ali bolje rečeno drugačnih etničnih elementov od večinskega prebivalstva. Etnična percepcija državnosti, na kateri temelji moderna grška ideologija de facto, vpliva na pojav nesigurnosti v zvezi z manjšinami, to pa še toliko bolj velja za makedonsko narodno manjšino v severni

Grčiji, torej v delu, ki je bil v moderno grško državo inkorporiran šele pred slabim stoletjem. V skladu s to logiko se grška politika boji makedonskega iredentizma in ekspanzionizma, kar pa je zaradi nesorazmerja v velikosti in moči med Republiko Grčijo in Republiko Makedonijo popolni nesmisel ter seveda smešna argumentacija razlogov pred mednarodno javnostjo za nepriznavanje makedonske narodne manjšine. Sam menim, da je to tudi eden izmed ključnih razlogov za nepriznavanje Republike Makedonije – v kolikor bi namreč v določenih okoliščinah prišlo do priznanja severne sosedice in priznanja njene ločene in posebne jezikovne, etnične in kulturne identitete, bi to neizbežno vodilo oz. moralo voditi tudi v priznanje makedonske narodne manjšine v Grčiji. Vendar pa je zaradi etnične percepcije državnosti strah pred morebitnim iredentizmom še vedno toliko močan, da zavira razvoj in uveljavitev demokratičnih principov. Mednarodna praksa in izkušnje kažejo na to, da je potrebno, v kolikor se želimo izogniti destruktivnim politikam in manjšinskemu iredentizmu, uvajati sisteme spoštovanja manjšinskih pravic, ki jih morajo državljani posamezne države uživati v skladu z mednarodnimi konvencijami in sporazumi. Da bi prišlo do potrebne spremembe v grški manjšinski politiki se je enkrat in za vselej potrebno odmakniti od neuspešnih zgodovinskih in ideoloških argumentacij ter stremeti k modernim in sodobnim principom spoštovanja manjšinskih pravic.

Ali menite, da v nacionalni državi, ki stremi k etnokulturni homogenosti, prisotnost druge in drugačne narodnosti ali etnične, verske in jezikovne manjšine predstavlja skrajno nezaželeno realnost, ki onemogoča realizacijo ideje o nacionalni državi v njeni idealni obliki: ena država – en narod – en jezik?

To je model, ki je imel v času nastajanja in utrjevanja nacionalnih držav v Evropi celo pozitivne učinke, vendar pa bi moral biti v skladu z modernimi in sodobnimi ekonomskimi, demografskimi, družbenimi in političnimi smernicami, do sedaj če ne opuščeno, pa vsekakor redefiniran. Kakor sem dejal, v času nastajanja nacionalnih držav je ta model in tovrstna nacionalna ideologija nudila potrebno vezivo, ki je omogočilo, da se je posamezna država lažje notranje etablirala in vzpostavila enoten državniški sistem za lažjo implementacijo skupnih politik. Vendar pa menim, da smo sedaj priča trendu, ki pomeni morebiti celo obdobje tranzicije za nacionalno državo kot takšno, kar pomeni, da je nacionalna ideologija države, ki še vedno temelji na ideji »en narod, en jezik, ena vera in ena kultura«, skrajno preživela. Nedvomno je zelo čudno in celo nerazumljivo, kako lahko določene balkanske države – tukaj mislim predvsem na Grčijo in na Bolgarijo – še vedno vztrajajo na nepriznavanju obstoja manjšin znotraj svojih meja. To je toliko bolj nerazumljivo in hkrati tudi smešno, ker vemo, kakšna je bila demografska struktura tega prostora v zgodovini in do kakšnih vojn in selitev je prihajalo. Zaradi tega menim, da je skrajno neresno vztrajati na čistosti določenega balkanskega naroda. Vztrajanje na tej ideologiji je bilo in bo tudi v prihodnosti za nadaljnji razvoj grške države in družbe zelo destruktivno.

Ali bo vsakršen poskus grške države za asimilacijo skupine, ki je nosilka drugačne skupinske identitete, ne glede na njene zahteve za priznanje njenih posebnosti in vzpostavitev pogojev za ohranitev njenih specifičnih identitetnih značilnosti, v prihodnosti samo doprinesel k večanju problema z makedonsko narodno manjšino?

Da, tam kjer etnična heterogenost predstavlja realnost, bo kljub vsem poskusom in politikam za ustvarjanje in promoviranje imidža etnične homogenosti določene družbe, skrajni nacionalizem še nadalje osnovni generator vseh potencialnih manjšinskih problemov. Tako bo, vse dokler bo grški nacionalizem temeljil na mitu o čistosti grškega naroda.